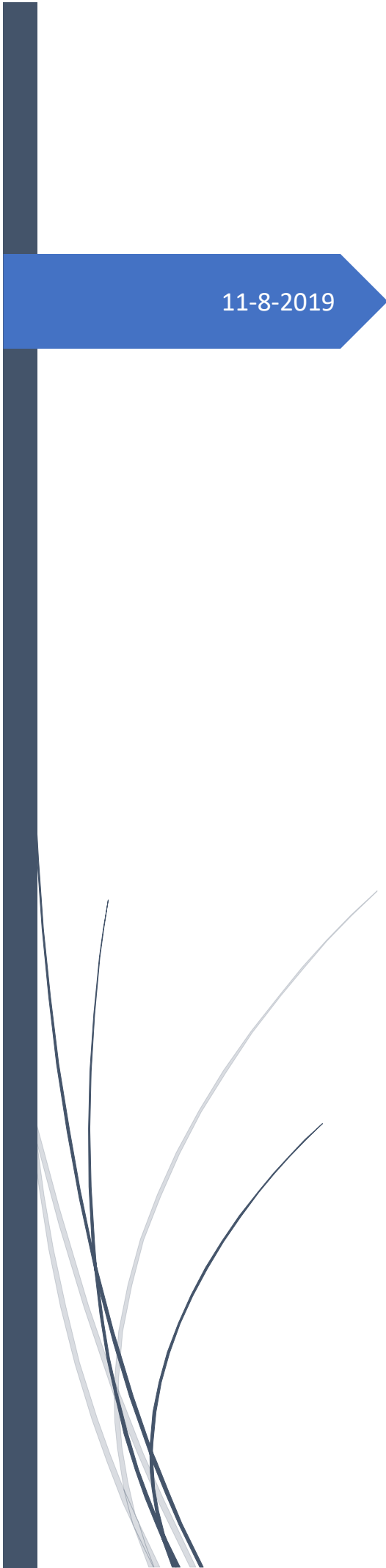

A dark blue vertical bar runs along the left edge of the page. A blue arrow-shaped banner points to the right from this bar, containing the date. In the bottom left corner, there are several thin, curved, light grey lines that sweep upwards and to the right.

11-8-2019

Welzijnskeurmerken

Een vergelijking van de diverse
keurmerken op het welzijnsgebied van
paarden tussen Nederland en haar
omringende landen

Rebecca Junge

Welzijnskeurmerken

Een vergelijking van de diverse keurmerken op het welzijnsgebied van paarden tussen Nederland en haar omringende landen

Naam student: Rebecca Junge

Opleiding: Bedrijfskunde en Agribusiness

Major: Hippische Bedrijfskunde

Plaats: Dronten

Datum: 11-8-2019

Afstudeerdocent: Mireille van Damme

DISCLAIMER

Dit rapport is gemaakt door een student van Aeres Hogeschool als onderdeel van zijn/haar opleiding. Het is géén officiële publicatie van Aeres Hogeschool. Dit rapport geeft niet de visie of mening van Aeres Hogeschool weer. Aeres Hogeschool aanvaardt geen enkele aansprakelijkheid voor enige schade voortvloeiend uit het gebruik van de inhoud van dit rapport.

Voorwoord

Voor u ligt het afstudeerwerkstuk: Welzijnskeurmerken- Een vergelijking van de diverse keurmerken op het welzijnsgebied van paarden tussen Nederland en haar omringende landen. Dit werkstuk gaat over de verschillen en overeenkomsten tussen de keurmerken van de verschillende landen, welk land misschien voorop of achterop loopt en wat de landen eventueel van elkaar kunnen leren.

Het werkstuk is geschreven door Rebecca Junge, vierdejaarsstudent aan de Aeres Hogeschool in Dronten in het kader van de opleiding Hippische Bedrijfskunde.

Ik wil graag mevrouw Mireille van Damme bedanken voor de begeleiding en de feedback tijdens het schrijven van dit afstudeerwerkstuk. Ook wil ik de ondernemers bedanken die de tijd genomen hebben om de enquête in te vullen.

Rebecca Junge

Inhoud

Voorwoord	2
Samenvatting	5
Zusammenfassung.....	6
Hoofdstuk 1 Inleiding	7
1.1 Breder kader	7
1.2 Theoretisch kader	8
1.3 Hoofdvraag en deelvragen	12
1.4 Doelstelling	12
Hoofdstuk 2 Aanpak	14
Hoofdstuk 3 Resultaten	17
3.1 Wat zijn de wettelijke eisen of richtlijnen voor het houden van paarden met betrekking tot paardenwelzijn in deze landen?	17
3.1.1 Nederland.....	17
3.1.2 Duitsland	20
3.1.3 België.....	23
3.2 Op basis van welke eisen en/of richtlijnen worden de keurmerken in de verschillende landen aan hippische bedrijven uitgegeven?	25
3.2.1 Nederland.....	25
3.2.2 Duitsland	30
3.2.3 België.....	35
3.3 Wat zijn de overeenkomsten en de verschillen tussen de landen met betrekking tot de keurmerken	38
3.3.1 Kosten.....	38
3.3.2 Handleidingen, richtlijnen en andere criteria	38
3.4 Hoe belangrijk vinden hippische ondernemers het behalen en/of behouden van een welzijnskeurmerk?	40
3.4.1 Respondenten Nederland.....	41
3.4.2. Respondenten Duitsland	44
3.4.3 Respondenten België.....	47
Hoofdstuk 4 Discussie	50
Hoofdstuk 5 Conclusie en aanbevelingen.....	52
Bibliografie	56
Bijlagen.....	59
Relevante Wetteksten Nederland	59
12 Richtlijnen Gids voor Goede Praktijken	61
Beoordelingslijst Nederland KWP.....	63

Beoordelingslijst Duitsland	67
Beoordelingslijst België	78
Literatuurlijst Equilabel	85
Tabellen.....	88
Vragen en uitslagen Enquête	94

Samenvatting

Binnen dit werkstuk wordt onderzoek gedaan naar keurmerken binnen de paardensectoren van Nederland, Duitsland en België welke gericht zijn op het aspect paardenwelzijn. Er is een literatuuronderzoek gedaan naar de wet- en regelgeving in de drie landen, welke keurmerken er gehanteerd worden en waar de verschillen en overeenkomsten liggen.

Daarnaast is er een enquête voor hippische ondernemers opgesteld om hun mening over de keurmerken mee te nemen in dit werkstuk. De vraag of Nederland voor-gelijk of achterop loopt met zijn welzijnskeurmerk zal binnen het verslag beantwoord worden.

Uit het onderzoek is gebleken dat Nederland, Duitsland en België zo goed als geen wetgeving hebben welke specifiek gericht is op de paardenhouderij. De wetgeving die aanwezig is, is voor alle dieren. Wel bestaan er veel richtlijnen voor het houden van paarden die als oriëntatie gebruikt worden binnen de sectoren.

Daarnaast is gebleken dat Nederland als enige land een keurmerk hanteert welke specifiek inspeelt op het welzijn van paarden. Duitsland en België hanteren algemene keurmerken/kwaliteitslabels voor de paardenhouderij waarin welzijn wel benoemd wordt maar niet het primaire doel van het keurmerk is. Hierdoor werd ook een goede vergelijking tussen de landen lastiger.

Alsnog kan er wel iets gezegd worden met betrekking tot de overeenkomsten en verschillen die de landen onderling hebben als er bij het Duitse en Belgische keurmerk alleen gekeken wordt naar welzijnsaspecten binnen de keurmerken. Verschillen liggen in de box grootte, het voer management, bewegingsmogelijkheden enzovoort.

Om tot een goed resultaat te komen met de enquête is er een Nederlandse en een Duitse versie gemaakt. Op de enquête zijn 75 reacties teruggekomen. Deze 75 reacties is een totaal van alle drie de landen samen. De ondernemers staan grotendeels positief tegenover de keurmerken en zouden ook interesse hebben in het behalen en/of behouden van een keurmerk. Ze benoemen zowel voor- als nadelen die ze met betrekking tot een welzijnskeurmerk zien. Voordelen zijn onder andere onderscheiding van de concurrentie en waarborgen van kwaliteit. Als nadelen worden genoemd te veel controles en te weinig controle op de particuliere paardenhouder.

Nederland loopt al wel voorop als het gaat om de vastlegging van een keurmerk voor paardenwelzijn. Er is over veel punten goed nagedacht en voor verschillende scenario's zijn oplossingen bedacht. In Nederland worden in tegenstelling tot de andere landen de controles uitgevoerd door dierenartsen. Het keurmerk geeft een goede basis om het paardenwelzijn binnen de sector te kunnen verbeteren maar mag vooral ook door de sector nog meer gepromoot en geprofessionaliseerd worden.

Zusammenfassung

In dieser Bachelorarbeit werden mehrere Prüfsiegel aus Deutschland, Belgien und den Niederlanden im Bezug auf artgerechte Pferdehaltung und dem Wohlbefinden des Pferdes untersucht und miteinander verglichen. Unter anderem wird durch eine Literaturstudie untersucht welche Gesetze und Regeln es in den drei Ländern zur Pferdehaltung gibt, welche Prüfsiegel hantiert werden und wo die Gemeinsamkeiten und Unterschiede zwischen den drei Ländern liegen.

Des Weiteren wurde eine Umfrage für professionelle Stallbesitzer erstellt mit dem Ziel auch die Meinung der Stallbesitzer zum Thema der Prüfsiegel in der Bachelorarbeit mit zu berücksichtigen. Die Frage ob die Niederlande ein gleichwertiges, schlechteres oder besseres Prüfsiegel hantieren im Vergleich zu den anderen zwei Ländern wird in dieser Bachelorarbeit beantwortet.

Die Literaturstudie hat deutlich gemacht das die Niederlande, Deutschland und Belgien keine Gesetze haben die direkten Bezug haben zur Pferdehaltung. Die vorhandenen Gesetze sind oft allgemein auf Tiere bezogen und können dadurch auch mehr oder weniger auf Pferde zugesasst werden. Doch gibt es in allen Ländern viele Leitlinien zum Thema Pferdehaltung die den Pferdebesitzern Orientation bieten können.

Auch sind die Niederlande das einzige Land welches ein Prüfsiegel vergibt, das ausschliesslich gerichtet ist auf artgerechte Pferdehaltung und dem Wohlbefinden des Pferdes. Die anderen Länder haben mehr oder weniger allgemeine Prüfsiegel wo dieses Thema nur ein Aspekt unter vielen ist. Hierdurch war es zunächst auch schwierig die Länder adequat miteinander zu vergleichen. Dennoch wurde entschieden das ein Vergleich möglich ist durch sich ausschliesslich auf die Aspekte der verschiedenen Prüfsiegel zu konzentrieren welche mit dem Niederländischen Prüfsiegel zu vergleichen sind, sprich artgerechte Pferdehaltung und Wohlbefinden des Pferdes.

Die drei Länder haben im Bezug auf die Prüfsiegel einige Unterschiede. Das zeigt sich unter anderem in den Angaben die gemacht werden zum Thema Boxen, Fütterung, Bewegung und noch einigen anderen Punkten.

Um zu einem guten Resultat zu kommen im Bezug auf die durchgeführte Umfrage war es wichtig diese in zwei Sprachen, Deutsch und Niederländisch, zu erstellen. Insgesamt haben 75 Stallbesitzer an der Umfrage teilgenommen, was ein Total ist aus allen drei Ländern. Allgemein hatten die Stallbesitzer eine sehr positive Haltung gegenüber der Prüfsiegel und hatten auch Interesse dieses zu erlangen, oder in dem Fall das sie schon im Besitz von einem sind dieses zu verlängern. Vor- und Nachteile die, die Stallbesitzer in den Siegeln sehen wurden ebenfalls benannt. Unter anderem die Möglichkeit sich zu unterscheiden von der Konkurrenz und dem garantieren von Qualität und auf der anderen Seite die Last von zu viel Kontrollen für kommerzielle Stallbesitzer und keine oder wenig Kontrollen für private Pferdebesitzer waren Punkte welche häufiger benannt wurden.

Als Resultat kann gesagt werden das die Niederlande den anderen Ländern einen Schritt voraus sind mit Ihrem Prüfsiegel zur artgerechten Pferdehaltung. Über viele Forderungen die das Prüfsiegel an einen Betrieb stellt wurde gut nachgedacht und auch verschiedene Situationen berücksichtigt. Die Kontrollen vom Niederländischen Prüfsiegel aus werden durch Tierärzte ausgeführt. Es bietet dem Pferdesektor eine gute Basis um artgerechte Pferdehaltung und das Wohlbefinden der Pferde in den Niederlanden zu verbessern aber muss weiterhin profesioneller und bekannter werden.

Hoofdstuk 1 Inleiding

In de inleiding van dit afstudeerwerkstuk worden diverse onderdelen behandeld. Begonnen wordt met het breder kader waarbij onder andere de aanleiding en de relevantie van het onderwerp aan bod komen. In de tweede paragraaf wordt ingegaan op het theoretische kader waarna in de derde paragraaf de hoofd- en deelvragen behandeld worden. Tenslotte wordt in de vierde paragraaf de doelstelling van het afstudeerwerkstuk besproken.

1.1 Breder kader

De Nederlandse paardensector wordt wereldwijd als professioneel en succesvol aangezien. Deze professionaliteit is onder andere zichtbaar door het grote aantal ruiters en paardenbedrijven. Er zijn rond de 500.000 ruiters actief in Nederland en naar schatting bestaan er circa 6.600 hippische bedrijven in het land (Has Hogeschool, 2017). Hieronder vallen zowel bedrijven waar paarden gehouden worden als ook de ruitersportretail. Cijfers vanuit de Kamer van Koophandel geven specifiek inzicht over de aantallen paardenbedrijven per categorie zie tabel 1 Bedrijven per categorie (Kamer van koophandel, 2019).

Tabel 1 Bedrijven aantal per categorie

Soort bedrijf	Aantal
Manege	5110
Stoeterij	360
Pensionstal	301
Trainingsstal	135
Paardenmelkerij	26
Hengstenstation	9

Er wordt geraamd dat jaarlijks in de sector een bedrag van tussen de 1,5 en de 2 miljard euro omgaat (KNHS, 2019).

Het Nederlandse sportpaardenstamboek KWPN stond in 2018 zowel in de dressuur als in het springen op plaats 1 van de beste sportpaardenstamboeken ter wereld (World Breeding Federation for Sport Horses, 2019).

Door de feiten en cijfers is aangetoond dat Nederland in de sport, fokkerij en de handel met paarden erg succesvol is en vaak boven aan staat in vergelijking met andere landen. Maar hoe het staat met het welzijn van de paarden in Nederland in vergelijking met andere landen is niet bekend.

Kennis over paardenwelzijn is in Nederland niet moeilijk te verkrijgen. Onder andere zijn richtlijnen voor het houden van paarden te vinden in de Gids voor Goede praktijken welke in 2011 door de Sectorraad Paarden gepubliceerd is.

In 2014 is bovendien het keurmerk paard en welzijn van start gegaan, opgericht door Horse Welfare B.V. In 2017 is het keurmerk over genomen door de sectorraad paarden. Echter zijn er tot nu toe op de website maar 15 keurmerkhouders vermeld (KWP, 2019). Door de grootte en professionaliteit van de Nederlandse paardensector komt hierbij de vraag op wat de reden is dat er maar zo weinig keurmerkhouders zijn en of Nederland wel voorop loopt op het gebied van welzijn vergeleken met omliggende landen.

Relevantie voor sector en maatschappij

Dierenwelzijn is een erg complex onderwerp dat wetenschappelijke, ethische, economische en politieke aspecten in zich heeft (Carenzi & Verga, 2009).

Maatschappelijke en politieke belangen in de paardensector en ook in andere dierlijke sectoren zijn gestegen door onder andere politieke partijen zoals de Partij voor de Dieren. In 2017 heeft de partij een standpunt over het paardrijden ingenomen waarbij onder andere genoemd werd dat in de sport vaak het welzijn en de gezondheid van paarden wordt aangetast (Partij voor de Dieren, 2019). Het publiceren van dit standpunt en soortgelijke standpunten kan ervoor zorgen dat de maatschappij en hierbij vooral burgers die niet veel kennis over de paardensector hebben, de sector als negatief gaan beschouwen. Daarom is het voor de sector van groot belang om een zo goed mogelijke uitstraling te hebben en daarbij proberen om tegenwoordige en toekomstige conflicten met de maatschappij te voorkomen. Paardenwelzijn kan hierbij beschouwd worden als een belangrijk uithangbord voor de hele sector.

Het is dus belangrijk voor de paardensector om waar nodig en mogelijk het actuele niveau van welzijn te blijven controleren en verbeteren. Het kan helpen om een blik te werpen naar paardenlanden die in sport en fokkerij technisch gezien op een vergelijkbaar niveau zitten als Nederland. Door het onderzoeken van het paardenwelzijn in deze landen kan de Nederlandse sector maar ook de sectoren in andere landen profiteren van nieuwe ideeën of mogelijkheden het paardenwelzijn te verbeteren.

Het afstudeerwerkstuk zal zich richten op de vertegenwoordigers van primair het Nederlandse keurmerk en secundair de andere keurmerken.

Aanleiding

De aanleiding voor het werkstuk is de interesse in het onderwerp welzijn van het paard en het actuele thema keurmerk welzijn paard welke afgelopen jaar aan bekendheid heeft gewonnen. Het werkstuk wordt geschreven om te achterhalen wat er in met Nederland vergelijkbare landen gedaan wordt om paardenwelzijn te waarborgen. Door middel van keurmerken te vergelijken en de vraag te beantwoorden of Nederland hierbij voorop loopt of nog punten kan verbeteren wordt de plaats van Nederland bepaald voor wat betreft de vastlegging van paardenwelzijn door middel van een keurmerk. Interesse voor dit onderwerp is ontstaan doordat de student zelf afkomstig is uit Duitsland en daardoor vertrouwd is met verschillen tussen de paardensectoren in Nederland en Duitsland.

1.2 Theoretisch kader

Om te achterhalen wat welzijn voor een paard eigenlijk betekent en hoe dit onderzocht, gemeten en gewaarborgd kan worden is er binnen het theoretische kader onderzoek gedaan in de bekende literatuur.

Het begrip welzijn wordt vaak gedefinieerd doormiddel van de 5 vrijheden van Brambell welke in 1965 zijn opgesteld door de Brambell commissie. Deze 5 vrijheden zijn niet alleen toepasbaar op paarden maar ook op andere diersoorten.

De 5 vrijheden luiden als volgt:

1. Paarden moeten vrij zijn van honger, onjuiste voeding en dorst;
2. Paarden moeten vrij zijn van fysieke en thermale ongemakken;

3. Paarden moeten vrij zijn van pijn, letsel en ziekte;
4. Paarden moeten vrij zijn van angst en chronische stress;
5. Paarden moeten vrij zijn hun natuurlijke (soorteigen) gedrag te uiten.

(Sectorraad paarden, 2011)

Als er een of meerdere van de 5 vrijheden niet nagekomen kan worden kan het welzijn van het paard in het geding komen.

Een definitie die de Sectorraad paarden over het begrip welzijn geeft is de volgende:

“Welzijn is een mentale toestand van welbevinden, die ontstaat als het dier in voldoende mate in zijn natuurlijke behoefte kan voorzien en waarbij het dier vrij is van pijn en andere ongemakken.”

(Sectorraad paarden, 2011)

De 5 vrijheden van Brambell kunnen gezien worden als de basis als het om het waarborgen van paardenwelzijn gaat, maar wat houden ze precies in?

Ad. 1 Paarden moeten altijd toegang hebben tot vers en schoon water, evenals optimale voeding aangepast op de behoefte en conditie van het paard. In de natuur brengen paarden ongeveer 12-18 uur per dag door met grazen maar in de meeste stallen zijn de hoeveelheid voer en de voerbeurten beperkt voor de paarden (Burla, Ostertag, Patt, Bachman, & Hillmann, 2016).

Ad. 2 De tweede vrijheid speelt onder andere in op de huisvesting van paarden. De huisvesting van het paard moet geschikt zijn. Het mag bijvoorbeeld niet tochten en moet goed geventileerd zijn. Ook is een droge rustplek belangrijk (Sectorraad paarden, 2011).

Ad. 3 Pijn, letsel en ziekte dienen zo veel mogelijk voorkomen te worden en als ze optreden moet er voor een spoedige en correcte behandeling gezorgd worden (Sectorraad paarden, 2011).

Ad. 4 Ook angst en chronische stress dienen zoveel mogelijk voorkomen te worden door onder andere goed stalmanagement en adequate huisvesting. Slechte of niet passende huisvesting van een paard kan zorgen voor gezondheidsproblemen en ziektes. Een onderzoek vanuit de Faculteit Diergeneeskunde van de Universiteit Gent toont aan dat hoesten, neusvloeïng en geeuwen vaak gerelateerd zijn aan een slechte huisvesting. Ook stalbenen, mok, droes, rotstraal, koliek en diverse verwondingen kunnen huisvesting gerelateerd zijn (Broeckx, et al., 2011).

Ad. 5 Als laatste punt van de 5 vrijheden van Brambell moet ervoor gezorgd worden dat paarden hun natuurlijk gedrag kunnen tonen waarin onder andere bepaalde bewegingsvrijheden vallen. De Sectorraad paarden geeft een richtlijn waarin paarden minimaal 4 uur beweging buiten de box moeten krijgen (Sectorraad paarden, 2011).

Het beoordelen van welzijn kan ingewikkeld zijn. Voor een acute situatie zijn de vijf vrijheden een goede richtlijn om welzijn te kunnen beoordelen. Bijvoorbeeld kan er gekeken worden of er zichtbare verwonding bij het paard te vinden zijn of dat het paard bij het tijdstip van controle wel of geen water beschikbaar heeft. Bij het beoordelen van het lange termijn welzijn wordt het ingewikkelder. (Universiteit Utrecht, 2019).

Ook bij het beoordelen van sportpaarden doormiddel van de 5 vrijheden valt op dat deze moeilijk te vervullen zijn. Vrij zijn van honger, dorst en onjuiste voeding is een makkelijk te vervullen vrijheid. Maar sportpaarden worden vaak in individuele huisvesting gehouden wat conflicteert met de vijfde vrijheid, het uitleven van natuurlijk gedrag. Individuele huisvesting heeft als resultaat dat er vaak

beperkt sociaal contact tussen de paarden mogelijk is. Net als menselijke atleten zijn sportpaarden ook vaak geconfronteerd met pijn, blessures en discomfort en kan nooit 100% gezorgd worden dat deze aspecten niet voorkomen (Cambell, 2016).

De door de Universiteit van Wageningen ontwikkelde “Welzijnsmonitor Paardenhouderij: het meetprotocol” kan welzijn van een paard wel enigszins beoordelen. Vooral om acute welzijnssituaties (momentopname) te beoordelen biedt het hulp. Het meetprotocol behandelt achtereenvolgens de welzijnsaspecten voeding, huisvesting, gezondheid en gedrag. Bij elk welzijnsaspect horen criteria, dierparameters en omgevingsparameters op basis waarvan het welzijn gecontroleerd of beoordeeld kan worden (Wageningen UR Livestock Research, 2012).

Zoals eerder aangegeven kan een laag welzijnsniveau voor ziektes en aandoeningen zorgen maar ook problemen in het gedrag van een paard kunnen optreden. Individueel gehouden paarden kunnen zogenoemd stereotypisch gedrag tonen. Bij vrij levende paarden in de natuur komt stereotypisch gedrag niet voor. Het is dus een probleem resulterend uit de manier hoe paarden worden gehouden. Stereotypisch gedrag is bijvoorbeeld het lucht zuigen, waarbij het paard zijn tanden op een object zet en lucht naar binnen zuigt wat een negatieve impact op de gezondheid van het paard kan hebben (Minero & Canali, 2009).

Dat er een mogelijk verschil tussen de welzijnsnormen in de verschillende landen aanwezig is wordt onder andere aangetoond door de brandmerk discussie in de paardensector.

Sinds het jaar 2009 geldt in de EU dat elk paard verplicht is om een chip te dragen waardoor het zonder twijfel geïdentificeerd kan worden (Tierschutzbund, 2019). Dit maakte voor veel landen het brandmerken overbodig. In Nederland is het brandmerken van paarden al sinds het jaar 2001 verboden (Nrc, 2019). Ook België houdt niet meer vast aan het brandmerken van paarden, in de wetgeving van dierenwelzijn staat vermeld dat het brandmerken alleen nog toegestaan is tot het jaar 2002 (Department Omgeving, 2019). In Duitsland mogen paarden tot op heden nog gebrandmerkt worden, naast het chippen. Onlangs is echter ook in Duitsland een nieuwe wet van kracht geworden waardoor paarden alleen nog maar met een verdoving gebrandmerkt mogen worden (Herrman, 2018). In Duitsland wordt aan het brandmerken vastgehouden als deel van een traditie. Ook zijn er de argumenten dat het chippen net zo pijnlijk is voor een veulen en dat er vaker complicaties zouden kunnen optreden. Bovendien zou het chippen ook niet 100% betrouwbaar zijn ter identificering en zou de elektronische chip manipuleerbaar zijn. Een studie van de Duitse dierenartsenvereniging, gepubliceerd in het Deutsche Tierärzteblatt kan een aantal van deze argumenten weerleggen. Er zijn een aantal veulens en paarden onderzocht met het oogmerk op de lichamelijke belasting en pijn tijdens en na het brandmerken en chippen, de vraag of er op lange termijn verandering in het weefsel ontstaat en de vraag hoe betrouwbaar en accuraat de twee methodes zijn in het identificeren van een paard. Resultaat van het onderzoek was dat zowel het chippen als ook het brandmerken een vergelijkbaar niveau van stress bij het veulen veroorzaakt. Het brandmerken zorgt voor een sterkere beschadiging van huid en weefsel maar ook het chippen geeft verandering in diepliggend weefsel wat door het onderzoeken van chips in overleden paarden is vastgesteld. Bij het identificeren van de paarden door brandmerk is opgevallen dat een aantal niet goed leesbaar waren en daardoor niet geschikt voor het identificeren van het paard. Er kon 85% van het stamboekmerk gelezen worden en slechts 39% van de brandmerknummers waren nog leesbaar. Met een goede chiplezer kon 100% van de onderzochte paarden geïdentificeerd worden (Aurich, Wohlsein, Aurich, & Baumgärtner, 2013).

Het brandmerken is slechts een klein voorbeeld van de discussies over welzijn welke in de verschillende landen gevoerd worden. Ook vanuit de EU worden welzijnsproblemen benoemd

waaraan aandacht besteed zou moeten worden. Te kleine huisvesting en te weinig bewegingsvrijheid is nog steeds een groot probleem in veel EU landen (Removing the Blinkers, 2015). Vanuit dierenbeschermingsorganisaties wordt groepshuisvesting tegenover individuele stalling aanbevolen aan paardenhouders. Bovendien is het houden van paarden in groepshuisvesting voor de paardenhouders goedkoper en minder arbeidsintensief (Rose-Meierhöfer, Klaer, Ammon, Brunsch, & Hoffmann, 2010).

Toch kiezen de meeste paardenhouders tegen beter weten in voor individuele stalling uit angst voor agressiviteit tussen de paarden waar blessures uit zouden kunnen voortkomen (Flaiger & Krueger, 2013).

De vraag komt op of beoordeling van welzijnskeurmerken aan de actuele en voor een deel al lang bestaande problemen voor een verbetering van het welzijn kunnen zorgen.

De keurmerken

Zowel Nederland als de omliggende landen maken gebruik van verschillende keurmerken binnen de paardensectoren. Een deel van de keurmerken houden welzijnsaspecten in of zijn zelfs keurmerken die volledig op het paardenwelzijn gericht zijn.

In september 2018 is tijdens het evenement Horse Event het Keurmerk Paard en Welzijn gepresenteerd. Hierbij handelt het zich om de 2.0 versie van het keurmerk welke in het jaar 2014 van start is gegaan (KWP, 2019). Op de website van het keurmerk is in september een concept handleiding geplaatst waarin benoemd wordt hoe bedrijven het keurmerk kunnen behalen, wat de welzijnsparameters zijn welke als basis dienen voor de toetsing, hoe de keuring opgezet en uitgevoerd wordt en ook op welke manier de beoordeling en de uitslag plaats vindt (Keurmerk Paard en Welzijn, 2018).

In november 2014 is in België Equilabel van start gegaan. Al in 2004 zijn er stappen richting een keurmerk gezet door het oprichten van een sterrenstelsel voor paardenhouderijen, maar deze bleef niet bestaan. Equilabel is niet uitsluitend gericht op het welzijn van paarden. Het wordt meer gebruikt als een kwaliteitsoordeel voor pensionstallen en maneges. Naast het toetsen van het welzijn van de paarden wordt bijvoorbeeld ook het algemene management, de gebouwen en het erf, het materiaal en getuig en het niveau van de lessen getoetst (Paardenpunt Vlaanderen, 2019).

In Duitsland wordt er een keurmerksysteem door de FN (Deutsche Reiterliche Vereinigung) gehanteerd. De FN is de landelijke bond voor paardensport en fokkerij. Ze biedt de mogelijkheid voor hippische bedrijven verschillende keurmerken te behalen en zich zo te onderscheiden van andere bedrijven. Het basis keurmerk FN-geprüfte Pferdehaltung komt het dichtst bij een welzijnskeurmerk. Getoetst wordt namelijk onder andere de huisvesting van de paarden, beweging en voeding (Deutsche Reiterliche Vereinigung, 2019).

Naast het FN keurmerk is recent een wedstrijd van start gegaan die de meest paardenvriendelijke stal van Duitsland zoekt. De wedstrijd "Unser Stall soll besser werden" (ons stal zal beter worden) wordt voor de 26ste keer gepresenteerd door het vaktijdschrift "Reiter Revue International". Stallen die al minstens een jaar bestaan, meer dan 10 paarden houden en recent hun bedrijf of delen van hun bedrijf verbouwd hebben of aan het verbouwen zijn voor een hoger paardenwelzijn mogen mee doen aan de wedstrijd (Deutsche Reiterliche Vereinigung, 2019).

Over het paardenwelzijn is tegenwoordig erg veel bekend. Er is veel informatie te vinden over de verschillende aspecten van paardenwelzijn zoals voeding, huisvesting, gezondheid en gedrag. Ook over de actuele welzijn situaties in de verschillende landen is er informatie te vinden die een indicatie

geeft wat de welzijnsstatus van het betreffende land is. Er zijn echter nog diverse verschillen tussen welzijnsaspecten in de verschillende landen.

Waar hier de knowledge gap ligt is in het vergelijken van welzijnskeurmerken of keurmerken met welzijnsaspecten uit verschillende landen en een conclusie te kunnen trekken wat de landen van elkaar kunnen leren.

Afbakening

Goede afbakening is belangrijk om te voorkomen dat het afstudeerwerkstuk te breed wordt en/of te oppervlakkig blijft. In dit geval is een deel van de afbakening dat het werkstuk zich op de vertegenwoordigers van de keurmerken richt met de reden dat het in hun macht ligt om een verschil te kunnen maken en veranderingen door te kunnen voeren. In het onderzoek naar de keurmerken wordt vooral gekeken naar verschillen tussen de inhoud, de eisen en het hanteren van de keurmerken in de verschillende landen. Daarbij wordt ook onderzocht in hoeverre de keurmerken met elkaar te vergelijken zijn.

Verder wordt er gericht op de landen Nederland, Duitsland en het Nederlandstalige deel van België omdat deze voor wat betreft cultuur en geografie dicht bij de Nederlandse paardenhouderij liggen.

1.3 Hoofdvraag en deelvragen

In deze paragraaf worden de hoofdvraag en de deelvragen benoemd op basis waarvan het afstudeerwerkstuk geschreven is.

Hoofdvraag:

In hoeverre loopt Nederland qua vastlegging van paardenwelzijn doormiddel van een welzijnskeurmerk voorop, gelijk of achterop vergeleken met de omliggende landen?

Deelvragen:

Wat zijn de wettelijke eisen of richtlijnen voor het houden van paarden met betrekking tot paardenwelzijn in deze landen?

Op basis van welke eisen en/of richtlijnen worden de keurmerken in de verschillende landen aan hippische bedrijven uitgegeven?

Wat zijn de overeenkomsten en de verschillen tussen de landen met betrekking tot de keurmerken?

Hoe belangrijk vinden hippische ondernemers het behalen en/of behouden van een welzijnskeurmerk?

1.4 Doelstelling

Het te verwachten antwoord van het vraagstuk zou kunnen zijn dat Nederland al goed op weg is met betrekking tot het waarborgen van welzijn voor paarden door middel van een welzijnskeurmerk maar dat er nog een aantal punten naar voren kunnen komen die Nederland en ook de andere landen kunnen verbeteren op basis van onder andere de door de EU verrichte onderzoeken.

Van de hippische ondernemers kan verwacht worden dat deze een algemeen goede kennis hebben over paardenwelzijn maar niet altijd aan het optimum kunnen voldoen. Tijdgebrek en gebrek aan financiële middelen zouden ervoor kunnen zorgen dat de ondernemer niet het hoogste niveau van welzijn kan bieden ook al weet de ondernemer hoe het beter kan. Als er bijvoorbeeld gekeken wordt naar veel sportpaardenstallen zal de vraag opkomen in hoeverre er welzijn gewaarborgd wordt als de

dieren met een grote economische waarde uit angst voor blessures niet of heel beperkt vrij mogen bewegen en er alleen beperkt sociaal contact mogelijk is.

Met het behandelen van het welzijnsvraagstuk kan worden bereikt een duidelijk beeld te krijgen van de aspecten die eventueel nog onvoldoende zijn met betrekking tot welzijn. Tevens kunnen verbeterpunten geanalyseerd worden, zodat Nederland van omliggende landen kan leren en andersom. Door middel van een vergelijking van diverse keurmerken wordt bereikt dat er een duidelijk beeld geschetst kan worden van de overeenkomsten en verschillen tussen de verschillende landen met betrekking tot het welzijnsonderwerp.

Het eindproduct zal een afstudeerwerkstuk zijn waarin duidelijk de overeenkomsten en verschillen tussen de landen naar voren komen op het gebied van keurmerken met betrekking tot paardenwelzijn. Daarnaast zal het werkstuk mogelijke problemen of successen van de keurmerken benoemen en indien mogelijk oplossingen benoemen voor een goede acceptatie van het keurmerk bij de hippische ondernemers.

Het werkstuk zal op internet gepubliceerd worden, waar het door de doelgroep geraadpleegd kan worden. Ook zal het een belangrijk werkstuk zijn voor studenten welke als toekomstige paarden professionals binnen de sector zullen gaan werken. Deze kunnen het werkstuk gebruiken als inspiratie en kunnen eventueel binnen een paar jaar zelf onderzoek over het onderwerp doen om te achterhalen of er verbetering binnen het paardenwelzijn is.

Hoofdstuk 2 Aanpak

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de opzet van het onderzoek, het materiaal en de methode hoe het onderzoek wordt uitgevoerd. Er zal per deelvraag worden aangegeven hoe deze beantwoord gaat worden.

Het onderzoek van dit werkstuk richt zich op een vergelijking over het niveau van welzijn tussen de drie verschillende landen op basis van de verschillende keurmerken, wetten en richtlijnen. Aan de hand daarvan zal een conclusie getrokken kunnen worden of de landen gelijk lopen of dat een land voor- of achter loopt op het gebied van paardenwelzijn.

Het onderzoek is voor een deel een kwantitatief onderzoek. Hierbij gaat het erom zo veel mogelijk data te verzamelen, bijvoorbeeld door een enquête, en deze te analyseren doormiddel van een programma zoals Excel of SPSS (Baarda, 2014). De enquête is via de mail verspreid aan een zo groot mogelijk aantal hippische ondernemers. De vragen zijn gericht op kennis van de hippische ondernemer over een welzijnskeurmerk, de houding van de ondernemer tegenover een welzijnskeurmerk en wat hij belangrijk vindt in verband met welzijn. De inventariserende vragen geven een algemeen beeld van wat de ondernemer voor een bedrijf heeft en hoe hij zijn paarden houdt. Daarnaast zijn er keurmerkgerichte vragen gesteld. Voor het uitwerken van de resultaten was het van belang te weten bij welke groep hippische ondernemers de geënquêteerde hoort en of deze wel of niet in het bezit is van een welzijnskeurmerk. De enquête is opgesteld met het programma Google formulieren. Doormiddel van de enquête is er een antwoord op deelvraag 4 gegeven welke luidt : *Hoe belangrijk vinden hippische ondernemers het behalen en/of behouden van een welzijnskeurmerk?*

Daarnaast werd een literatuuronderzoek doorgevoerd waarmee de deelvragen 1,2, en indirect ook deelvraag 3 beantwoord zijn. Het zoekplan voor het literatuuronderzoek was als volgt: In de eerste fase van het literatuuronderzoek heeft de auteur zich ingelezen in het onderwerp en om zoektermen te bepalen. In de tweede fase is er aan de hand van de bepaalde zoektermen literatuur met betrekking tot het onderwerp verzameld. In de derde fase is de relevantie van de gevonden literatuur bepaald waarna niet relevante literatuur is uitgesloten van het werkstuk.

Wetenschappelijke bronnen waarin gezocht werd waren onder andere Google Scholar, Aeres Mediatheek en Wageningen UR. Daarnaast zijn diverse websites geraadpleegd welke in onderstaand tabel per land zijn weergegeven.

Tabel 2 Websites

Land	Website
Nederland	Keurmerkpaardenwelzijn.nl
	Wetten.overheid.nl
	Nvwa.nl
Duitsland	Lwk-Niedersachsen.de
	Tierschutzbund.de
	Pferd-aktuell.de
	Bmel.de
België	Paarden.vlaanderen.
	Lv.vlaanderen.be
	Cbc-bcp.be
	Etaamb.be

De zoektermen voor het literatuuronderzoek zijn in tabel 3 weergegeven.

Tabel 3 Zoektermen

Taal	Zoektermen keurmerk	Zoektermen wetgeving en richtlijnen
Nederlands	Welzijnskeurmerk paard Nederland	Wetgeving paardenhouderij
	Welzijnskeurmerk paard België	Richtlijnen voor het houden van paarden
	Handleiding Welzijnskeurmerk	Wetgeving welzijn paard
	Eisen welzijnskeurmerk paard Nederland/België	Belgische wetgeving paardenhouderij
Duits	Prüfsiegel Pferdehaltung	Gesetzgrundlage Pferdehaltung
	FN-Siegel Pferdehaltung	Richtlinien Pferdehaltung
	Grundlage des FN- Prüfsiegels Pferdehaltung	Gesetze zum halten von Pferden
		Pferdehaltung Gesetz

Daarnaast werd het boek Grundwissen zur Haltung, Fütterung und Zucht binnen het literatuuronderzoek geraadpleegd.

Deelvraag 1: Wat zijn de wettelijke eisen of richtlijnen voor het houden van paarden met betrekking tot paardenwelzijn in deze landen?

Deze deelvraag zal beantwoord worden door verschillende literatuur te raadplegen die in samenhang staat met wetgeving. Dat kunnen onder andere wetteksten zijn maar ook richtlijnen van betrouwbare organisaties, als er tijdens het onderzoek uit komt dat niet alles op het gebied van de paardenhouderij wettelijk is vastgelegd. Betrouwbare bronnen zijn hiervoor de verschillende overheden maar ook bijvoorbeeld dierbeschermingsorganisaties. In het literatuuronderzoek worden zowel Nederlandse als ook Duitse bronnen geraadpleegd.

Deelvraag 2: Op basis van welke eisen en/of richtlijnen worden de keurmerken in de verschillende landen aan hippische bedrijven uitgegeven?

Deze deelvraag zal beantwoord worden doormiddel van literatuuronderzoek. Literatuur die hiervoor geraadpleegd wordt is onder andere de Keurmerk paard en Welzijn Handleiding voor het Nederlandse keurmerk, het boek Grundwissen zur Haltung, Fütterung und Zucht voor het Duitse keurmerk en er wordt online research gedaan naar het Belgische keurmerk. Het is van belang om erop te letten dat alleen betrouwbare bronnen gebruikt worden. Onder andere kunnen dit verder nog websites en artikelen van de overheid zijn of ook informatiebronnen als de desbetreffende paardensportbond of fokkerijbond.

Deelvraag 3: Wat zijn de overeenkomsten en de verschillen tussen de landen met betrekking tot de keurmerken?

Het beantwoorden van deze deelvraag wordt uitgevoerd door de geraadpleegde literatuur met elkaar te vergelijken. Hierbij kan gedacht worden aan het bepalen van welzijnsparameters die gebruikt worden om te toetsen of een bedrijf wel of niet het keurmerk krijgt. Bijvoorbeeld kan gekeken worden wat de verschillende keurmerken als eis/welzijnsparameter hebben betreffende de grootte van een box voor een paard. Door de verschillende parameters met elkaar te vergelijken kunnen overeenkomsten en verschillen gesignaleerd worden.

Deelvraag 4: Hoe belangrijk vinden hippische ondernemers het behalen en/of behouden van een welzijnskeurmerk?

Deze deelvraag zal beantwoord worden doormiddel van een enquête. De enquête zal tweetalig worden opgesteld in het Duits en in het Nederlands. Door middel van email adressen zal de enquête aan zo veel mogelijk hippische ondernemers toegestuurd worden. De concept enquête vragen in het Nederlands zijn in de bijlage van het werkstuk te vinden. Doel van de enquête is een algemeen overzicht te krijgen over de houding van verschillende hippische ondernemers tegenover de welzijnskeurmerken. Door een indruk te krijgen hoe de ondernemers tegenover het keurmerk staan kunnen weer eventuele verschillen en overeenkomsten tussen de landen duidelijk gemaakt worden.

Hoofdstuk 3 Resultaten

Door middel van literatuuronderzoek is vastgesteld dat er in geen van de onderzochte landen een wetgeving bestaat die specifiek is gericht op het houden van paarden en het oogpunt paardenwelzijn. De paardenhouderij is vaak onderdeel van de algemene wetten over de dierhouderij en niet specifiek omschreven. Daarnaast hanteren de landen richtlijnen welke als oriëntatie dienen en geen rechtsgrondslag hebben. In het literatuuronderzoek zijn de wetten in de betreffende landen met betrekking tot het houden van dieren geraadpleegd en de relevante wetten voor de beantwoording van de deelvraag benoemd. Daarnaast is er per land gekeken of er richtlijnen bestaan voor het houden van paarden, wie deze heeft opgesteld en wat de inhoud is.

3.1 Wat zijn de wettelijke eisen of richtlijnen voor het houden van paarden met betrekking tot paardenwelzijn in deze landen?

Voor elk land wordt apart benoemd welke wetten en richtlijnen er gehanteerd worden met betrekking tot paardenwelzijn. Ook vanuit de EU zijn er wetten en richtlijnen met betrekking tot de paardenhouderij opgesteld. Deze spelen vooral in op identificatie/registratie, transporteisen en voorwaarden als een bedrijf bijvoorbeeld een EU erkend dekstation wil worden. Het rapport “Remove the Blinkers” uit het jaar 2015 heeft duidelijk misstanden in verband met paardenwelzijn in heel Europa aangetoond en vraagt naar wetten en regels met betrekking tot dit onderwerp vanuit de EU aangezien dit tot nu toe nog onvoldoende geregeld is (Removing the Blinkers, 2015).

3.1.1 Nederland

In Nederland zijn er geen specifieke wetten gericht op het houden van paarden. Voor het houden en verzorgen van paarden wordt de *Wet dieren* en het *Besluit houders van de dieren* als basis gezien. Het ontbreken van een specifieke wetgeving in de Nederlandse paardensector is al langer een discussie punt. In 2011 is er door de Dierenbescherming een wetvoorstel gedaan “het paardenbesluit” met als doel voor een verbetering van het paardenwelzijn te zorgen. Aan de vereisten die de wet stelde is echter niet voldaan en de Nederlandse overheid heeft besloten van een zelfregulering van de sector uit te gaan. Als reactie hierop heeft de Sectorraad paarden een aantal initiatieven genomen om toch voor meer kennis en richtlijnen te zorgen wat het houden van paarden betreft. Onder andere is er Het Nederlandse Hippisch Kenniscentrum en het keurmerk Paard en Welzijn opgericht. Ook zijn de Welzijnscheck, de Welzijnsmonitor en de Gids voor Goede Praktijken gepubliceerd (Dier&Recht, 2018).

Relevante uittreksels wetten

In de boven staande wetten worden paarden voor het grootste deel niet specifiek genoemd maar toch zijn er een aantal wetsartikelen die toepasbaar zijn op paarden. Met oogmerk op het onderwerp van dit werkstuk is hierbij vooral gekeken naar delen die betrekking hebben op het welzijn van paarden en zijn aspecten zoals bijvoorbeeld handel met dieren buiten beschouwing gelaten.

In Artikel 1.3 uit de *Wet dieren* benoemd de 5 vrijheden van Brambell en gaat in op de intrinsieke waarde van het dier:

- **1** *De intrinsieke waarde van het dier wordt erkend.*
- **2** *Onder erkenning van de intrinsieke waarde als bedoeld in het eerste lid wordt verstaan erkenning van de eigen waarde van dieren, zijnde wezens met gevoel. Bij het stellen van regels bij of krachtens deze wet, en het nemen van op die regels gebaseerde besluiten, wordt ten volle rekening gehouden met de gevolgen die deze regels of besluiten hebben voor deze*

intrinsieke waarde van het dier, onverminderd andere gerechtvaardigde belangen. Daarbij wordt er in elk geval in voorzien dat de inbreuk op de integriteit of het welzijn van dieren, verder dan redelijkerwijs noodzakelijk, wordt voorkomen en dat de zorg die de dieren redelijkerwijs behoeven is verzekerd.

- **3** Voor de toepassing van het tweede lid wordt tot de zorg die dieren redelijkerwijs behoeven in elk geval gerekend dat dieren zijn gevrijwaard van:
 - **a.** dorst, honger en onjuiste voeding;
 - **b.** fysiek en fysiologisch ongerief;
 - **c.** pijn, verwonding en ziektes;
 - **d.** angst en chronische stress;
 - **e.** beperking van hun natuurlijk gedrag; voor zover zulks redelijkerwijs kan worden verlangd (Overheid.nl, 2019).

De 5 vrijheden van Brambell zijn ook in de paardensector bekend en worden onder andere ook door de Sectorraad paarden benoemd.

Naast de Wet dieren bevat ook het Besluit houders van de dieren onderdelen die toepasbaar zijn op het houden van paarden. Artikel 1.3. Verboden gedragingen ten aanzien van dieren benoemd gedragingen als het slaan en schoppen van dieren maar ook dat men geen dieren op slecht of niet beweidbaar land mag weiden.

Artikel 1.6. Houden van dieren houdt in dat dieren genoeg ruimte en bewegingsvrijheid moeten krijgen en het dier zich kan gedragen conform zijn fysiologische en ethologische behoeften. Ook moet het door de huisvesting voldoende beschermd zijn tegen weersomstandigheden, gezondheidsrisico's en zo nodig roofdieren.

Artikel 1.7. Verzorgen van dieren benoemd dat dieren verzorgd moeten worden door iemand met de nodige kennis en vaardigheden, dat ziektes of letsel meteen behandelt moeten worden en het dier geschikt voer, vers water en lucht moet krijgen.

Artikel 1.8. Behuizing geeft aan dat de huisvesting moet passen bij de fysiologische en ethologische behoeften van het dier. De huisvesting mag geen pijn, letsel of wonden bij het dier veroorzaken en de gebruikte materialen in de bouw van de huisvesting mogen niet schadelijk zijn voor het dier (Overheid.nl, 2018).

Deze wetteksten zijn allemaal toepasbaar op de paardenhouderij maar niet specifiek erop gericht. De Sectorraad Paarden heeft daarom in 2011 de Gids voor Goede Praktijken gepubliceerd met twaalf richtlijnen voor paardenhouders welke bedoelt zijn om het welzijn en de gezondheid van paarden te waarborgen. Deze richtlijnen zijn in 6 hoofdstukken verder uitgewerkt en gaan in op de volgende onderwerpen: Adequate voeding, Boxoppervlakte, Beweging, Licht hoeveelheid, Stallen en Weides, Adequate preventie en behandeling, Couperen, Paardenmarkten, Paarden houden, Spenen, Stereotiep gedrag en Zweepgebruik (Sectorraad paarden, 2011).

Richtlijnen

In het vervolg zal worden ingegaan op wat de richtlijnen van de Gids van Goede Praktijken precies inhouden met betrekking tot paardenwelzijn. De Gids beschrijft de twaalf richtlijnen in een totaal van 6 hoofdstukken.

Voeding

Het eerste hoofdstuk beschrijft richtlijnen met betrekking tot de voeding van een paard. De richtlijnen die gegeven worden zijn dat elk paard voldoende voeding moet krijgen van goede kwaliteit en aangepast aan het gebruiksdoel en conditie van het paard, dat het paard te allen tijde toegang tot schoon drinkwater moet hebben en dat er minimaal 2 keer per dag ruwvoer moet worden aangeboden aan het paard tenzij het kan weiden op een weiland met voldoende gras.

Voldoende ruwvoer wordt in de Gids beschreven als een minimum van 1,2 kg hooi per 100kg lichaamsgewicht. Er wordt aanbevolen dagelijks de kwaliteit van het ruwvoer en het water te controleren. Ook wordt genoemd dat het verstandig is bij voerverandering geleidelijk om te schakelen. Met betrekking tot het krachtvoer wordt benoemd dat paarden nooit meer dan 2 kilo krachtvoer per voerbeurt mogen krijgen en pony's nooit meer dan 1 kilo per voerbeurt. Ook mag er nooit meer krachtvoer dan ruwvoer gegeven worden in het totaal. Daarnaast wordt besproken welke gevolgen slechte of onvoldoende voeding voor het paard kunnen hebben.

Huisvesting en beweging

Dit hoofdstuk geeft richtlijnen met betrekking tot de huisvesting en beweging van een paard. Hierbij worden ook concrete afmetingen benoemd voor de huisvesting van paarden afhankelijk van de grootte van het paard. Voor pony's met een stokmaat kleiner dan 1,56 geldt een minimale box grootte van $(2 \times \text{stokmaat})^2$ en voor paarden met een stokmaat groter dan 1,56 geldt een afmeting van minimaal 10 m² waarbij drachtige merries minimaal 12 m² beschikbaar moeten hebben. Ook moet voor voldoende ventilatie en een niet te hoge luchtvochtigheid gezorgd worden. Zogenaemde stands waarin paarden permanent aangebonden gestald worden zijn sinds 1 januari 2017 verboden in Nederland. Paarden die individueel gehuisvest worden moeten minimaal 4 uur dagelijkse beweging krijgen. De minimale aanbevolen lichthoeveelheid bedraagt 80 lux voor een periode van minimaal 8 uur per dag. Naast de afmetingen is het ook van belang dat de huisvesting veilig is waarmee bedoeld wordt dat de huisvesting zodanig gebouwd is en onderhouden wordt dat de paarden geen verwondingen oplopen door bijvoorbeeld uitsteeksels. Dat geldt zowel voor de stallen als ook voor de weilanden. Bovendien is het afrasteren van paardenweides met prikkeldraad verboden en moet het weiland paarden die dag en nacht buiten lopen mogelijkheid bieden om te schuilen doormiddel van bijvoorbeeld een schuilstal of bomen en struiken.

Gezondheid

De richtlijnen met betrekking tot de gezondheid houden in dat zowel preventief als ook behandeling van ziektes en aandoeningen op een adequate manier gebeurd. Voorbeelden voor preventie zijn vaccineren en ontwormen. Als er behandelingen worden uitgevoerd die van belang zijn voor de sport moet dit in het paspoort vermeld worden. Bij paarden die kreupel of ziek zijn moet er de mogelijkheid bestaan deze van andere paarden te scheiden. Over het belasten van een jong paard wordt gezegd dat dit met mate moet gebeuren en aangepast aan de leeftijd maar er is geen concrete leeftijdsgrens vastgelegd vanaf wanneer paarden belast zouden mogen worden. Het bekappen en de gebitsbehandelingen bij paarden zouden alleen mogen worden uitgevoerd door personen welke door de sector als geschikt erkend worden. Tastharen van paarden en de haren aan de binnenzijde van het oor mogen niet volledig verwijderd worden. Verder wordt in dit hoofdstuk opgemerkt dat de paardenhouder en/of de paardeneigenaar altijd verantwoordelijk is voor de gezondheid van zijn paarden en er bij gezondheidsproblemen of twijfels altijd contact opgenomen moet worden met een dierenarts. Paarden dienen minstens 1 keer per dag gecontroleerd te worden op verwondingen en de gezondheidsstatus en bij de drachtige merries is twee keer aanbevolen. Ook worden er in de loop van het hoofdstuk een aantal maatregelen benoemd ter preventie van bepaalde ziektes. Onder

andere wordt aanbevolen het bedrijf vrij te houden van dieren en insecten die bepaalde ziektes kunnen overbrengen (vectoren) doormiddel van een bestrijdingsplan op te stellen en uit te voeren. Daarnaast is het schoonhouden van de stallen, water en voerbakken belangrijk waarbij aanbevolen wordt de stallen een aantal keren per jaar volledig schoon te maken en te desinfecteren. Een goed vaccinatiebeleid en ontwormingsbeleid is ook van belang. Een aantal bekende paardenziektes zoals influenza, tetanus en rhinopneumonie worden in de Gids kort beschreven, waarbij uitgelegd wordt hoe de ziekte werkt en wat de symptomen zijn.

Gedrag

In de gedrag specifieke richtlijnen wordt aangegeven dat het onwenselijk is een paard alleen te houden tenzij er contactmogelijkheden zijn met 1 of meer paarden. Daarnaast wordt ingegaan op het spenen van een veulen wat het beste geleidelijk kan gebeuren in een groep van minimaal 2 veulens. Ook het opfokken van jonge paarden moet in een groep van minimaal 2 paarden gebeuren. Als leeftijdsminimum voor het spenen wordt een leeftijd van 4 maanden genoemd. Als een paard stereotiep gedrag vertoont mag dit niet worden belemmert tenzij de gezondheid van het paard in het geding kan komen. Overmatig straffen van een paard met de zweep is niet toegestaan. Paarden moeten de mogelijkheid gegeven worden tot sociaal contact onder elkaar zodat ze hun basisbehoeften kunnen vervullen.

De hele Gids van Goede Praktijken is geschreven onder het motto van dat het een leidraad is maar niet uitputtend. De richtlijnen die er aangegeven worden zijn alleen richtlijnen en hebben geen rechtsgrondslag (Sectorraad paarden, 2011).

3.1.2 Duitsland

Ook in Duitsland is er geen specifieke wet te vinden welke alleen gericht is op paarden. Het Duitse Tierschutzgesetz (wet voor de bescherming van dieren) bevat onderdelen die op de paardenhouderij toepasbaar zijn. Naast deze wet bestaan in Duitsland nog richtlijnen voor het houden van paarden welke door het Bundesministerium für Ernährung und Landwirtschaft BMELV in het jaar 2009 zijn opgesteld.

Relevant uittreksel van de wet

In de eerste paragraaf van de wet staat geschreven: *Zweck dieses Gesetzes ist es, aus der Verantwortung des Menschen für das Tier als Mitgeschöpf dessen Leben und Wohlbefinden zu schützen. Niemand darf einem Tier ohne vernünftigen Grund Schmerzen, Leiden oder Schäden zufügen* (Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz, 2019).

Het is een uitleg over het doel van de wet welke is dat het in de verantwoordelijkheid van de mens valt voor het leven en welzijn van het dier te zorgen en te beschermen. Ook staat er geschreven dat het verboden is een dier zonder reden te laten lijden, pijn of letsel toe te voegen.

De tweede paragraaf welke ook toepasbaar is op paarden en met name het welzijn van paarden luidt: *Wer ein Tier hält, betreut oder zu betreuen hat,*

- 1. muss das Tier seiner Art und seinen Bedürfnissen entsprechend angemessen ernähren, pflegen und verhaltensgerecht unterbringen,*
- 2. darf die Möglichkeit des Tieres zu artgemäßer Bewegung nicht so einschränken, dass ihm Schmerzen oder vermeidbare Leiden oder Schäden zugefügt werden,*

3. muss über die für eine angemessene Ernährung, Pflege und verhaltensgerechte Unterbringung des Tieres erforderlichen Kenntnisse und Fähigkeiten verfügen (Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz, 2019).

Hierin wordt gezegd dat de eigenaar en/of de houder van een dier het dier op basis van zijn natuurlijke behoeftes en gedrag moet houden, voeren, verzorgen en huisvesten. Bovendien is het niet toegestaan de natuurlijke bewegingsdrang van het dier zodanig te beperken dat het daardoor onnodig lijdt, pijn krijgt of letsel ontstaat. De eigenaar en/of houder van het dier moet over voldoende kennis en vaardigheden beschikken betreffende de verzorging, voeding en het natuurlijke gedrag van het dier.

Richtlijnen

In de richtlijnen opgesteld door het BMELV wordt verdeeld over meerdere hoofdstukken ingegaan op de volgende onderwerpen: Etiologie, management, verzorging en huisvesting van paarden. De richtlijnen hebben als basis de algemene wet van dierenbescherming genomen maar zelf geen rechtsgrondslag. Het is alleen een leidraad en oriëntatie voor de sector.

Etiologie

Onder het kopje etiologie wordt ingegaan op het sociaal gedrag van paarden, beweging en voedingsgedrag. De richtlijnen geven aan dat het paard een sociaal dier is en er contact met soortgenoten mogelijk moet zijn. Het houden van maar 1 paard gaat tegen de natuur van het paard in. Paarden zouden minimaal de mogelijkheid hebben andere paarden te horen, te zien en neuscontact te houden. Voor veulens en paarden in de opfok geldt dat deze het best in groepen kunnen worden gehouden voor een goede sociale ontwikkeling.

Met betrekking tot beweging wordt verwezen naar het natuurlijk gedrag van het paard waarbij het in de natuur wel 16 uur per dag in beweging is waarvan het grootste deel langzame beweging (stap) is. Voortvloeiend uit dit gedrag wordt aanbevolen paarden meerdere uren per dag beweging te bieden. Gecontroleerde beweging zoals training van een paard kan de vrije beweging niet vervangen. Te weinig beweging kan zorgen voor stereotiep gedrag en ook gezondheidsproblemen veroorzaken. Veel beweging geldt voor alle paarden maar vooral fokmerries, veulens en jonge paarden moeten zo veel mogelijk vrije beweging geboden worden. Concrete uren per dag worden in de richtlijnen niet genoemd. Naast beweging is ook rust belangrijk voor het paard. In de huisvestingsvorm moet de mogelijkheid aanwezig zijn dat het paard zich neer kan leggen. De rustplek moet voldoende grootte hebben en droog zijn. In groepshuisvesting moet gezorgd worden dat elk paard voldoende ruimte heeft om te kunnen liggen.

Voor de voeding van het paard moet volgens de richtlijnen rekening gehouden worden met het verteringsstelsel van het paard welke ingesteld is op continu opname van voedsel. Bij het gedomesticeerde paard dient voedsel niet alleen de voeding maar ook om het paard bezig te houden. Er wordt aanbevolen paarden vanuit de grond te laten eten en voor een tijd van minimaal 12 uur per dag ruwvoer aan te bieden. Uitzondering hiervan is alleen als het paard bijvoorbeeld gestald staat op stro en daar een deel van zijn ruwvoer behoefte uit kan trekken. Om te voorkomen dat het paard te veel opneemt en in over conditie raakt kan gebruik gemaakt worden van slowfeeders zoals hooinetten die zorgen dat het paard voor dezelfde hoeveelheid voeropname een langere tijd nodig heeft. Helemaal zonder voer zou het paard niet langer dan 4 uur moeten staan. Als er veel krachtvoer gegeven wordt is het aanbevolen de voerbeurten op minimaal drie keer dagelijks te verdelen. De exacte hoeveelheid krachtvoer per voerbeurt is niet benoemd. Water moet te allen tijde ter beschikking staan. Als dit in uitzonderingen niet mogelijk is (bijvoorbeeld door bevroren

leidingen) moet het paard minstens 3 keer per dag water worden aangeboden. Het water moet altijd schoon zijn en dagelijks op vervuiling gecontroleerd worden.

Management en verzorging

Het management en de verzorging van een paard vraagt van de eigenaar en/of houder voldoende vakkennis. Het BMELV geeft aan dat de richtlijnen hiervoor alleen de basis bieden en dat uitgebreidere kennis en vaardigheden bijvoorbeeld door cursussen van officiële instanties verkregen kunnen worden.

Het welzijn en de gezondheid van het paard moeten volgens de richtlijnen dagelijks gecontroleerd worden. Daarvan afgezien kan alleen worden bij paarden die in het wild in een natuurbeschermingsgebied leven. Huisvesting, weilanden en voorwerpen waarmee het paard in contact komt moeten uit niet schadelijke materialen bestaan en zo gebruikt worden dat het paard geen pijn lijdt of letsel oploopt. Verzorgingsmaatregelen zoals het poetsen van een paard kan belangrijk zijn voor de ontwikkeling van vertrouwen tussen mens en paard maar ook het groomen van paarden onderling mag door de huisvestingsvorm zo min mogelijk beperkt worden. Het afscheren van tasthanen en scheren van de haren aan de binnenzijde van het oor is verboden. De hoeven van het paard zouden regelmatig moeten worden controleert en bijgehouden moeten worden. De eigenaar en /of houder van het paard moet door geschikte huisvesting, voeding en verzorging bijdragen aan de gezondheid van het paard. In het geval van ziekte, verwondingen en blessures moet op tijd een dierenarts gebeld worden zodat het paard adequate behandeling kan krijgen. Ook regelmatige ontwormingen en vaccinaties worden aanbevolen.

Huisvesting

Het hoofdstuk huisvesting is het meest uitgebreide van de richtlijnen. Ingegaan wordt op veel verschillende huisvestingsvormen waaronder ook weilanden. Er worden veel afmetingen en kengetallen genoemd.

Met betrekking tot weilanden en uitloop wordt benoemd dat paarden behoefte hebben aan beschutting tegen weersinvloeden en insecten. Vooral als paarden het hele jaar of over een langere tijd op een weiland gehouden worden zijn schuilmogelijkheden nodig. Zowel natuurlijke schuilmogelijkheden als ook een schuilstal zijn geschikt. Wat betreft de omheining van weiland in uitloop is prikkeldraad niet toegestaan. De omheining moet goed zichtbaar zijn voor de paarden, stabiel en zodanig afgewerkt dat het paard geen verwondingen kan oplopen. Qua bodem van weiland en uitloop moet erop gelet worden dat deze niet te nat wordt en het paard in de modder staat. Vooral over een langere tijdstip kan dit leiden tot aandoeningen als mok en rotstraal. Kort staan op modder heeft geen ernstige gevolgen maar er wordt aangegeven dat paarden die het grootste deel van het jaar buiten doorbrengen te allen tijde de mogelijkheid moeten hebben droge plekken op te zoeken waar ze op kunnen staan.

De bodem in de huisvesting van het paard moeten zodanig zijn aangelegd dat er geen gevaar van uitglijden of struikelen bestaat. Wat betreft de bodembedekking wordt benoemd dat tenminste alle ligplekken van de paarden over bodembedekking moeten beschikken. Geschikt zijn vooral materialen die voldoende vocht op kunnen nemen zoals stro, zaagsel en houtkrullen. Ten aller tijde moet de bodembedekking van goede kwaliteit zijn en regelmatig worden uitgemest. Verse lucht en voldoende licht zijn twee aspecten waar paarden groot belang bij hebben. De aanbevolen luchtvochtigheid bedraagt 60-80% en de aanbevolen licht hoeveelheid 80 lux voor een tijdruim van 8 uur per dag.

De richtlijnen betreffende de huisvesting zijn verder onderverdeeld in variaties van de individuele huisvesting en verschillende groepshuisvestingen. Het houden van paarden in stands is net als in Nederland verboden. In de individuele huisvesting wordt onderscheid gemaakt tussen boxen met en zonder raam naar buiten toe en met en zonder uitloop. Voor alle vormen (en vooral in de individuele huisvesting) geldt dat er minimaal zicht-, gehoor-, en neuscontact tussen de paarden mogelijk moet zijn. Individuele boxen met hoog gesloten tussenmuren zonder contactmogelijkheid zouden alleen in uitzonderingen gebruikt mogen worden zoals bijvoorbeeld in een kliniek of quarantaine stal. Voor de oppervlakte van de box wordt de formule $(2 \times \text{stokmaat})^2$ aangehouden waarbij voor drachtige merries geldt $(2,3 \times \text{stokmaat})^2$

Over groepshuisvesting wordt in de richtlijnen aangegeven dat in de basis elk paard geschikt is om in een groepshuisvesting gehouden te worden. Bovendien zou deze huisvestingsvorm overal waar mogelijk gebruikt moeten worden omdat paarden hierbij het meest hun natuurlijk gedrag kunnen uiten. Het oprichten en het management van een (goede) groepshuisvesting vraagt volgens de richtlijnen veel vakkennis en vaardigheden van de paardenhouder. Voor de groepshuisvesting worden volgende aandachtspunten benoemd:

- Langzaam integreren van nieuwe paarden in een bestaande groep.
- Mogelijkheid houden om enkele dieren te kunnen separeren indien nodig.
- In de gaten houden van de rangorde in de groep en het welzijn van de verschillende paarden.
- Niet integreerbare paarden uit de groep nemen.
- Houden aan de aanbevolen afmetingen.
- Zorgen dat er geen doodlopende wegen of krappe hoeken zijn.
- Paarden als het mogelijk is niet aan de achterbenen beslaan met hoefijzers,

In de groepshuisvesting moet er voldoende ruimte zijn dat elk paard op hetzelfde moment kan gaan liggen indien hij dat wil. Hiervoor wordt de formule $(2 \times \text{stokmaat})^2 / \text{paard}$ aangehouden. De ruimte welke door voerplekken in beslag wordt genomen mag niet meegenomen worden in de berekening (Bundesministerium für Ernährung, Landwirtschaft und Verbraucherschutz, 2009).

3.1.3 België

In België is er net als in de andere twee landen geen specifieke wetgeving voor de paardenhouderij. Als basis wordt de *Wet betreffende de bescherming en het welzijn der dieren* uit het jaar 1986 genomen. Andere richtlijnen en informatie over paardenwelzijn wordt in België door PaardenPunt Vlaanderen en het Vlaams Paardenloket verstrekt. Via PaardenPunt Vlaanderen zijn de brochures *Voeding van Paarden* en *Huisvesting van paarden* gepubliceerd. Op de website van het Vlaamse Paardenloket kan informatie over diverse welzijnsonderwerpen gevonden worden en is er onder andere ook een link naar de brochure *Paardenhouderijen vergeleken: Out of the Box* (Dier&Recht, 2018).

Relevante uittreksel wetten

De *Wet betreffende de bescherming en het welzijn der dieren* bevat een aantal paragrafen welke ook op de paardenhouderij toepasbaar zijn.

Art. 4. § 1. Ieder persoon die een dier houdt, verzorgt of te verzorgen heeft, moet de nodige maatregelen nemen om het dier een in overeenstemming met zijn aard, zijn fysiologische en ethologische behoeften, zijn gezondheidstoestand en zijn graad van ontwikkeling, aanpassing of domestikatie, aangepaste voeding, verzorging en huisvesting te verschaffen.

§ 2. Niemand mag de bewegingsvrijheid van het dier dat hij houdt, verzorgt of te verzorgen heeft, zodanig beperken dat het aan vermijdbare pijnen, lijden of letsels is blootgesteld. Wanneer een dier gewoonlijk of voortdurend wordt vastgemaakt of opgesloten, moet het voldoende ruimte en bewegingsvrijheid krijgen, in overeenstemming met zijn fysiologische en ethologische behoeften.

§ 2/1. De paardachtigen die buiten worden gehouden, kunnen opgesteld worden of, indien dit niet het geval is, beschikken over een natuurlijke beschutting of een schuilhok.

§ 3. De verlichting, de temperatuur, de vochtigheidsgraad, de verluchting, de luchtcirculatie en de overige milieuvoorwaarden van het verblijf der dieren moeten overeenstemmen met de fysiologische en ethologische behoeften van de soort. (Departement Omgeving, 2019)

De wetgeving benoemd vooral algemene welzijnseisen zoals ethologie, beweging en huisvesting. In § 2/1 worden paardachtigen specifiek benoemd met betrekking tot behoefte aan beschutting indien ze buiten worden gehouden.

Richtlijnen

In tegenstelling tot Nederland en Duitsland zijn er in België richtlijnen voor de paardensector niet samengevat en uitgegeven in 1 regelwerk maar bestaan er meerdere brochures die als richtlijnen gezien kunnen worden.

Voeding van Paarden

De brochure Voeding van Paarden uitgegeven door het Vlaamse overheid beleidsdomein Landbouw en Visserij bevat uitgebreide informatie over paardenvoeding. In bijna tachtig bladzijdes wordt eerst ingegaan op de algemene voederbehoefte van het paard, het verteringsapparaat, samenstelling en verteerbaarheid van voeders, energiewaarde en eiwitvoorziening. Daarna wordt specifiek ingegaan op de voedingsnormen bij verschillende gebruiksdoelen van het paard zoals onderhoud, arbeid en dracht. Vervolgens worden verschillende voermiddelen en hun voederwaarden benoemd waarna uitgelegd wordt hoe een rantsoenberekening gemaakt wordt. Afsluitend gaat de brochure in op het programma Hippowin wat gebruikt wordt om rantsoenen voor paarden samen te stellen. Onder andere wordt beschreven hoe het programma te installeren en te gebruiken is. De brochure biedt erg veel gedetailleerde informatie met betrekking tot paardenvoeding en minder algemene richtlijnen. Verschillende voermiddelen en voedingsstoffen worden uitgebreid beschreven en veel kengetallen en berekeningen gegeven. Een deel van de informatie uit de brochure welke vergelijkbaar is met de richtlijnen van de andere twee landen is hieronder kort weergegeven:

- Water moet altijd schoon en vers zijn en ten alle tijden beschikbaar voor het paard.
- Het is belangrijk de behoefte van zijn paard te kennen zodat de voeding optimaal erop afgestemd kan worden.
- Voldoende ruwvoer ter beschikking stellen en altijd meer ruwvoer dan krachtvoer voeren (Lommelen, Vettenburg, & Tylleman, 2011).

Huisvesting van Paarden

Ook deze brochure is uitgegeven door het Vlaamse overheid beleidsdomein Landbouw en Visserij. Net als de brochure Voeding van Paarden bevat deze brochure erg uitgebreide en gedetailleerde informatie. In het eerste hoofdstuk wordt ingegaan op het stalklimaat waarin punten zoals temperatuur, luchtvochtigheid, luchtkwaliteit, licht en ventilatie aan bod komen. In het volgende hoofdstuk worden verschillende types paardenstallen besproken van individuele huisvesting tot groepshuisvesting en uitlopen. Als laatste wordt ingegaan op het plannen en bouwen van een

paardenstal, waarop gelet moet worden en wat de wet- en regelgeving is in verband met het bouwen. Dit hoofdstuk is minder relevant voor het werkstuk en wordt buiten beschouwing gelaten. Vervolgens zijn een aantal punten uit de brochures weergegeven die als richtlijnen voor paardenwelzijn gezien kunnen worden:

- Huisvesting moet bescherming bieden tegen (extreme) weersomstandigheden (ook bij paarden die buiten lopen moet er schuilmogelijkheid aanwezig zijn).
- Paard mag geen pijn lijden, blessures of letsels oplopen doormiddel van slechte of ongeschikte huisvesting.
- Elk paard moet beschikking hebben over een droge ligplaats.
- Weilanden moeten goed onderhouden zijn en indien nodig moet er bijgevoerd worden.
- De gezondheidsstand van paarden dient regelmatig gecontroleerd te worden ook bij paarden die buiten gehouden worden (Gansbeke van, Bogaert van den, & Vettenburg, 2010).

3.2 Op basis van welke eisen en/of richtlijnen worden de keurmerken in de verschillende landen aan hippische bedrijven uitgegeven?

In het eerste deel van de resultaten is er algemeen gekeken welke richtlijnen met betrekking tot het houden van paarden en paardenwelzijn in de verschillende landen aanwezig is. In dit hoofdstuk wordt extra gekeken welke eisen en richtlijnen de verschillende keurmerken als basis nemen voor het uitgeven van de keurmerken aan de hippische bedrijven. Het is van belang te benoemen dat alleen het Nederlandse keurmerk een welzijnskeurmerk is waarbij uitsluitend naar het welzijn van de paarden gekeken wordt met als doel het waarborgen en verbeteren van paardenwelzijn. Het Duitse en Belgische keurmerk zijn meer kwaliteitskeurmerken voor hippische bedrijven waarbij welzijn alleen een onderdeel is van veel verschillende aspecten waar verder naar gekeken wordt. Voorafgaand aan het onderzoek is er de definitie van het woord keurmerk en het woord kwaliteitslabel opgezocht aangezien het Equilabel zichzelf als kwaliteitslabel betiteld. *Een keurmerk is een compact, visueel kwaliteitsoordeel over een product of dienst, afkomstig van een betrouwbare bron* (Wikipedia, 2019). Een kwaliteitslabel *geeft aan of object (product, dienst, organisatie) aan bepaalde normen voldoet* (Betekenisdefinitie, 2019). In de discussie zal verder besproken worden of het Equilabel een label of keurmerk is. In het vervolg en vergelijking zal erna als keurmerk refereert worden.

3.2.1 Nederland

Het keurmerk Paard en Welzijn (in het vervolg genoemd KWP) wordt op basis van een eigen opgestelde handleiding uitgegeven. Doel van deze handleiding is naar eigen zeggen het welzijn van de gehouden paarden in Nederland te verbeteren. De beoordeling van het welzijn voor het keurmerk is gebaseerd op het Europese Welfare Quality system welke van de vier uitgangspunten goede voeding, goede huisvesting, goede gezondheid en gepast gedrag uitgaat. Deze vier uitgangspunten zijn vervolgens verdeeld in 12 criteria waarop welzijn te beoordelen is. In onderstaande tabel zijn de uitgangspunten en 12 criteria weergegeven (Keurmerk Paard en Welzijn, 2018).

Tabel 4 Uitgangspunten en criteria van de KWP

Uitgangspunten	Criteria	
Goede voeding	1	Afwezigheid van chronische honger
	2	Afwezigheid van langdurige dorst
Goede huisvesting	3	Comfortabel rusten
	4	Comfortabel klimaat

	5	Bewegingsgemak
Goede gezondheid	6	Afwezigheid van huidbeschadigingen en verwondingen
	7	Afwezigheid van ziekten
	8	Afwezigheid van ongemak veroorzaakt door gebruik
Gepast gedrag	9	Expressie van sociaal gedrag
	10	Expressie van ander soort specifiek gedrag
	11	Goede mens-dier relatie
	12	Positieve emotionele toestand

Aanvraagprocedure

Voor het aanvragen van het keurmerk kan er via de mail contact opgenomen worden met het KWP. Het bedrijf krijgt dan een vragenlijst toegestuurd die moet worden ingevuld en dan aan het KWP retour gezonden moet worden. Daarna wordt een factuur met de kosten opgestuurd die eerst betaalt moet worden voordat er een afspraak voor het keuren gemaakt kan worden (KWP, 2019).

De vragenlijst vraagt naar algemene bedrijfskenmerken zoals de locatie, welk type bedrijf het is, of het bedrijf lid is van een organisatie, in bezit van een veiligheidscertificaat en of het een erkend leerbedrijf is et cetera. Daarnaast wordt ook gevraagd naar de hoeveelheid paarden en hoe deze gehuisvest worden. Ook wordt alvast naar het doel van de paarden gevraagd bijvoorbeeld hoeveel paarden voor manege, fokkerij of eigen gebruik worden gehouden. Daarnaast moet er een plattegrond van het bedrijf aangeleverd worden zodat de inspecteur van tevoren al een indruk krijgt van hoe het bedrijf functioneert. De plattegrond kan professioneel getekend zijn maar ook met de hand als het goed leesbaar is. Er moeten globale afmetingen van alle gebouwen op het erf aanwezig zijn (ook paddocks et cetera) en ook het aantal boxen en de boxmaten moeten ingetekend worden (Keurmerk Paard en Welzijn, 2018).

De keuring

Nadat een bedrijf is aangemeld voor het keurmerk vindt er op afspraak een keuring plaats. Indien het bedrijf aan aanvullende richtlijnen voldoet kan het na succesvolle keuring het keurmerk KWP-plus toegekend krijgen. Indien het bedrijf nog verbeteringen door moet voeren om het keurmerk te verkrijgen kan het dit binnen 6 maanden doen en opnieuw gekeurd worden. Bedrijven die het KWP verkregen hebben worden na ongeveer 1,5 jaar opnieuw gekeurd en bedrijven met het KWP-plus na 2,5 jaar. Daarnaast worden 10% van de KWP bedrijven in 1,5 jaar onaangekondigd bezocht. De inspecteurs gebruikt door het KWP zijn paardendierenartsen welke opgeleid zijn om een duidelijke beoordeling aan de hand van de verschillende criteria van het KWP te kunnen geven.

De inspecteur gaat tijdens zijn bezoek het bedrijf bekijken op een aantal richtlijnen en daarnaast ook steekproefsgewijs kijken naar individuele paarden. Hoeveel paarden er individueel worden bekeken hangt af van de grootte van het bedrijf zoals in onderstaand tabel te vinden is.

Tabel 5 Aantal steekproefdieren ten opzichte van grootte van het bedrijf

Aantal dieren op bedrijf	Aantal dieren in steekproef
Tot 10	Alle dieren
10-12	10
13-15	11
16-18	12
19-21	13
22-24	14
25-27	15
28-30	16

31-33	17
34-36	18
37-39	19
40 en meer	20

De inspecteur voert de hele keuring in bijzijn van de staleigenaar uit. Als eerste gaat hij het hele bedrijf op algemene aspecten bekijken zoals of de opgave die gemaakt is op het aanmeldingsformulier correct is. Er wordt gekeken naar de omheining van paddocks en weilanden die veilig moeten zijn, beschuttingsmogelijkheden, de drinkwatervoorziening buiten en de kwaliteit van de bodem van paddocks en rijlocaties. Daarnaast wordt algemeen gekeken of het terrein veilig is en er geen gevaarlijke situaties kunnen ontstaan. Voor alle paarden geldt dat ze een paspoort moeten hebben en gevaccineerd moeten zijn tegen influenza en tetanus, dat er voldoende vaak mestcontrole op wormbesmetting uitgevoerd wordt en dat de hoeven regelmatig gecontroleerd en verzorgd worden. Een niet vooraf bepaalde hoeveelheid paspoorten wordt tijdens het bezoek gecontroleerd en tevens kan er bij een manege gekeken worden naar de loopuren van de manegepaarden in de afgelopen twee weken.

Daarna volgt de individuele controle van de dieren waarbij aan de hand van de vier uitgangspunten bepaald wordt of aan de richtlijnen ter verkrijging van het keurmerk voldaan wordt of niet. Per uitgangspunt is vervolgens weergegeven waaraan het bedrijf moet voldoen om het keurmerk te krijgen. Algemeen geldt dat een maximum van 5% van de (beoordeelde) dieren een richtlijn mag overschrijden tenzij het anders is aangegeven (sommige richtlijnen mogen helemaal niet overschreden worden en hebben daarvoor de no go tolerantie).

Goede voeding

- Niet langer dan 6 uur zonder ruwvoer, en maximaal een tijd van 10 uur tussen (ruwvoer) voerbeurten waarbij er zoveel gegeven moet worden dat het paard er minimaal 4 uur van kan eten.
- Slowfeeders worden aanbevolen om voertijd te verlengen.
- Na een langer interval zonder ruwvoer moet eerst ruwvoer voor het krachtvoer verstrekt worden.
- Voer- en drinkbakken moeten bereikbaar zijn voor het paard en niet boven de hals aangezet worden.
- Als er geen krachtvoer gegeven wordt is het ter beschikking stellen van een zoutblok aan te raden.
- Water moet altijd voor alle paarden beschikbaar en bereikbaar zijn op locaties waar het paard meer dan 6 uur aanwezig is; het niet voldoen is een no go.
- Water moet van goede kwaliteit zijn, geurloos, kleurloos en helder; het niet voldoen is een no go.
- Afscheiding van de voerplaats naar de buurpaarden.
- Voldoende ruimte voor elk paard aan voerhek/feeder in groepshuisvesting.

Ook het beoordelen van de voedingstoestand van het paard de Body Condition Score(BSC) hoort bij goede voeding. In de bijhorende tabel in de bijlage staat een overzicht hoe de BCS beoordeeld wordt.

Goede huisvesting

- Betreffende de box grootte volgt het KWP de Europese richtlijnen.

- De box moet minimaal $(2 \times \text{stokmaat})^2$ zijn en de smalle zijde van de box als deze niet vierkant is moet 1,5x de stokmaat zijn zodat het paard makkelijk kan omdraaien.
- Indien het paard zijn hoofd buiten de box kan steken doormiddel van een luik naar buiten of opening naar de stalgang et cetera wordt 1,5 vierkante meter aan het box-oppervlakte toegerekend.
- Compenseren van een te kleine box (niet meer dan 20% te klein) kan door minimaal 6 keer per week 1 uur per dag het paard vrij te laten bewegen.
- Groepshuisvestingen moeten voldoende ruimte bieden zodat alle paarden tegelijk schoon en droog kunnen liggen en er moeten voldoende plekken aan het voerhek zijn.
- Bodembedekking van de boxen moet schoon, droog en zacht zijn. Ook als paarden meer dan 8 uur buiten staan moet er de mogelijkheid zijn dat alle paarden schoon, droog en zacht kunnen liggen.
- Paarden die meer dan 8 uur buiten staan moeten de mogelijkheid hebben te schuilen. Dit kan natuurlijk zijn door bomen en struiken of een schuilstal. Als dit door omstandigheden niet kan moet er een slecht weer protocol zijn waarin de staleigenaar beschrijft hoe hij met extreme weersomstandigheden omgaat.
- Het optimale stalklimaat is 15 graden bij een relatieve luchtvochtigheid van 65-70%. Aangezien dit niet altijd mogelijk is geeft het KWP aan dat bij een temperatuur van boven de 10 graden de som van graden Celsius en de relatieve luchtvochtigheid kleiner moet zijn dan 80 en indien de temperatuur onder de 10 graden ligt kleiner moet zijn dan 90.
- Er moet voldoende luchtcirculatie zijn maar geen tocht.
- Minimaal 8 uur per dag voldoende licht (80 lux).
- Maximaal 5 ppm ammoniak.
- In het geval van twijfel wordt bij alle kengetallen nagemeten door de inspecteur.

In de bijlage is een tabel geplaatst welke een overzicht geeft over minimale grootte van boxen Deze tabel geldt voor oudere stallen welke nog niet aan de minimale grootte van $(2 \times \text{stokmaat})^2$ voldoen. Stallen welke na 01.01.2019 gebouwd worden moeten wel aan de nieuwe formule voldoen.

Bij het KWP maakt ook de beweging deel uit van de rubriek huisvesting aangezien er de mogelijkheid bestaat om een te kleine box met beweging te kunnen compenseren. Met betrekking tot beweging geeft het KWP de volgende richtlijnen:

- Minimaal 2 uur per dag beweging waaronder ook beweging onder het zadel, longeren, stappen aan de hand et cetera valt, het minimum van 2 uur geldt voor 6 dagen per week waarbij op 1 dag 1 uur voldoende is.
- Voor vrije beweging geldt minimaal 6 keer per week een half uur in een uitloop die groot genoeg is dat een paard zijn energie kwijt kan. Hiervoor wordt aangehouden een lengte van 5 galopsprongen (ongeveer 17,5 meter bij een warmbloed paard).
- Paarden die in een tot 20% te kleine box staan moeten minimaal 6 dagen in de week een uur kunnen vrij bewegen.
- Om het KWP-plus keurmerk te verkrijgen geldt een minimum van 4 uur beweging per dag waarbij in de winter geldt minimaal 2 uur daarvan vrije beweging (6 dagen per week) en in de zomer minimaal 4 uur vrije beweging (6 dagen per week). Ook moet het paard elke dag uit de box komen en mag niet 24 uur op stal gehouden worden.

- Voor manegepaarden geldt dat deze maximaal 4 uur per dag in lessen mogen lopen (bij buitenritten 5 uur per dag) en een maximum van 18 uur per week wordt aangehouden.

In de onderstaande tabel worden de eisen voor de beweging nog een keer weergegeven.

Tabel 6 Minimale hoeveelheid beweging

	Boxmaat	Vrije beweging	Elke vorm van beweging	Totaal
KWP	Voldoende	6x per week 0,5 uur/dag	Gemiddeld 2 uur/dag	ca. 17 uur per week
KWP	Tot 20% te klein	6x per week 1 uur/dag	Gemiddeld 2 uur/dag	ca. 20 uur per week
KWP-plus	Voldoende	Gemiddeld 4 uur/dag	Als gewenst	ca. 28 uur per week

Goede gezondheid

Met betrekking tot gezondheid worden de paarden bekeken en onderzocht op aandoeningen verwondingen en eventueel ziektes er wordt ook gekeken naar het preventieve beleid van het bedrijf. Als er gezondheidsproblemen aanwezig zijn maar deze in behandeling zijn bij een dierenarts heeft het geen invloed op de keuring. In verband met aandoeningen wordt gekeken naar verwondingen ademhaling-neusuitvloeiing, hoesten, huidproblemen, beleid t.a.v. staart-en-manen eczeem, Mok, zwellingen aan benen. Deze moeten toonbaar adequaat behandeld worden.

Ook wordt ingegaan op gezondheidsproblemen als gevolg van het gebruik van het paard. Hieronder vallen:

- Gevoelige rugspieren (Indien meer dan 20% van de populatie het heeft en onbehandeld is no go).
- Beschadigingen lagen en mondhoeken (indien meer dan 5% van de dieren het onbehandeld heeft no go).
- Onbehandelde laesies op verschillende contactplaatsen zoals harnachement, dekens, beenbeschermers (indien meer dan 5% van de dieren onbehandelde laesies heeft is het een no go).
- Hoefconditie (indien meer dan 5% van de dieren slechte hoefconditie heeft is het een no go).
- Locomotie (Als paarden die kreupel zijn gebruikt worden is het een no go).

Voor het preventieve aspect van het gezondheidsbeleid geldt dat alle paarden tegen influenza en tetanus geënt moeten zijn. Parasietenbestrijding zoals ontwormingen moeten met begeleiding van een dierenarts gebeuren. Voor hoef- en gebitsverzorging geldt dat deze passend bij het gebruik van een paard moet zijn. Een actief gereden sportpaard moet iets vaker naar de hoefsmid dan een oud paard dat alleen maar op de wei staat. Ook wordt bij de tanden gekeken naar slijtage van de snijtanden wat kan duiden op stereotypisch gedrag zoals kribbebijten en tralievijlen. Verder is gewenst dat er 1 keer per jaar een wateranalyse doorgevoerd wordt indien het drinkwater van de paarden geen leidingwater is maar bijvoorbeeld uit een bron of sloot komt.

Gepast gedrag

- De richtlijnen schrijven voor dat paarden 24/7 de mogelijkheid van sociaal contact moeten hebben. Het minimum wat als sociaal contact wordt erkend is dat paarden

tenminste 1 ander paard moeten kunnen zien (als 5% van de paarden geen ander paard kunnen zien is het een no go).

- Paarden houden graag hun omgeving in de gaten waardoor het keurmerk aangeeft dat hiervoor de mogelijkheid geboden moet worden. Het paard moet zijn hoofd buiten de box kunnen steken of het moet minimaal door 1 zijwand en de voorwand zijn omgeving kunnen zien (als er 5 % van de stallingen niet aan de eis van zicht op de omgeving voldoet is dit een no go).
- Het kan wel van belang voor het beoordelen van sociaal contact zijn hoeveel uur per dag het paard in de box en buiten de box doorbrengt. Als het paard de hele dag buiten met andere paarden staat en alleen in de nacht in een visueel beperkte box kan het gecompenseerd worden maar dat wordt in elke situatie specifiek bekeken en er wordt geen standaard aantal uren genoemd.
- Stereotypisch gedrag wordt in de beoordeling meegenomen maar voor elke situatie wordt opnieuw gekeken of het een probleem is of niet.
- Restrictieve middelen tegen stereotypisch gedrag zoals een anti-luchtzuigband wordt niet graag gezien tenzij de inspecteur de reden erachter als zinvol beoordeelt.
- Algemene rust op stal is ook van belang indien bij meer dan 20% van alle paarden onrust of lethargie/apathie wordt waargenomen moet het bedrijf herkeurd worden (Keurmerk Paard en Welzijn, 2018).

3.2.2 Duitsland

Het Duitse keurmerk FN-geprüfte Pferdehaltung geeft als richtlijn voor het uitgeven van het keurmerk het boek Grundwissen zur Haltung, Fütterung und Zucht aan. Dit boek is uitgegeven door de FN zelf. Voor de beoordeling van een bedrijf is er een checklist opgesteld door de FN welke in de bijlage te vinden is. Het Duitse keurmerk bestaat uit meerdere modules/specificaties die naast elkaar opgebouwd kunnen worden. De basis geeft het keurmerk geprüfte Pferdehaltung, waarop ook verder wordt ingegaan binnen het werkstuk omdat het de meeste welzijnsaspecten heeft. Nadat een bedrijf dit keurmerk heeft behaald kan het meer modules toevoegen afhankelijk van waar de specificaties van het bedrijf liggen. Modules zijn bijvoorbeeld pensionstal, manege, fokkerij, trainingsstal et cetera. Het keurmerk is bedoelt om bedrijven de mogelijkheid te geven zich van elkaar te onderscheiden en te kunnen meten tegenover bedrijven met hetzelfde aanbod. De verschillende modules maken het bovendien mogelijk voor verschillende types paardenbedrijven het keurmerk te behalen. Bijvoorbeeld wordt bij de module manege net iets andere aspecten getoetst dan bij het module fokkerij. Het gaat in eerste instantie om het beoordelen van de kwaliteit van de bedrijven in het groot geheel en niet specifiek over welzijn wat wel onderdeel uitmaakt.

Aanvraagprocedure

Bij interesse in het behalen van het keurmerk kan via de mail of via de post een aanmeldingsformulier aangevraagd worden. Dit formulier vraagt naar de algemene gegevens van het bedrijf en voor welke specificaties het bedrijf naast het basis keurmerk gekeurd wil worden. Nadat het formulier is ingeleverd wordt door de FN contact opgenomen met het bedrijf en een afspraak gemaakt voor de keuring. Pas als het bedrijf gekeurd is en in aanmerking komt voor het keurmerk wordt er een contract opgesteld met een looptijd van drie jaar en de kosten betaald. Herkeuring en verlenging van het contract is om de drie jaar (Deutsche Reiterliche Vereinigung, 2019).

De keuring

De keuring van het bedrijf vindt plaats aan de hand van een checklist welke door de FN gehanteerd wordt. Op aanvraag wordt deze lijst door de FN opgestuurd en als basis genomen voor het volgende gedeelte. De lijst is ingedeeld in verschillende secties welke benoemd zijn van A tot H. In onderstaande tabel is weergegeven waar het in de verschillende secties om gaat. De lijst is in de bijlage vermeld en wordt vervolgens als bron gebruikt. De secties A en B zijn in te vullen door de bedrijfseigenaar en de rest van de secties worden ingevuld door de inspecteur. De inspecteur is een medewerker van de FN.

Tabel 7 Secties beoordelingslijst FN

Sectie	Thema
A	Algemene gegevens bedrijf
B	Algemene gegevens paarden
C	Bewegingsmogelijkheden paarden
D	Gebouwen
E	Huisvesting
F	Weilanden
G	Staat van de paarden (gezondheid en gedrag)
H	Algemeen indruk van het bedrijf

Binnen deze secties zijn meerdere richtlijnen aangegeven waar het bedrijf aan moet voldoen om het keurmerk te behalen. De inspecteur verdeelt hierbij cijfers van 1-3 voor elke te beoordelen richtlijn. Het cijfer 1 betekent alles is in orde, het cijfer 2 betekent dat er wat kleinere verbeterpunten zijn die indien ze verbeterd worden niet voor een afkeuring zorgen en het cijfer 3 betekent dat er wat grovere discrepanties met de richtlijnen zijn waardoor een nieuwe keuringsafspraken gemaakt moet worden en er voorlopig geen keurmerk komt. Indien de discrepanties betrekking heeft op bouwtechnische aspecten wordt een periode van 6 maanden aanbevolen om de situatie te verbeteren en opnieuw te keuren. Indien de discrepanties betrekking hebben op hygiënische, gezondheids- of beweging technische aspecten wordt een periode van 4-8 weken aanbevolen om de situatie te verbeteren.

Vervolgens wordt er per sectie van de vragenlijst aangegeven welke richtlijnen gesteld worden. Ook wordt het boek *Grundwissen zur Haltung, Fütterung und Zucht* later gebruikt ter aanvulling van sommige richtlijnen.

A-B Algemene gegevens

Deze twee secties worden door de staleigenaar zelf ingevuld. Onder andere wordt gevraagd wat het voor een bedrijf is, of er personeel in dienst is en de gegevens van het personeel. Ook moeten de dierenarts en de hoefsmid worden ingevuld die de paarden op het bedrijf behandelen. Daarnaast moet ingevuld worden in welke huisvestingsvorm(en) de paarden gehouden worden, hoeveel paarden het in totaal zijn en hoeveel paarden voor welk doel worden gehouden bijvoorbeeld fokkerij, pension en manege.

C Bewegingsmogelijkheden

In de rubriek voor bewegingsmogelijkheden wordt een verschil gemaakt tussen vrije beweging en gecontroleerde beweging. Onder vrij beweging valt beweging in de wei, beweging in de paddock en vrije beweging in de rijbaan. Voor de inspecteur bestaat de mogelijkheid verschillende vakjes te

selecteren afhankelijk van wat er van toepassing is op het bedrijf. Voor de beweging op weiland en paddock kan er onderscheid worden gemaakt tussen: Mogelijk voor alle paarden, mogelijk voor enkele paarden, mogelijk voor enkele uren, mogelijk de hele dag, mogelijk alleen in de zomer, mogelijk in zomer en winter, alleen voor weiland, mogelijk dag en nacht.

Voor de vrije beweging in de rijbaan kan gekozen worden tussen: Dagelijks, af en toe, mogelijk voor alle paarden, mogelijk voor enkele paarden.

Onder gecontroleerde beweging wordt gezien het rijden/mennen, het longeren, galop- of drafretraining en de beweging in een stapmolen of een loopband. Hierbij kan er gekozen worden tussen: Dagelijks, om de 2-3 dagen, 1 keer per week, voor alle paarden, voor enkele paarden.

Wat betreft de hoeveelheid beweging in uren worden er geen getallen genoemd. Ook het boek benoemt geen concrete getallen maar geeft wel aan dat een aantal uur vrije beweging voor het paard per dag wenselijk is.

D Gebouwen

Onder gebouwen vallen alle rijbakken, binnenbakken, stapmolens, paddocks, loopbanden, eventueel cross terrein, buitenritmogelijkheden, voeropslag, zadelkamer, sprongmateriaal, mesthoop en ook harnachement van manege paarden. Waar het relevant is worden onder andere de hoeveelheden en de afmetingen van de gebouwen neergezet. Daarnaast gaat het om veiligheid van de gebouwen dat er geen gevaarlijke situaties voor de paarden (en ruiters) ontstaan. De omheining wordt bekeken en de kwaliteit van de bodem.

E Huisvesting

In de sectie huisvesting wordt ingegaan op licht, klimaat, stallingen, voeding, hygiëne en contact met de mens. De checklist geeft het volgende aan:

- Voldoende kunstmatige en natuurlijke lichtbronnen.
- Goede luchtkwaliteit waaronder luchtvochtigheid, luchtcirculatie, ammoniak, verschil tussen binnen en buiten.
- Stalgangen moeten voldoende hoog en breed zijn, als het een stal met 1 rij boxen is 2,50 hoog en een stal met 2 rij boxen 3m hoog, ook moet de ondergrond stroef zijn zodat de paarden niet uitglijden en er geen verwondings gevaar ontstaat.
 - Voor de loop- of groepsstal geldt minimaal 5 m² per veulen, 7 m² / 1 jarig paard/pony, 9 m² / 2 jarig paard en 11 m² / volwassen paard.
 - Voor boxen geldt deze moeten qua oppervlakte en hoogte passend zijn voor de grootte van het paard.
 - Deuren moeten stabiel zijn en zo gebouwd dat het paard er niet doorheen kan trappen hetzelfde geldt voor ramen en luiken.
 - Voer- en drinkbak moeten schoon en niet te hoog aangebracht zijn. Bovendien is het wenselijk de drinkbak zo ver mogelijk van de voerbak vandaan te monteren om vervuiling tegen te gaan.
 - De bodembedekking moet droog zijn en voldoende dik in gestrooid.
 - Algemeen mogen er geen scherpe of uitstekende voorwerpen zijn waar het paard verwondingen aan kan oplopen.
 - In individuele huisvesting moet sociaal contact mogelijk zijn dat kan zowel zicht als ook lichamelijk contact zijn.

- De separatie van zieke of gewonde paarden moet altijd mogelijk zijn ook in een groepshuisvesting.
- Qua voeding wordt gekeken naar de kwaliteit van het kracht- en ruwvoer, de hoeveelheid die gevoerd wordt en hoe vaak gevoerd wordt. Bij individuele huisvesting moet er minimaal 3 keer dagelijks gevoerd worden en bij groepshuisvesting met voldoende stro 2 keer dagelijks.
- Voor hygiëne geldt dat er de mogelijkheid van een wasplaats moet zijn waarbij het niet uitmaakt binnen of buiten. Ook een poetsplaats moet aanwezig zijn (niet in de box van het paard). De algemene situatie van het bedrijf wordt bekeken hoe schoon het bedrijf is en hoe vaak er gereinigd en gedesinfecteerd wordt.
- Ook contact met de mens wordt genoteerd bijvoorbeeld dagelijks of wekelijks et cetera.

F Weilanden

- De grootte van het weiland moet passend zijn bij de hoeveelheid paarden en hoeveel paarden erop gehouden worden. Als het weiland alleen voor het grazen van de paarden wordt gebruikt moet er 0,25-0,50 ha/ paard aangehouden worden, als het weiland ook gemaaid wordt ter voerwinning voor de winter moet er 0,50-1,0ha/ paard aangehouden worden. Als de paarden alleen maar op een weiland worden gehouden geldt 2ha/ paard.
- De omheining van het weiland moet stabiel en hoog genoeg zijn dat de paarden er niet uit kunnen. Hoogte is afhankelijk van het stokmaat paard 1,20-1,80m.
- Er moet een drinkvoorziening zijn waarbij er tussen de 20-60 liter/ paard opgenomen kan worden (goede kwaliteit water).
- Natuurlijke of kunstmatige schuilmogelijkheid voor de paarden moet aanwezig zijn.
- Ook de kwaliteit van het weiland wordt beoordeeld, hoe nat het is en hoeveel gras erop staat.
- Als het weiland voor meerdere doeleinden gebruikt wordt bijvoorbeeld grazen van de paarden, voerwinning en beweiding van andere diersoorten moet op tijd ingezaaid worden, slepen, rollen en verwijderen van paardenmest.
- Als er bemest wordt mogen er 5-10 dagen geen paarden op.
- Als er bijgevoerd moet worden in de weide is het belangrijk dat het voer droog blijft en ook wordt naar de kwaliteit van het voer gekeken.

G Staat van de paarden

Hierbij wordt gekeken naar voedingsstand van de paarden (te mager of te dik) , hoe verzorgd ze eruit zien en naar de hoefconditie waarbij ook gevraagd wordt hoe vaak ze naar de hoefsmid gaan. Huid en haar worden onderzocht op verwondingen en ook wordt gekeken naar gezondheidsproblemen veroorzaakt door het gebruik van het paard zoals een gevoelige rug of verwondingen aan de mond van het paard. Er wordt gekeken naar de ademhaling en ziektes. Ook wordt genoteerd hoe het met de dierenarts begeleiding en preventie zoals het enten geregeld is. Verder wordt het gedrag van de paarden beoordeeld en gekeken naar mogelijk stereotypisch gedrag en rust op het bedrijf.

H Algemene indruk van het bedrijf

Hieronder valt hoe het bedrijf algemeen oogt. Hier wordt gelet op de stalling van machines en materiaal, hoe de toegang naar het bedrijf geregeld is, of het bedrijf netjes is en of er mogelijke gevaren en risico's voor blessures en verwondingen van paarden aanwezig zijn (Deutsche Reiterliche Vereinigung, 2019).

Op alle genoemde secties en richtlijnen wordt het bedrijf door de inspecteur beoordeeld. In elke situatie ligt het in de hand van de inspecteur hoe hij het bedrijf gaat beoordelen en of de actuele situatie op het bedrijf voldoende is ter verkrijging van het keurmerk.

Naast de beoordelingslijst is door de FN ook het boek Grundwissen zur Haltung, Fütterung und Zucht uitgegeven als basis voor het behalen van het keurmerk. Het boek geeft aanvullende informatie welke niet uitgebreid in de beoordelingslijst staat. Het boek bevat meerdere hoofdstukken waarvan niet alle relevant zijn voor het keurmerk. De hoofdstukken 1 'Entwicklungsgeschichte und Verhalten des Pferdes', 3 'Ernährung', 4 'Ställe, Nebenräume und Bewegungsflächen' en 5 'Gesundheit und Krankheiten' zijn relevant. Het boek geeft uitgebreid achtergrond informatie over de historie van het paard, het gedrag, voeding, de huisvesting en gezondheid van het paard. Hierna zijn een aantal richtlijnen weergegeven die uit het boek naar voren komen:

Historie en gedrag

De houder van het paard moet hem als het kan dagelijks vrije beweging aanbieden, voorkeur heeft een weiland maar ook een paddock of rijbak is geschikt. Paarden in de natuur eten bijna continue, daarom wordt aanbevolen dat ze niet langer dan 4-5 uur zonder ruwvoer staan. De houder van het paard moet over voldoende (vak)kennis beschikken.

Voeding

- Minimaal 1,5 kg hooi per 100kg lichaamsgewicht paard per dag voeren.
- Ruwvoer voor het krachtvoer voeren.
- Maximaal 0,3 kg krachtvoer per 100kg lichaamsgewicht per voerbeurt voeren.
- Indien krachtvoer gevoerd wordt minimaal 3 voerbeurten per dag.
- Indien maar 2 keer op dag gevoerd kan worden is aanbevolen 2/3 van het dagelijkse ruwvoerrantsoen in de avond te voeren.
- Water het beste onbeperkt aanbieden, indien geen automatische watervoorziening minimaal 3 keer dagelijks water aanbieden.
- De voeding moet passend zijn bij het gebruiksdoel en de conditie van het paard (sportpaarden hebben andere voedingsbehoeftes dan een paard dat alleen op de wei staat).

Huisvesting

Het houden in stands is in Duitsland verboden. De afmetingen van een loop-en/of groepsstal zijn al in de beoordelingslijst benoemd. Onderstaand tabel geeft een overzicht over de afmetingen van boxen.

Tabel 8 Afmetingen individuele huisvesting

Afmetingen voor individuele huisvesting (Boxen)			
	Formules voor minimale grootte	Maat voor een gemiddeld paar (1,67)	Maat voor een gemiddeld pony (1,40)
Oppervlakte	(2xstokmaat) ²	c.a. 11m ²	c.a. 8m ²

Smalste zijde	1,75xstokmaat	3m	2,5m
Hoogte tussenwand half open	0,80xstokmaat	1,35m	1,10m
Hoogte tussenwand boven tralies	1,30xstokmaat	2,20m	1,80m
Hoogte tussenwand gesloten	1,45xstokmaat	2,40m	2,00m
Hoogte deur	1,40xstokmaat	2,50m	2,10m
Halve deur (hoogte onderste gedeelte)	0,80xstokmaat	1,30m	1,10m
Hoogte voerbak	1/3x stokmaat	0,55m	0,45m

- Voor drachtige merries, merries met veulens en hengsten worden grotere boxen aanbevolen, minimaal 12m² optimaal 16m².
- Paarden in individuele huisvesting moeten andere paarden zien, horen en hun omgeving kunnen waarnemen .
- Optimale luchtvochtigheid binnen de stal is 60%-80%.
- De richtlijn voor ammoniak geeft aan dat het niet boven de 10ppm mag liggen.
- Qua temperatuur wordt aangegeven dat het verschil tussen buiten en binnen niet te groot mag zijn en de temperatuur binnen geleidelijk met de seizoenen buiten meegaat zodat paarden langzaam aan een andere temperatuur kunnen wennen.

Gezondheid

Hierover wordt vermeld dat de haren aan de binnenzijde van het oor en de tastharen van het paard niet geschoren mogen worden. Behandeling van wormen is bij voorkeur op basis van wormonderzoek uit te voeren en het enten tegen influenza en tetanus wordt aanbevolen waarbij het niet enten tegen tetanus kan de dierenbescherming als overtreding van de dierenwet zien (Dr. Dohms-Warnecke, et al., 2016)

3.2.3 België

Het Equilabel geeft aan dat hun checklist de basis is voor het uitgeven van het label. Deze checklist werd over een aantal jaren opgesteld aan de hand van literatuur en de mening van paardendeskundigen, manege- en pensionklanten en eigenaren van deze bedrijven zoals vermeld op de website van PaardenPunt Vlaanderen maar er wordt niet aangegeven welke literatuur gebruikt werd (Paardenpunt Vlaanderen, 2019). De student heeft contact opgenomen met het Equilabel en kreeg de literatuurlijst toegestuurd welke onder andere als basis diende voor het oprichten van de keurmerk. De lijst is in de bijlage te vinden. Alleen de relevante literatuur met betrekking tot paardenwelzijn is meegenomen de rest is buiten beschouwing gelaten. Er staat onder andere literatuur op die eerder in dit werkstuk aan bod kwam namelijk de brochures Voeding van Paarden en Huisvesting van Paarden. Met betrekking tot de checklist is alleen rekening gehouden met de aspecten welke in samenhang staan met paardenwelzijn. Het Equilabel heeft namelijk naast het welzijnsaspect ook nog andere onderdelen waar naar gekeken wordt zoals management, erf en gebouwen, wetgeving en in het geval van maneges ook naar de lessen. Doel van het keurmerk is om kwaliteitsvolle manege en pensionstallen de mogelijkheid te geven om zich te kunnen onderscheiden en ook om paardenhouders en manegeruiters de zoek naar een passend en kwaliteitsvol bedrijf makkelijker te maken.

Aanvraagprocedure

Indien een manege of pensionsstal het Equilabel wil aanvragen kan er via de website een aanvraagformulier ingevuld en aan PaardenPuntVlaanderen gestuurd worden. Het aanvraagformulier bevat de algemene gegevens van het bedrijf zoals naam, adresgegevens en soort van het bedrijf. Na ontvangst van het aanvraagformulier wordt door PaardenPuntVlaanderen een factuur opgesteld en naar de aanvrager gestuurd. Pas nadat de factuur betaald is wordt er een afspraak gemaakt voor de keuring (Paardenpunt Vlaanderen, 2019).

Keuring

De keuring wordt uitgevoerd aan de hand van een checklist welke ook op de website van PaardenPuntVlaanderen interactief door bedrijven ingevuld kan worden om alvast te kunnen bekijken of ze kans maken tot het behalen van het keurmerk of niet. De checklist bevat meerdere bedrijfsonderdelen met daarin meerdere criteria. Voor elk criterium geldt dat er "ja" of "nee" geselecteerd kan worden. Bovendien heeft elk criterium een bepaald gewicht, sommige wegen zwaarder mee in de uitslag en zijn belangrijker dan andere. Het gewicht wordt verdeeld in een score van 1 tot 9 punten. Hoe meer punten hoe belangrijker het criteria en hoe zwaarder het meeweegt in de uitslag. De bedrijfsonderdelen waar de checklist mee opgebouwd is, zijn: Management, erf en gebouwen, verbruiks- of ontmoetingsruimte, paardenboxen, paarden, materiaal en getuig, weide en paddock, piste, lessen en wedstrijden (enkel voor maneges) en wetgeving.

Om een vergelijking met de andere landen te kunnen maken zijn alleen de onderdelen meegenomen die enigszins te maken hebben met paardenwelzijn dus de onderwerpen paardenboxen, paarden, materiaal en getuig, weide-paddock en piste. De rest is buiten beschouwing gelaten. Elk criterium heeft daarnaast ook nog een bepaald thema waarvan bij elk thema een minimumscore behaald moet worden. In onderstaande tabel zijn de 4 thema's met bijbehorende minimumscore weergegeven.

Tabel 9 Thema's en minimumscores Equilabel

Thema	Minimumscore
Paardenvriendelijkheid	70%
Veiligheid	60%
Klantvriendelijkheid	50%
Administratief	50%

Daarnaast moet het bedrijf een totaalscore van 70% behalen om in aanmerking te komen van het Equilabel. Sommige criteria zijn een zogenoemde rode kaart wat betekent dat dit criterium essentieel is voor het behalen van het keurmerk en indien er niet aan voldaan wordt ook het Equilabel niet behaald kan worden door het bedrijf. Daarnaast zijn er ook gele kaarten waarvoor geldt dat als het bedrijf twee gele kaarten heeft het niet voldoet en het keurmerk ook niet uitgegeven mag worden.

In totaal zijn er twee inspecteurs/evaluatoren betrokken bij de beoordeling van het bedrijf waarvan 1 de hoofdinspecteur is. Er is aangegeven dat de inspecteurs opgeleide personen met de nodige kennis uit de paardensector zijn welke door PaardenPuntVlaanderen geselecteerd worden. Het invullen van de checklist gebeurt doormiddel van een softwareprogramma waarin de inspecteurs ook de reden moeten aangeven als een criteria niet behaald is. Nadat de evaluatie van het bedrijf is afgerond wordt de evaluatie gedubbelcheckt door een auditbureau. Pas daarna ontvangt het bedrijf het eindresultaat en de uitslag of het Equilabel behaald is. Indien het bedrijf niet geslaagd is kan het binnen 6 maanden en herkeuring aanvragen tegen een lager tarief. Drie jaar na het behalen van het Equilabel vervalt deze en moet opnieuw een keuring of evaluatie plaatsvinden (Paardenpunt Vlaanderen, 2019).

Voor het beschrijven van de bedrijfsonderdelen met de verschillende criteria is er gekozen voor een tabelvorm, vergelijkbaar met de opzet van de interactieve checklist ter overzichtelijkheid. Per onderdeel is er een tabel opgesteld waarbij het thema, de verschillende criteria met indicatoren en het gewicht van het criterium is weergegeven. Bij sommige bedrijfsonderdelen zijn niet alleen criteria met betrekking tot paardenwelzijn vermeld maar ook met betrekking tot andere onderwerpen. Er is voor gekozen om in dit geval alleen de welzijnsrelevante criteria te benoemen en de rest buiten beschouwing te laten. De tabellen zijn te vinden in de Bijlage van het werkstuk. Vervolgens zijn per onderdeel de belangrijkste aspecten weergegeven.

Paardenboxen

Zowel paardenboxen als ook de deuren moeten aangepast zijn aan de grootte van het paard. Aan te houden is (2xstokmaat)². De boxen dienen schoon te zijn met een droge en zachte bodembedekking. Ook mag de bodem niet glad zijn. Elke box is voorzien van een degelijke watervoorziening en indien de paarden ook krachtvoer krijgen voerdervoorziening. Er moet voldoende kunstmatig of natuurlijk licht aanwezig zijn. Ook moeten de boxen goed verlucht zijn waarbij de optimale luchtvochtigheid tussen de 60%-70% ligt en de maximale norm voor ammoniak 10ppm bedraagt. Alle boxen dienen veilig en zonder risico's voor de paarden afgewerkt te zijn.

Paarden

De paarden moeten gezond zijn en zich normaal gedragen hierbij wordt gelet of de paarden gezond ogen, een gezond gewicht hebben, een gezonde vacht hebben en geen letsel aanwezig is. Indien er zieke paarden zijn moet aangetoond worden dat deze in behandeling zijn. Voor manegepaarden geldt dat deze ingezet worden passend bij hun conditie, leeftijd, temperament, rijcapaciteiten en de lichaamsbouw van de klanten. Het bedrijf moet een weekplanning aan kunnen tonen met het aantal lesuren per week. Manegepaarden mogen maximaal 4 uur per dag werken met een totaal van 20 uur per week. In rusttijden dienen de paarden volledig afgetuigd te zijn. Qua voeding wordt vermeld dat de paarden meermaals per dag ruwvoer gevoerd moeten krijgen voorafgaand aan krachtvoer en het bedrijf een voerschema moet kunnen toelichten. Paarden moeten gedurende dag voldoende water ter beschikking hebben waarbij het water geen geur of kleur mag hebben. Alle paarden op het bedrijf moeten jaarlijks door een dierenarts gevaccineerd worden voor influenza en tetanus. Ook moet regelmatig tandverzorging en ontworming aangetoond worden bijvoorbeeld door een rekening of een attest van de dierenarts. Paarden moeten meerdere uren per dag vrij kunnen bewegen in een uitloop die groot genoeg is dat ze kunnen galopperen.

Materiaal en getuig

Zadels en getuig moeten passend en veilig zijn voor het paard er zijn geen verwondingen aan mond of rug te zien.

Weide en paddock

Indien er een weiland aanwezig is moet het goed in staat zijn met voldoende grasland zodat de paarden kunnen grazen. Voorkeur heeft als weiland en/of paddock aangesloten zijn aan het bedrijf en niet bijvoorbeeld aan de andere kant van de weg liggen. Qua hoeveelheid van weilanden en paddocks moet er genoeg zijn om voldoende bewegingsvrijheid te kunnen bieden aan alle paarden. Elk weiland en paddock moet een watervoorziening hebben. Er mag geen prikkeldraad gebruikt worden als omheining en de omheining moet veilig zijn voor de paarden.

Piste

De bodem moet geschikt zijn voor het uitoefenen van de paardensport. Hij dient vlak te zijn en de hoefslag niet uitgehold.

3.3 Wat zijn de overeenkomsten en de verschillen tussen de landen met betrekking tot de keurmerken

Nadat in de eerste twee deelvragen gekeken is naar de wetgeving en richtlijnen voor het paardenwelzijn en de richtlijnen en eisen voor het uitgeven van de keurmerken zullen in deze paragraaf de overeenkomsten en verschillen tussen de landen met betrekking tot de keurmerken worden onderzocht. De verschillende doelen van de keurmerken zorgen ervoor dat niet alle aspecten met elkaar vergelijkbaar zijn. Doordat het Nederlandse keurmerk als enige een echt welzijnskeurmerk is, is er gekeken naar de welzijnsonderdelen die het keurmerk beschrijft en vervolgens naar de welzijnsonderdelen uit de andere twee keurmerken.

3.3.1 Kosten

Als eerste is er gekeken naar de kosten van de verschillende keurmerken. Het Nederlandse Keurmerk Paard en Welzijn maakt het te betalen bedrag afhankelijk van het aantal paarden op een bedrijf en ook is er een verschil tussen de kosten van de inschrijving voor het eerste jaar en de volgende jaren. In onderstaande tabel zijn de kosten van de inschrijving en het eerste jaar weergegeven. In de tweede tabel zijn de kosten van de volgende jaren weergegeven. De bedragen zijn exclusief BTW vermeld en het gaat om jaarlijkse bijdragen (KWP, 2019).

Tabel 10 Tarieven KWP 1^e jaar

Aantal Paarden	Kosten inschrijving 1 ^e jaar
10	240
20	340
30	390
40	440
50	490
60	540
70	590
80	640
>80	650

Tabel 11 Tarieven KWP volgende jaren

Aantal paarden	Kosten volgende jaren
Tot 25 paarden	150
Tot 50 paarden	200
Vanaf 50 paarden	250

De kosten voor het Belgische label zijn 300 euro voor een looptijd van 3 jaar wat vergeleken met het Nederlandse keurmerk een stuk lager is (Paardenpunt Vlaanderen, 2019). De kosten van het Duitse keurmerk voor de basis module zijn 180 euro en als er twee andere modules toegevoegd worden zijn de kosten 235 euro (Deutsche Reiterliche Vereinigung, 2019).

3.3.2 Handleidingen, richtlijnen en andere criteria

Op basis van verschillende handleidingen, richtlijnen en checklijsten worden de drie keurmerken toegekend. Om een goed overzicht van de overeenkomsten en verschillen te krijgen is ervoor

gekozen een tabel op te stellen waarin van elk keurmerk de belangrijkste aspecten in de categorieën voeding, gezondheid, huisvesting, gedrag en overige naast elkaar staan. De verschillende criteria zijn samengevat tot de belangrijkste.

Categorie	Nederland	Duitsland	België
Voeding			
Voeding	Niet langer dan 6 uur zonder ruwvoer, maximaal 10 uur tussen voerbeurten	Individuele huisvesting 3 keer dagelijks, groepshuisvesting 2 keer dagelijks, gewenst niet langer dan 4-5 uur zonder ruwvoer	Meermaals per dag moet gevoerd worden, voedingsschema moet toegelicht kunnen worden, tijdens inspectie moeten alle paarden ruwvoer hebben
Voer- en waterbakken	Moeten bereikbaar zijn en niet boven de hals aangezet	Beide niet te hoog aangebracht, waterbak wenselijk zo ver mogelijk van voerbak	Bovenrand voerbak niet hoger dan halsaanzet paard
Water	Moet altijd beschikbaar zijn op locaties waar het paard meer dan 6 uur staat	Water naar mogelijkheid onbeperkt aanbieden, anders minimaal 3 keer dagelijks water aanbieden	Gedurende de dag moet voldoende drinkwater beschikbaar zijn
Huisvesting			
Grootte van de box	Bij nieuwe stallen (2xstokmaat) ² bij oude stallen zie afmetingen in de tabel	Boxen moeten qua oppervlakte en hoogte passend zijn voor grootte paard. Het boek geeft aan (2xstokmaat) ²	Minimaal (2xstokmaat) ²
Groepshuisvesting	Groepsstallen moeten zo groot zijn dat alle paarden tegelijk droog en zacht kunnen liggen, ook moeten er voldoende plekken aan het voerhek zijn	Voor groepsstallen geldt: 5 m ² per veulen, 7 m ² per 1 jarig paard/pony, 9 m ² per 2 jarig paard en 11 m ² per volwassen paard	Bij Equilabel worden er geen voorschriften gegeven over groepshuisvesting
Weiland/paddock	Indien paarden meer dan 8 uur buiten staan moeten ze kunnen schuilen Verder mag geen prikkeldraad gebruikt worden als omheining	Natuurlijke of kunstmatige schuilmogelijkheid moet aanwezig zijn, grootte weiland afhankelijk van hoeveelheid paarden: voor alleen grazen geldt 0,25-0,50 ha/paard bij grazen en voerwinning geldt 0,5ha-1ha/paard. Ook mag er geen prikkeldraad gebruikt worden	Aanwezigheid van een weiland valt zwaarder in het gewicht dan aanwezigheid van een paddock, er mag geen prikkeldraad gebruikt worden en de hoeveelheid weilanden en paddocks moet passend zijn bij het aantal paarden
Bodembedekking	Schoon, droog en zacht	Schoon, droog en zacht	Schoon, droog en zacht
Temperatuur	Optimaal zijn 15 graden	Geen voorschriften	Geen voorschriften
Luchtvochtigheid	Optimaal 65-70%	60-80%	60-70%
Ammoniak	5ppm	10ppm	10ppm
Licht	Minimaal 8 uur per dag voldoende licht =80lux	Voldoende kunstmatige en natuurlijke lichtbronnen, minimaal 60lux voorkeur voor 80lux	Boxen hebben voldoende natuurlijk licht of kunstlicht welke natuurlijk oogt
Gezondheid			
Preventie	Alle paarden moeten tegen influenza en tetanus zijn geënt	Er wordt wel gekeken naar entingen maar er is geen verplichting opgelegd, niet enten tegen tetanus kan wel als overtreding van het dierenwet gezien worden	Alle paarden moeten tegen influenza en tetanus zijn geënt
Gedrag			

Sociaal contact	Paarden moeten 24/7 de mogelijkheid voor sociaal contact hebben; een ander paard kunnen zien is het minimum. Daarnaast moeten de paarden hun omgeving kunnen zien door luik, raam of andere opening	Ook in individuele huisvesting moet sociaal contact mogelijk zijn, lichamelijk contact is wenselijk maar minimaal moet er zichtcontact zijn	Het heeft de voorkeur dat er mogelijkheden zijn voor het uiten van sociaal gedrag zoals zichtcontact (wordt aangegeven als indicator om stereotypisch gedrag te voorkomen)
Vrije beweging	Afhankelijk van de grootte van de box, indien voldoende groot 6x per week 0,5 uur, indien te klein 6x per week 1 uur. Uitloop moet groot genoeg zijn dat paarden kunnen galopperen (5 galopsprongen ongeveer 17,5m)	Geeft geen aantal uren aan wel kan een bedrijf "hogere" scoren indien meer vrije beweging mogelijk is	Meerdere uren dagelijks, paarden moeten de ruimte hebben te kunnen galopperen
Andere beweging	Manegepaarden mogen maximaal 4 uur per dag lessen lopen (bij buitenritten 5 uur per dag) met een maximaal aantal uren van 18 uur per week	Wordt wel een verschil gemaakt tussen vrije en gecontroleerde beweging	Geen voorschriften op papier
Stereotypisch gedrag	Restrictieve middelen tegen stereotypisch gedrag worden niet graag gezien	Geen voorschriften op papier	Stereotypisch gedrag moet worden voorkomen, hiervoor kunnen ook restrictieve middelen gebruikt worden
Overig			
Voor wie?	Alle soorten bedrijven kunnen aanvragen	Alle soorten bedrijven kunnen aanvragen	Maneges en Pensionsstallen Geen fokkerijen
Aanvraagprocedure	Aanvragen, betalen dan de keuring. Uitgebreid aanvraagformulier met plattegrond	Aanvragen, keuring, dan betalen.	Aanvragen, betalen, dan de keuring. Alleen basisgegevens in het aanvraagformulier vermeld
Inspecteurs	Paardendierenartsen	Medewerkers van de FN	Personen uit de sector met nodige kennis welke door Equilabel geselecteerd worden
Evaluatiesysteem	Checklist waarbij verschillende criteria voldoende moeten zijn, sommige punten mogen door 5% van de paarden overschreden worden en sommige punten zijn een no go voor het verkrijgen van het keurmerk	Checklist met verschillende criteria en een score van 1-3 waarbij 1 het optimum is, bij 2 moeten er kleine aanpassingen doorgevoerd worden en bij een drie kan het keurmerk niet uitgegeven worden	Checklist met bedrijfsonderdelen en criteria waarbij elk criteria een gewicht van 1-9 wordt aangerekend, hoe hoger hoe belangrijker de criteria

3.4 Hoe belangrijk vinden hippische ondernemers het behalen en/of behouden van een welzijnskeurmerk?

Voor het beantwoorden van deze deelvraag is een enquête opgesteld welke naar hippische ondernemers uit de drie landen gestuurd is. De enquête is via de mail verstuurd waarbij de mailadressen van eigen netwerk zijn gebruikt en van internet zijn afgehaald doormiddel van Google en bedrijven zoekmachines zoals bijvoorbeeld van de site van de FNRS en de FN. Doormiddel van de zoekmachines zijn de ondernemers per toeval principe benaderd. Er zijn zo veel mogelijk verschillende types hippische bedrijven benaderd en er is van tevoren geen voorselectie gedaan naar bedrijven die sowieso al erg bezig zijn met paardenwelzijn.

In totaal hebben bij het afsluiten van deze scriptie 75 ondernemers de enquêtes ingevuld. 21 Ondernemers uit België, 32 uit Nederland en 22 uit Duitsland. In totaal zijn er 350 ondernemers

gemaild. 130 ondernemers uit Nederland 120 ondernemers uit Duitsland en 100 ondernemers uit België. Uit Nederland hebben dus 24,6% van de benaderde ondernemers de enquête ingevuld, uit Duitsland 18% en uit België 21%. Het aantal kan nog op lopen aangezien de enquêtes nog steeds online staan. Ik zal deze nog wel verwerken en opslaan. Indien de nog binnen komende enquêtes een substantiële wijziging van de resultaten geeft zal ik Aeres Hogeschool hiervan op de hoogte stellen. Op verzoek kan Aeres Hogeschool bij mij deze resultaten ook opvragen, waarbij de informatie uiteraard alleen anoniem verstrekt zal worden.

3.4.1 Respondenten Nederland

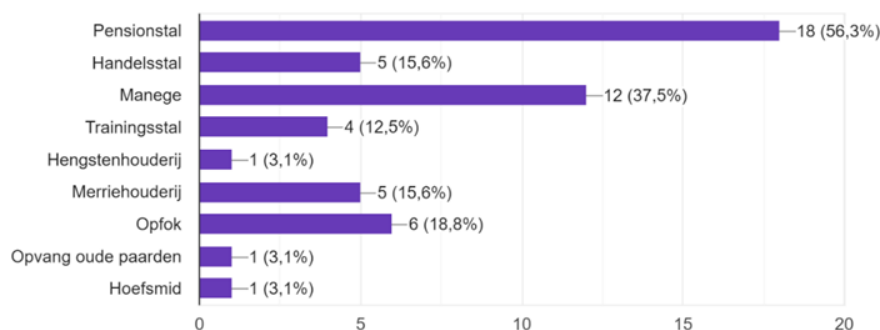
Onder de respondenten/ondernemers in Nederland zijn 68,8 % vrouwen en 31,2 % mannen waarbij de leeftijd tussen de 23 en de 66 ligt.

Hieronder heb ik een aantal van de resultaten geselecteerd en per vraag de antwoorden in een tabel/schema gezet en een korte toelichting gegeven. De overige vragen en uitslagen van de enquête zijn in de bijlage te vinden.

Diagram 1 Soort bedrijf NL

Wat voor soort hippisch bedrijf heeft u?

32 antwoorden

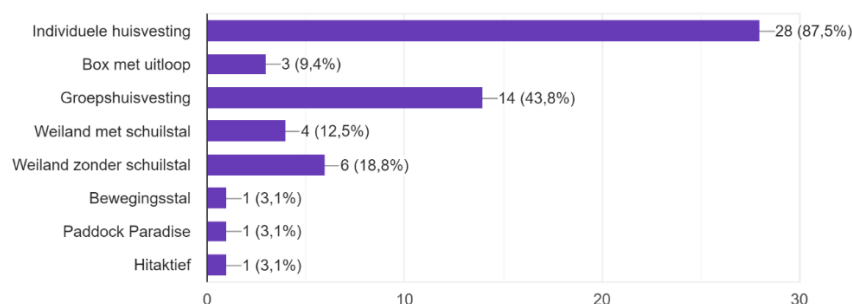

De meeste respondenten geven een pensionstal gevolgd van een manege en een opfokstal. Van de respondenten hebben 50% een bedrijf met meer dan 50 paarden gevolgd van 15,6% welke een bedrijf tussen de 41-50 paarden heeft en 12,5% welke een bedrijf tussen de 31-40 paarden heeft.

Diagram 2 Huisvestingsvorm NL

In welke huisvestingsvorm worden de paarden gehouden?

32 antwoorden

De respondenten konden in de vraag over de huisvestingsvorm meerdere antwoordmogelijkheden selecteren om bedrijven die meerdere huisvestingsvormen gebruiken de mogelijkheid te geven dit aan te geven. De meeste van de bedrijven gaf aan de paarden in individuele huisvesting te houden, gevolgd door de groepshuisvesting.

34,4% van de bedrijven heeft aangegeven dat de paarden 4-6 uur vrij kunnen bewegen en 31,3% dat de paarden 10 uur en meer kunnen bewegen. De optie 0 uur is door geen van de respondenten gekozen.

Keurmerkgericht

In Nederland gaf 90,6% aan bekend te zijn met een keurmerk voor paardenwelzijn en 31,3% in bezit te zijn van het keurmerk. 53,1% van de respondenten denkt dat een keurmerk extra klanten zou kunnen opleveren en 59,4% heeft interesse in het behalen en/of verlengen van het keurmerk. Uit de enquête is gebleken dat 78,1% van mening is dat het uitgeven van een welzijnskeurmerk zou kunnen helpen het paardenwelzijn in de sector te verbeteren. Daarnaast is de respondenten de mogelijkheid gegeven om voor-en/of nadelen van een welzijnskeurmerk te benoemen.

20 van de respondenten hebben voordelen benoemd en 12 hebben nadelen benoemd. Als voordelen worden onder andere benoemd:

- Het kunnen onderscheiden van andere bedrijven.
- Het kunnen aantonen dat het bedrijf aan belangrijke punten van paardenwelzijn voldoet.
- Verbeteren van paardenwelzijn en de bewustwording daarvan.
- Positieve PR voor klanten en maatschappij.

Nadelen die zijn aangegeven:

- Mening dat de huidige opzet niet goed is.
- Kosten worden als te hoog of storend gezien.
- Moeilijk om paardenwelzijn objectief te kunnen beoordelen.
- Geen keurmerk voor de particuliere paardenhouder.
- Er zijn al genoeg regels en de bestaande regels en wetten zouden strenger gehandhaafd moeten worden.

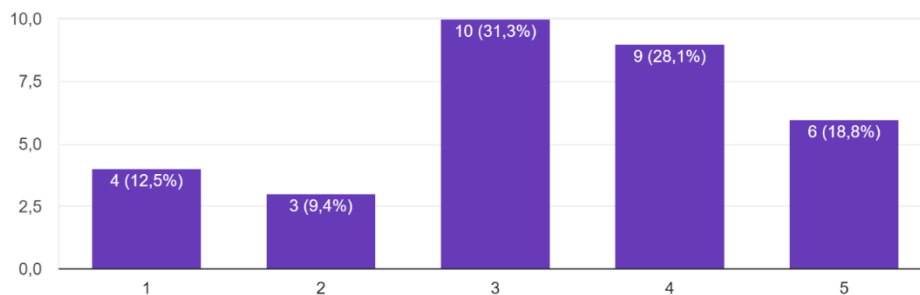
Verder zijn in de enquête een drietal vragen gesteld waar het ging over de mening van de respondenten met betrekking tot de onderwerpen hoe belangrijk ze het behouden en/of behalen

van een welzijnskeurmerk vinden, of ze van mening zijn dat er meer en strengere regelgeving moet komen met betrekking tot paarden welzijn en of er meer en strengere controles moeten komen. In de onderstaande 3 diagrammen is hiervan de uitslag te zien. 1 betekend dat ze het helemaal niet belangrijk vinden en 5 dat ze het heel erg belangrijk vinden.

Diagram 3 Belang van de respondenten in behalen welzijnskeurmerk NL

Hoe belangrijk vind u het behalen en/ of behouden van een welzijnskeurmerk voor paarden?

32 antwoorden

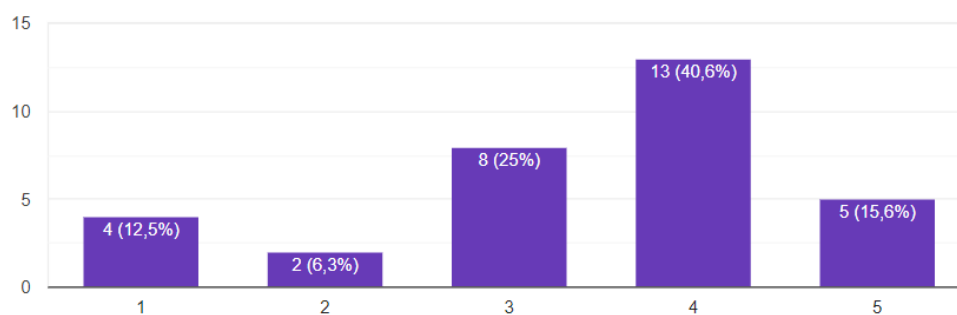

Het blijkt dat het grootste deel (10) neutraal is en het niet heel belangrijk maar ook niet onbelangrijk vind, 15 respondenten staan aan de kant dat ze het belangrijk vinden.

Diagram 4 Uitgebreidere en strengere regelgeving NL

Wat is u mening met betrekking tot de volgende uitspraak (1=Niet mee eens 5=Helemaal mee eens): Er moet binnen de paardenhouderij uitgebreider en strengere regelgeving komen met betrekking tot het welzijn van paarden

32 antwoorden

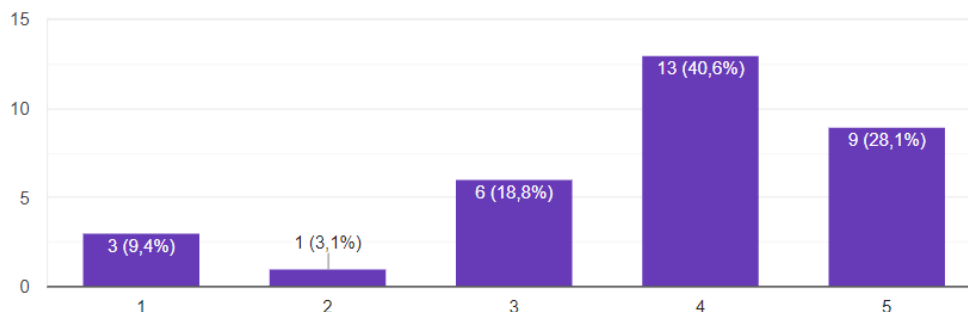

Achttien van de respondenten geven met een score hoger van vier en vijf aan dat ze van mening zijn Nederland is toe aan strengere en uitgebreidere regelgeving. Zes respondenten geven met een score lager dan drie aan dat ze er niet mee eens zijn.

Diagram 5 Controles paardenwelzijn NL

Wat is u mening met betrekking tot de volgende uitspraak (1=Niet mee eens 5=Helemaal mee eens): Er moeten meer en strengere controles komen met betrekking tot het welzijn van paarden

32 antwoorden

22 van de respondenten geven met een score hoger van 4 en 5 aan het belangrijk vinden dat er meer controles met betrekking tot paardenwelzijn komen. Slechts 4 respondenten zijn er niet mee eens.

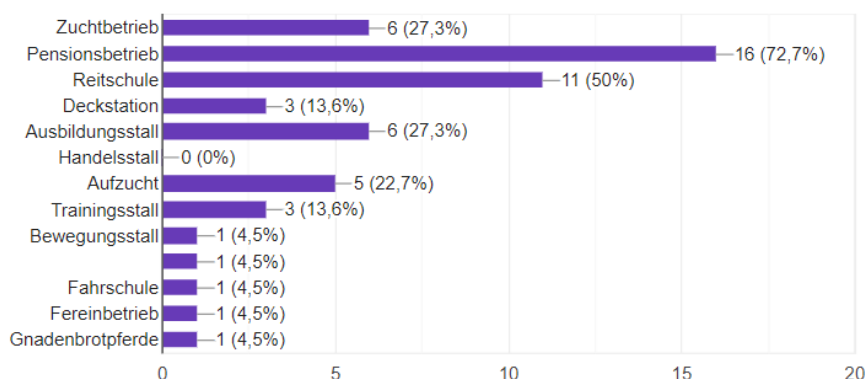
3.4.2. Respondenten Duitsland

Van de respondenten in Duitsland zijn er 68,2% vrouwen en 31,8% mannen met een leeftijd tussen de 24-70. In totaal hebben er 22 ondernemers de enquête ingevuld.

Diagram 6 Soort bedrijf DE

Was für einen Betrieb haben Sie?

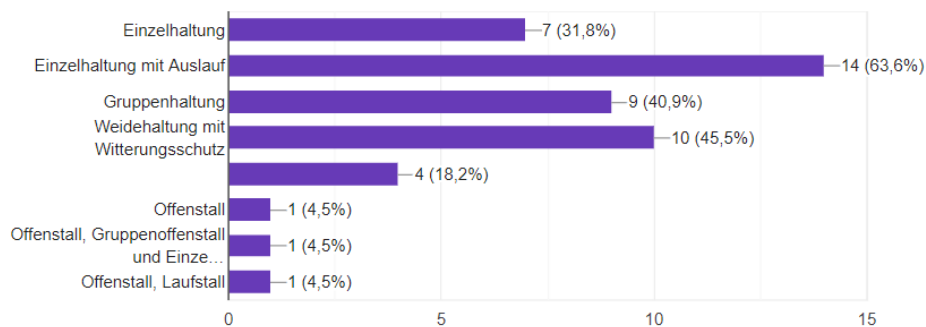
22 antwoorden

Ook in Duitsland hebben de meeste van de bedrijven een pensionstal en/of manege gevolgd door een africhtingsstal en stoeterijen. Het aantal paarden van de respondenten is verdeeld in 18,2% welke boven de 50 paarden hebben, 22,7% welke 31-40 paarden hebben, nog 2 keer 22,7% voor de aantallen 21-30, 10-20 en 13,6% voor onder 10 paarden.

Wie werden Ihre Pferde gehalten?

22 antwoorden

De meeste paarden worden in boxen met uitloop of in weidehuisvesting met schuilstal gehouden. 45,5% van de paarden van de respondenten kunnen meer dan 10 uur vrij bewegen, 27,3% 7-9 uur en 27,3% 4-6 uur.

Keurmerkgericht

86,4% heeft al een keer van een keurmerk voor paardenwelzijn gehoord en 63,6% van de respondenten is in bezit van een keurmerk. Van de respondenten denkt 63,6% dat het extra klanten aantrekt als het bedrijf in bezit is van een keurmerk.

Van de respondenten hebben 12 ervoor gekozen voordelen van een keurmerk te benoemen en 7 om nadelen te benoemen. De voordelen zijn:

- Goed voor een evaluatie van zijn eigen bedrijf zodat men niet blind wordt voor mogelijke misstanden en fouten.
- Kan nieuwe klanten helpen zich te oriënteren.
- Kan leiden tot betere omgang met het paard, meer welzijn en betere huisvestingsvormen.
- Transparant zijn tegenover maatschappij en klanten.
- Waarborgen van kwaliteit.

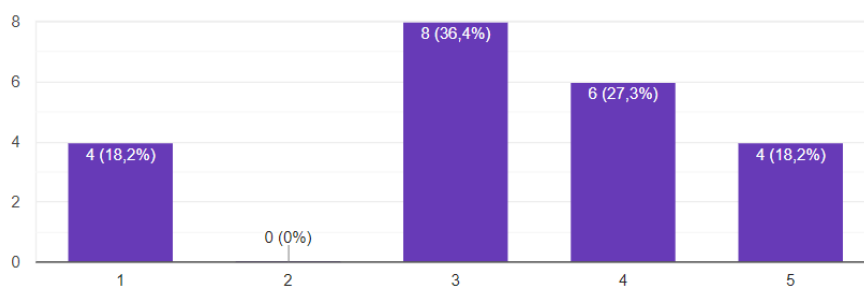
De nadelen zijn:

- Mensen die geen verstand van paarden hebben kunnen door een keurmerk misleid worden.
- Te veel controles en regels.
- Te veel kosten.

Diagram 8 Belang van de respondenten in keurmerk DE

Wie wichtig finden Sie das erhalten und /oder behalten von einem Prüfsiegel für artgerechte Pferdehaltung?

22 antwoorden

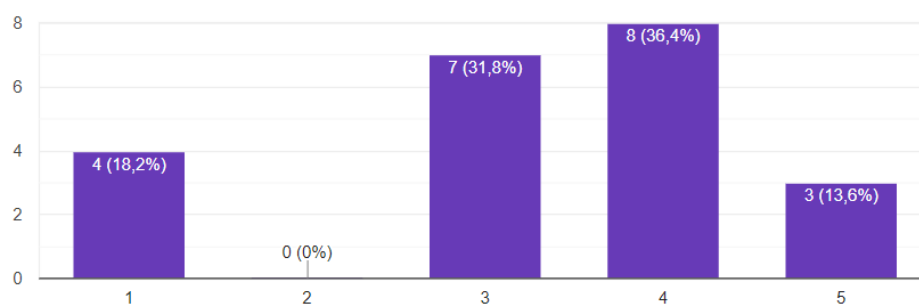

Het grootste deel van de respondenten (10) vinden het behalen van een keurmerk belangrijk. 8 respondenten staan in het midden en 4 vinden het helemaal niet belangrijk.

Diagram 9 Regelgeving DE

Was ist Ihre Meinung im Bezug auf folgender Aussage: Es müssen ausführlichere und strengere Regeln eingeführt werden im Bezug auf artgerechte Pferdehaltung und dem Wohlbefinden von Pferden

22 antwoorden

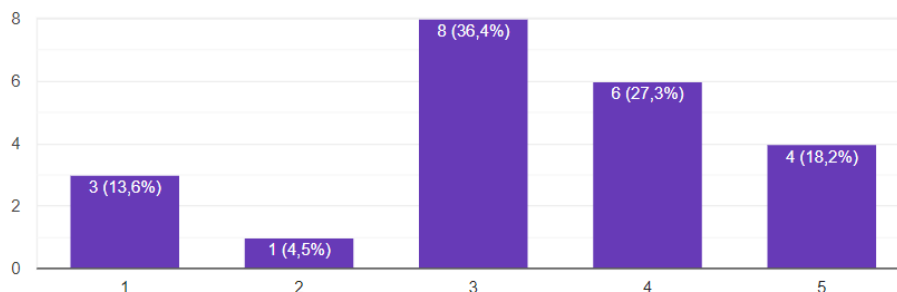

Ook voor deze uitspraak geldt dat meer dan de helft (11) van mening is dat er meer regelgeving moet komen.

Diagram 10 Controle DE

Was ist Ihre Meinung im Bezug auf folgender Aussage: Es müssen öfter und strengere Kontrollen durchgeführt werden im Bezug auf artgerechte Pferhaltung und dem Wohlbefinden von Pferden

22 antwoorden

Tien van de respondenten zijn van mening dat er meer controles met betrekking tot paardenwelzijn moeten komen acht respondenten staan er middenin en vier vinden het niet belangrijk.

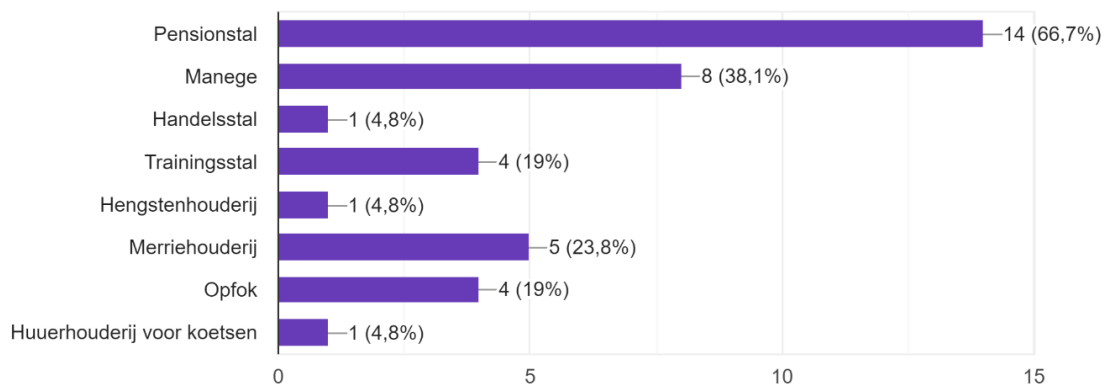
3.4.3 Respondenten België

In België zijn 57,1% vrouwen en 42,9% mannen van de respondenten met een leeftijd van 24-62.

Diagram 11 Soort bedrijf BE

Wat voor soort hippisch bedrijf heeft u?

21 antwoorden

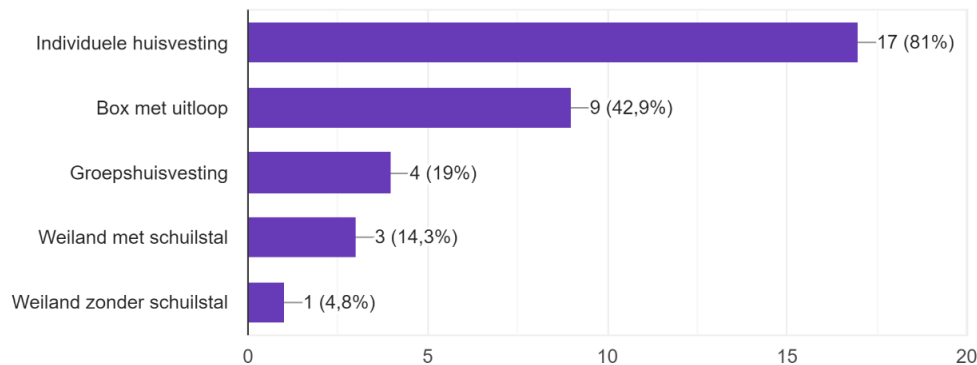

Het grootste gedeelte van de respondenten hebben een pensionstal of een manege.

Het aantal paarden is verdeelt over 28,6% van de bedrijven welke meer dan 50 paarden hebben, 23,8% welke tussen de 41-50 paarden hebben, 19% welke tussen de 31-40 paarden hebben en 14,3 procent welke tussen de 21-30 paarden hebben. De resterende 14,3 procent hebben tussen de 10-20 paarden of minder paarden dan 10.

In welke huisvestingsvorm worden de paarden gehouden?

21 antwoorden

De meeste bedrijven van de respondenten houden de paarden in individuele huisvesting gevolgd door de box met uitloop. 47,6% van de paarden kunnen per dag 4-6 vrij bewegen, 23,8% zelfs 10 uur en meer. 14,3% kunnen 7-9 uur en 1-3 uur dagelijks vrij bewegen.

Keurmerkgericht

Van de respondenten is 90,5% bekend met een keurmerk voor paardenwelzijn en 47,6% is in bezit van een keurmerk. 57,1% geeft aan van mening te zijn dat een keurmerk extra klanten zou kunnen opleveren.

Bij de Belgische enquête hebben 8 respondenten voordelen benoemd en 6 respondenten nadelen. De voordelen zijn:

- Vertrouwen en garantie voor de klant.
- Verbetering van paardenwelzijn.
- Groot voordeel voor de paarden indien het verplicht wordt door de sector.
- Onderscheiding van de concurrentie.
- Goed voor publieke opinie en transparantie.

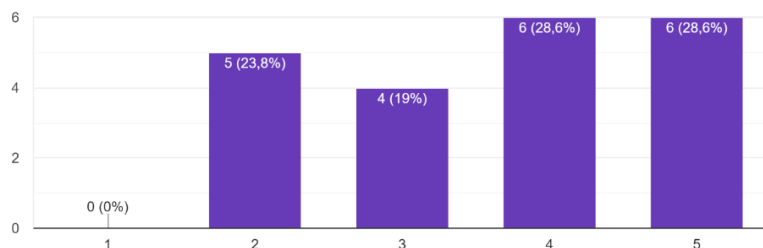
De nadelen zijn:

- Kosten aan verbonden en biedt geen garantie.
- Weinig voordelen voor professionele paardenhouder, de particuliere paardenhouder zou aangepakt moeten worden.
- Veel extra controles waarbij tegen de privé paardenhouder nooit gecontroleerd wordt.

Diagram 13 Belang van de respondenten in keurmerk BE

Hoe belangrijk vindt u het behalen en/of behouden van een welzijnskeurmerk voor paarden?

21 antwoorden

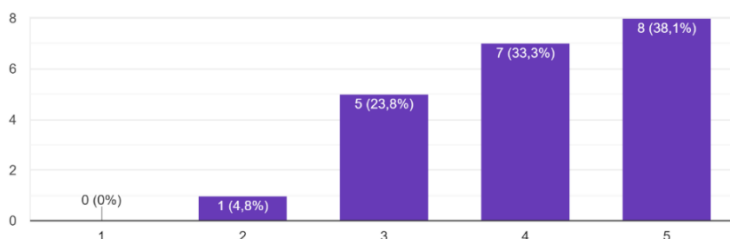

In totaal 12 van de respondenten geven aan het keurmerk belangrijk (6) en erg belangrijk (6) te vinden. 5 van de respondenten vind het iets minder belangrijk maar niemand vind het helemaal niet belangrijk.

Diagram 14 Regelgeving BE

Wat is u mening met betrekking tot de volgende uitspraak (1=Niet mee eens 5=Helemaal mee eens): Er moet binnen ...trekking tot het welzijn van paarden

21 antwoorden

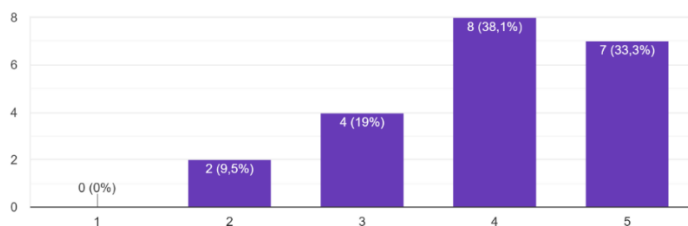

15 van de respondenten zijn ermee eens dat er meer regelgeving met betrekking tot paardenwelzijn moet komen, maar 1 respondent vind het minder belangrijk.

Diagram 15 Controle BE

Wat is u mening met betrekking tot de volgende uitspraak (1=Niet mee eens 5=Helemaal mee eens): Er moeten meer ...controles met betrekking tot het welzijn van paarden

21 antwoorden

15 van de respondenten zijn ook voor meer en strengere controles met betrekking tot paardenwelzijn.

Hoofdstuk 4 Discussie

Doel van dit onderzoek was te onderzoeken welke keurmerken Nederland, Duitsland en België hanteren met betrekking tot paardenwelzijn en hiervan een gefundeerde vergelijking te maken. Daarbij was het de bedoeling om de vraag te beantwoorden of Nederland in vergelijking met de andere landen voorop, gelijk of achterop loopt als het gaat om het vastleggen van Paardenwelzijn doormiddel van een keurmerk. Ter beantwoording van de hoofdvraag zijn een viertal deelvragen opgesteld welke inspelen op algemene wetten en richtlijnen met betrekking tot paardenwelzijn, de richtlijnen en eisen op basis waarvan de keurmerken worden uitgegeven, de overeenkomsten en verschillen tussen de landen met betrekking tot de keurmerken en de mening van hippische ondernemers over de keurmerken. Binnen de discussie word eerst kort de gebruikte onderzoeksmethoden reflecteert. Daarna volgt een reflectie op de gevonden resultaten waarbij kritisch gekeken word naar overeenkomsten en discrepanties van de landen.

Gebruikte onderzoeksmethoden

Binnen het onderzoek is gekozen voor literatuuronderzoek en het opstellen en verzenden van een enquête. Het literatuuronderzoek is gebruikt ter beantwoording van deelvraag 1, 2 en 3 waarbij literatuur geraadpleegd is met betrekking tot wetten, richtlijnen en inhoud van de keurmerken. Door de overvloed aan informatie is er zo veel mogelijk gebundeld en alleen de relevante zaken voor het afstudeerwerkstuk behouden. Dit nam veel tijd in beslag en achteraf gezien was het heel breed aangepakt. Er had beter gekozen kunnen worden voor een bepaald onderdeel van paardenwelzijn zoals huisvesting of voeding waarop meer verdiept had kunnen worden. Doormiddel van opsommingen en tabellen is het wel gelukt de gevonden informatie overzichtelijk te houden. De enquête is ter beantwoording van de laatste deelvraag opgesteld met als doel te achterhalen hoe belangrijk de hippische ondernemers in de verschillende landen het welzijnskeurmerk vinden. De respondenten zijn per toeval benadert er is niet van tevoren gekeken hoe erg de bedrijven al met paardenwelzijn bezig zijn. Het aantal respondenten is laag, er zijn rond 350 ondernemers gemaild waarbij een aantal van 71 ondernemers heeft gereageerd. De werving van respondenten was arbeidsintensief omdat ze allemaal apart via de mail benaderd zijn. Voor het land België was het vooral lastig en tijdsintensief hippische ondernemers te benaderen omdat er geen zoekmachine of lijst met hippische bedrijven te vinden was. Ook waren een aantal van de mailadressen van de ondernemers niet publiek toegankelijk. Er had meer tijd ingepland moeten worden om nog meer ondernemers te kunnen bereiken. Het grootste deel van de vragen binnen de enquête schetsen een duidelijk beeld van de ondernemers die de enquête hebben ingevuld maar ook hebben een aantal vragen niet bijgedragen aan het beantwoorden van de deelvraag zoals de vragen in het eerste deel van de enquête.

Reflectie resultaten

De resultaten van het onderzoek hebben duidelijk laten zien dat er veel knelpunten rondom het onderwerp paardenwelzijn liggen. Als de drie landen naast elkaar gelegd worden valt meteen op dat geen van de landen wetten hebben die specifiek gericht zijn op paarden. Wetten die op paarden toegepast kunnen worden zijn algemene dierbeschermingswetten. Het is zorgwekkend dat landen bekend voor hun paardensport en fokkerij geen wetgeving hebben om het welzijn van de paarden te beschermen en te waarborgen. Ook vanuit de EU is er niet voldoende wetgeving wat door het rapport "Remove the Blinkers" is aangetoond.

Wel zijn er vanuit betrouwbare instanties richtlijnen betreffend het houden van paarden uitgegeven, in Nederland en Duitsland aan de hand van 1 regelwerk en in België aan de hand van meerdere

werken en brochures. Hierbij moet wel benoemd worden dat de richtlijnen zonder enig wettelijke achtergrond opgesteld zijn en dus niet afgedwongen kunnen worden bij een paardenhouder waardoor er niet veel meerwaarde aan toegerekend kan worden.

Ook betreffend de vergelijking van de keurmerken zijn er aandachtspunten. Ten eerste bleek Nederland het enige land te zijn die een keurmerk heeft alleen gericht op het paardenwelzijn. De andere twee landen waren meer algemeen gericht op de kwaliteit van een bedrijf waarbij punten als management, lessen, gebouwen en veiligheid ook meegenomen werden in de evaluatie. Daarnaast kwam in het verloop van het onderzoek de vraag op of het Equilabel wel als keurmerk gezien kan worden aangezien het naar zichzelf als label refereert. Keurmerken worden gedefinieerd als een compact en visueel kwaliteitsoordeel over een product of dienst, afkomstig van een betrouwbare bron. Naar mijn mening is deze definitie ook toepasbaar op het Equilabel. Het wordt uitgegeven door een betrouwbare bron, het PaardenPunt Vlaanderen. Ook is het een kwaliteitsoordeel dat waarmee meer kwaliteitsvolle bedrijven van minder kwaliteitsvolle bedrijven onderscheiden kunnen worden. Hieruit vloeit verder de vraag voort of überhaupt een vergelijking tussen de drie landen mogelijk is. Uit de resultaten is aantoonbaar dat de keurmerken verschillende doelstellingen hebben maar bepaalde aspecten van de drie keurmerken wel met elkaar vergelijkbaar zijn. Zowel België als ook Duitsland hebben in hun evaluaties aspecten opgenomen die betrekking hebben tot paardenwelzijn. Deze aspecten kunnen zeker vergeleken worden met de onderdelen van het Nederlandse keurmerk. Wat de vergelijking op een bepaald niveau lastig maakte was dat niet elk land in alle onderdelen concrete eisen of getallen benoemde maar er kunnen wel een aantal uitspraken gedaan worden.

Er ligt een verschil in kosten tussen de drie landen waarbij Nederland het duurste keurmerk heeft. Verklaard worden kan dit onder andere doordat Nederland echte paardendierenartsen voor de evaluatie gebruikt die vaak een hoog uren tarief hanteren. Het Nederlandse keurmerk geeft als enig keurmerk een concreet aantal uren aan met betrekking tot de vrije beweging van een paard maar de hoeveelheid uren die als voldoende gezien wordt kan wel als schandalig beschouwd worden. Een half uur per dag voor 6 dagen in de week indien de box groot genoeg is voor een dier welke in de natuur driekwart van de dag met beweging doorbrengt zou niet voldoende moeten zijn om een bedrijf een keurmerk voor paardenwelzijn te verlenen. Verklaard worden kan deze laag aangezette eis onder andere daardoor dat het voor een aantal bedrijven niet uitvoerbaar is om de paarden meer uitloop te kunnen bieden door ruimtegebrek, tijdgebrek en angst voor blessures. Door de eis laag te zetten hebben meer bedrijven de kans het keurmerk te verkrijgen wat positief uitspeelt voor het keurmerk. Doordat de andere twee landen geen concreet aantal uren noemen is deze punt moeilijk vergelijkbaar.

Het Nederlandse keurmerk heeft ook weinig eisen betreffend de groepshuisvesting van paarden in tegenstelling tot Duitsland waar afmetingen tot het kleinste detail zijn aangegeven. Groepshuisvesting zijn de meest natuurlijke manier voor het houden van paarden maar brengt ook lastige punten met zich zoals risico op blessures indien er vaak roteren van de groep plaats vindt waardoor het misschien niet attractief voor het Nederlandse keurmerk lijkt om zich hier meer in te verdiepen. Met betrekking tot de enquête is het lastig om de resultaten ervan als betrouwbaar te kunnen beschouwen. Onder andere heeft maar een klein deel van de hippische ondernemers gereageerd. Daarnaast zijn de ondernemers individueel benaderd waarbij wel erop gelet is dit naar het toeval principe te doen waarbij zo veel mogelijk verschillende bedrijven benadert zijn en niet van tevoren gekeken is of de bedrijven veel of weinig met paardenwelzijn doen. Toch leidt deze aanpak tot een voorselectie en geeft niet alle hippische ondernemers de kans om hun mening in de enquête te kunnen uiten. Het grootste gedeelte van de respondenten had een positieve instelling tegenover een welzijnskeurmerk maar indien meer ondernemers benadert waren had hier ook een ander beeld kunnen ontstaan.

Hoofdstuk 5 Conclusie en aanbevelingen

Doel van dit onderzoek was een gefundeerde vergelijking te kunnen maken met betrekking tot welzijnskeurmerken tussen de landen Nederland, Duitsland en België en hieruit een conclusie te kunnen trekken welk land voorop, gelijk of achterop loopt. Het onderzoek werd uitgevoerd door middel van literatuuronderzoek en een enquête. In dit hoofdstuk worden eerst de deelvragen en uiteindelijk de hoofdvraag beantwoord.

Deelvraag 1: Wat zijn de wettelijke eisen of richtlijnen voor het houden van paarden met betrekking tot paardenwelzijn in deze landen?

Met betrekking tot de wettelijke eisen valt op dat in alle drie landen geen wetgeving is welke specifiek op paarden uitgericht is. Elk land heeft algemene wetten met betrekking tot dierenbescherming die ook op paarden toepasbaar zijn. De wettelijke eisen spelen er vooral op in dat een dier, dus ook paarden, diervriendelijk en bij hun aard passend gehouden moeten worden. Met betrekking tot de richtlijnen kan de conclusie getrokken worden dat Nederland en Duitsland duidelijke richtlijnen aan de hand van 1 regelwerk hebben uitgegeven. In het geval van Nederland is het de Gids van Goede Praktijken en in Duitsland zijn het de 'Leitlinien zur Beurteilung von Pferdehaltungen unter Tierschutz Gesichtspunkten'. In België is er geen samengevat werk van richtlijnen uitgegeven maar veel verschillende brochures en informatieteksten door de Vlaamse overheid met beleidsdomein Visserij en Landbouw gepubliceerd. De richtlijnen van het houden van paarden in alle drie landen stellen eisen aan de huisvesting van het paard, de voeding, de beweging en/of het zijn natuurlijk gedrag kan uitleven. Vanuit de EU is er de een en ander wetgeving met betrekking tot paardenhouderij maar ook hier bestaat de vraag naar meer wetgeving voor paardenwelzijn.

Deelvraag 2: Op basis van welke eisen en/of richtlijnen worden de keurmerken in de verschillende landen aan hippische bedrijven uitgegeven?

In Nederland wordt het keurmerk aan de hand van een eigen handleiding uitgegeven, in Duitsland wordt als basis het boek Grundwissen zur Haltung, Fütterung und Zucht genomen en het Belgische keurmerk heeft als basis een checklist welke aan de hand van verschillende literatuur en experts is opgesteld.

Deelvraag 3: Wat zijn de overeenkomsten en de verschillen tussen de landen met betrekking tot de keurmerken?

Ten eerste ligt er een verschil in de doelen van de keurmerken. Nederland heeft als enig land een welzijnskeurmerk waarbij in de evaluatie specifiek alleen welzijnsonderdelen bekeken worden. Bij de twee andere landen is welzijn slechts een aspect/onderdeel van een keurmerk gericht op algemene kwaliteit van een hippisch bedrijf. Overeenkomsten en verschillen te benoemen wordt ook lastig gemaakt doordat niet alle landen in elk onderdeel concrete eisen en getallen noemen. Het Duitse en Nederlandse keurmerk zijn hier in gedetailleerder dan het Equilabel. Er is een verschil in de kosten van de keurmerken waarbij het Nederlandse keurmerk het duurste is. Met betrekking tot voeding geeft het Nederlandse keurmerk aan dat paarden niet langer dan 6 uur zonder ruwvoer mogen staan en niet langer dan 10 uur tussen de voerbeurten mag liggen, Duitsland geeft aan dat in individuele huisvesting 3 keer dagelijks gevoerd moet worden en groepshuisvesting 2 keer dagelijks. Ook is gewenst dat paarden niet langer dan 5-6 uur zonder ruwvoer staan. In België wordt slechts aangegeven dat er meermaals dagelijks gevoerd moet worden en het voedingsschema toegelicht moet kunnen worden. Alle keurmerken vinden het belangrijk dat er altijd water beschikbaar is voor de paarden.

Ook hebben alle landen in verband met de grootte van de box dezelfde afmetingen. Nederland geeft als enig land een concreet aantal uren als eis als het gaat om vrije beweging van het paard. In Duitsland kan een bedrijf wel hoger scoren indien meer vrije beweging mogelijk is maar weinig vrije beweging is geen knock out criterium. Nederland is het enige land dat de inspecties door paardendierenartsen uit laat voeren, in Duitsland worden ze door medewerkers van de FN uitgevoerd en in België door mensen uit de sector die geselecteerd worden. Hierdoor lijkt Nederland het enige land te zijn wat enigszins objectieve inspecteurs met uitgebreide kennis gebruikt. Algemeen kan de conclusie getrokken worden dat het Nederlandse keurmerk in veel van de criteria meer en gedetailleerder informatie en eisen heeft dan de andere landen. Nederland heeft het meest professionele keurmerk.

Deelvraag 4: Hoe belangrijk vinden hippische ondernemers het behalen en/of behouden van een welzijnskeurmerk?

Het zijn verrassend veel ondernemers van de respondenten in alle drie de landen die een welzijnskeurmerk belangrijk of heel belangrijk vinden en ook open staan voor meer regelgeving en strengere controles binnen de paardensector. In Nederland vindt 46,9% het behalen van een keurmerk erg belangrijk of belangrijk (score 4&5). In Duitsland vindt 45,5% het behalen van een keurmerk erg belangrijk of belangrijk en in België 57,2%. In het kader van promotie van de sector en om tegenwicht te geven aan de kritiek van de samenleving op het dierenwelzijn (zie ook standpunt Partij van de Dieren) is het goed om het keurmerk onder de aandacht te brengen van de hele sector en vervolgens onder de samenleving. Het resultaat van het onderzoek laat zien dat met name de professionele paardenhouderij het keurmerk als positief ervaart. Door het kleine aantal respondenten kan er wel niet veel gewicht aan gehecht worden. Een aanbeveling is om bijvoorbeeld LTO paardenhouderij te betrekken bij het verder onder de aandacht brengen van het keurmerk.

In hoeverre loopt Nederland qua vastlegging van paardenwelzijn doormiddel van een welzijnskeurmerk voorop, gelijk of achterop vergeleken met de omliggende landen?

Ter beantwoording van de hoofdvraag is het belangrijk om vooraf te melden dat Nederland het enige land is met een specifiek welzijnskeurmerk voor paarden. De andere twee landen hanteren keurmerken die gericht zijn op de algemene kwaliteit van een bedrijf en aspecten zoals management, administratie en gebouwen meenemen in hun evaluatie. Nederland loopt dus qua vastlegging van paardenwelzijn doormiddel van een welzijnskeurmerk voorop omdat het als enige land een welzijnskeurmerk hanteert. Alsnog kon er een vergelijking met België en Duitsland gemaakt worden doormiddel van de welzijnsaspecten uit de keurmerken te filteren en tegenover de aspecten van het Nederlandse keurmerk te zetten. Hieruit zijn wel punten naar voren gekomen die het Nederlandse keurmerk kan verbeteren.

Het uitgebreid onderzoek heeft aangetoond dat de landen wel op sommige welzijnsaspecten op dezelfde lijn liggen maar er ook wel verschillen zijn. Deze conclusie komt tot stand om meerdere redenen. Het Nederlandse keurmerk heeft zelf een uitgebreide handleiding opgezet welke als basis dient voor het uitgeven van het keurmerk. Hierin staan veel kengetallen en onderbouwde feiten waarbij ook rekening gehouden wordt met verschillende scenario's. De inspecteurs die voor het keurmerk bedrijven gaan bezoeken zijn opgeleide paardendierenartsen welke de nodige kennis meebrengen om een bedrijf objectief te kunnen beoordelen. Het keurmerk geeft in vergelijking met de andere twee keurmerken meer duidelijkheid over hoe de inspectie verloopt, wat de criteria zijn en waardoor het bedrijf wel of niet geschikt is voor het keurmerk. Onder andere is er duidelijk vermeld hoeveel paarden steekproefsgewijs beoordeeld worden. Bij de andere twee landen moet een vraagteken gezet worden over hoeveel paarden überhaupt uitgebreid individueel bekeken

worden. Natuurlijk is ook het Nederlandse keurmerk niet perfect en hierna worden aanbevelingen gegeven over wat Nederland, maar ook de andere twee landen nog zouden kunnen verbeteren en wat ze eventueel ook van elkaar kunnen leren. Nederland heeft in het keurmerk veel eisen en regels verwerkt die voor bedrijven welke het keurmerk aanvragen uitdagend kunnen zijn. België lijkt erg makkelijk te zijn in sommige punten waarbij Duitsland iets minder strenge eisen heeft maar wel praktisch en precies ingesteld is. De cultuur van de drie landen wordt hierin ook herkend.

Aanbevelingen

De aanbevelingen zullen primair erna uitgaan wat het Nederlandse keurmerk kan verbeteren en secundair wat de andere landen zouden kunnen verbeteren. Gericht zijn de aanbevelingen aan de vertegenwoordigers van de keurmerken.

Het Nederlandse keurmerk zou zeker de hoeveelheid vrije beweging moeten aanpassen die als voldoende wordt gezien om het keurmerk te behalen. Het wordt aanbevolen de hoeveelheid vrije beweging te hanteren welke ook door de Gids van Goede Praktijken voorgesteld wordt en welke bij 4 uur per dag ligt.

Verder moeten er voor groepshuisvestingen meer eisen opgenomen worden in de handleiding. Deze huisvestingsvorm komt nog te beknopt aan de orde. Er moeten duidelijke minimale afmetingen genoemd worden. Ook is het een idee dat het keurmerk een aantal tips over het optimale functioneren van een groepshuisvesting kan volstrekken zodat de huisvestingsvorm aantrekkelijker wordt voor meer paardenhouders. Het keurmerk werkt al met bepaalde categorieën waarbij diverse onderdelen als no go worden gezien waardoor het keurmerk niet behaald kan worden. Naast het beoordelen van diverse onderdelen als no go is het aan te bevelen ook andere onderdelen een bepaald gewicht te geven zoals het ook door het Equilabel word gedaan. Als dit binnen de handleiding vermeld word ziet het bedrijf op de eerste blik welke onderdelen zwaarder meewegen in de beoordeling.

De uitslagen uit de enquête laten zien dat een groot deel van de ondervraagde hippische ondernemers een welzijnskeurmerk belangrijk vind en over het algemeen positief tegenover een verbetering van het paardenwelzijn staat. Door de hoeveelheid respondenten moet wel een vraagteken gezet worden of een grotere groep ondernemers dezelfde uitslag als resultaat zou hebben. Alsnog kan hier zeker gebruik van gemaakt worden door het Nederlandse keurmerk waar tot nu toe nog maar weinig bedrijven bij aangesloten zijn. Aan te bevelen zijn meer promoties om de bekendheid van het keurmerk te vergroten. Doordat de maatschappelijke druk steeds meer toeneemt op de paardensector zal de sector op een gegeven moment meer gedwongen worden om actie te ondernemen en zal de belangstelling voor deelname aan het paardenkeurmerk toenemen. Ook zal onder de hippische ondernemers de druk toenemen hoe meer bedrijven het keurmerk verkrijgen. Uit de enquête is ook gebleken dat er onder de hippische ondernemers zeker zorg is dat er geen controle in het kader van welzijn is op de particuliere paardenhouder, met een of enkele paarden. Door meer aandacht te geven aan de professionalisering en het promoten van het keurmerk zal ook de aandacht voor de particuliere paardenhouder toenemen. Door sociale controle zal dan ook het algemene welzijn van paarden bevorderd kunnen worden.

Voor Duitsland en België is aan te bevelen dat er ook binnen hun landen een keurmerk specifiek op paardenwelzijn opgericht word. Ook zou het voor de drie landen een idee zijn om initiatief te nemen en naar een algeheel welzijnskeurmerk vanuit de EU te streven waardoor er in elk land dezelfde eisen en richtlijnen hanteert zou moeten worden. Hiervoor moeten vertegenwoordigers van de drie landen met elkaar aan tafel gaan zitten en samen een voorstel uitwerken die bij de EU ingediend kan worden en ook toepasbaar is op andere landen.

Het Duitse en het Belgische keurmerk zouden meer objectieve inspecteurs moeten inzetten als het gaat om het beoordelen van een bedrijf. Bijvoorbeeld zouden ze ook met dierenartsen samen kunnen gaan werken..

Als het gaat om de eisen die een keurmerk gebruikt kan het belangrijk zijn om deze regelmatig te evalueren en aan te passen binnen het keurmerk. In het geval van het Duitse keurmerk wordt bijvoorbeeld een vragenlijst uit het jaar 2009 gehanteerd wat zeker een of andere aanvulling nodig zou hebben. De keurmerken zouden bijvoorbeeld elk jaar hun regelwerken waarop ze de eisen baseren evalueren en aanpassen aan de hand van nieuwe ontwikkelingen en eventuele feedback en opmerkingen welke ze binnen de sector krijgen. Meer controles en nog meer eisen waaraan bedrijven moeten voldoen is hier misschien niet de goede weg en ook moeilijk uitvoerbaar voor de sector. Net als in Nederland kan het ook in de andere landen goed zijn om regelmatig een kort onaangekondigd bezoek te laten plaats vinden. Bijvoorbeeld een standaard onderdeel van het behouden van het keurmerk kan zijn dat elk bedrijf met keurmerk minimaal éénmaal per jaar of twee jaar een onaangekondigd bezoek kan krijgen met wisselende inspecteurs.

In alle landen is er gebrek aan wetten en dwingende regelgeving met betrekking tot paardenwelzijn. Ook vanuit de EU moet hier nog verbetering in komen. Een welzijnskeurmerk is voor de sector en bedrijven wel positief om zich te kunnen onderscheiden en om tegenwicht te bieden aan de trend in de samenleving in het kader van beter dierenwelzijn. Met de boven genoemde aanbevelingen zal er zeker wat verbetering binnen de sector en binnen de keurmerken bereikt kunnen worden.

Bibliografie

- Aurich, C., Wohlsein, P., Aurich, J., & Baumgärtner, W. (2013). Kennzeichnung von Pferden mittels Schenkelbrand und Mirkochip-Transponder. *Deutsches Tierärzteblatt*, 4-8.
- Baarda, B. (2014). Dit is onderzoek! In B. Baarda, *Dit is onderzoek! Handleiding voor kwantitatief en kwalitatief onderzoek* (p. 18). Groningen: Noordhoff uitgevers.
- Betekenisdefinitie*. (2019). Opgehaald van betekenis-definitie.nl: <http://www.betekenis-definitie.nl/kwaliteitslabels>
- Broeckx, S., Deprez, P., Govaere, J., Spaas, J., Christiaens, J., & Maes, D. (2011). Relatie tussen huisvesting en fysieke gezondheidsproblemen van paarden: een enquête over de perceptie van paardeneigenaars. *Vlaams Diergeneeskundig Tijdschrift*, 240-247.
- Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz. (2019, April 14). Opgehaald van gesetz-im-internet.de: <http://www.gesetz-im-internet.de/tierschg/BJNR012770972.html#BJNR012770972BJNG000103377>
- Bundesministerium für Ernährung, Landwirtschaft und Verbraucherschutz. (2009). *Leitlinien zur Beurteilung von Pferdehaltungen unter Tierschutzgesichtspunkten*. Bundesministerium für Ernährung, Landwirtschaft und Verbraucherschutz.
- Burla, J.-B., Ostertag, A., Patt, A., Bachman, I., & Hillmann, E. (2016). Effects of feeding management and group composition on agonistic behaviour of group-housed horses. *Applied Animal Behaviour Science*, 32-42.
- Cambell, M. (2016). Freedoms and frameworks: How we think about the welfare of competition horses. *Equine Veterinary Journal*, 540-542.
- Carenzi, C., & Verga, M. (2009). Animal welfare: review of the scientific concept en definition. *Italian Journal of Animal Science*, 21-30.
- Departement Omgeving. (2019, april 17). Opgehaald van lne.be: <https://www.lne.be/wetgeving-dierenwelzijn>
- Department Omgeving. (2019, februari 23). Opgehaald van lne.be: <https://www.lne.be/wetgeving-dierenwelzijn>
- Deutsche Reiterliche Vereinigung. (2019, februari 28). Opgehaald van pferd-aktuell.de: <https://www.pferd-aktuell.de/vorreiter/fn-kennzeichnung/fn-gepruefte-pferdehaltung/fn-gepruefte-pferdehaltung>
- Deutsche Reiterliche Vereinigung. (2019, maart 1). Opgehaald van pferd-aktuell.de: <https://www.pferd-aktuell.de/pm/projekte-und-wettbewerbe/unser-stall-soll-besser-werden>
- Dier&Recht. (2018). *Misstanden op de Manege*. Dier&Recht.

- Dr. Dohms-Warnecke, T., Dr.Düe, M., Prof.Dr.Hertsch, B., Hoffman, G., Kaspareit, R., Dr.Lagershausen, H., . . . Prof.Dr.Zeeb, K. (2016). *Grundwissen zur Haltung, Fütterung Gesundheit und Zucht*. Warendorf: FN-Verlag.
- Flaiger, B., & Krueger, K. (2013, Juli/Augustus). Aggression level and enclosure size in horses (*Equus caballus*). *Pferdeheilkunde* (29), 495-504.
- Gansbeke van, S., Bogaert van den, T., & Vettenburg, N. (2010). *Huisvesting van paarden*. Brussel: Vlaamse Overheid Beleidsdomein Landbouw en Visserij .
- Has Hogeschool. (2017). *Hippische Monitor*. Has Hogeschool.
- Herrman, J. (2018, augustus 20). *St.Georg*. Opgehaald van st-georg.de: <https://www.st-georg.de/news/pferde-und-leute/internationaler-weltpferdetag-btk-fordert-verbot-von-brandzeichen/>
- Kamer van koophandel. (2019, februari 10). Opgehaald van kvk.nl: <https://www.kvk.nl/>
- Keurmerk Paard en Welzijn. (2018). *Keurmerk Paard en Welzijn Handleiding*. Keurmerk Paard en Welzijn.
- KNHS. (2019, februari 6). Opgehaald van Knhs.nl: <https://www.knhs.nl/kennisbank/publicaties/brochure-nederland-paardenland/>
- KWP. (2019, februari 11). Opgehaald van keurmerkpaardenwelzijn.nl: <http://keurmerkpaardenwelzijn.nl/wordpress/>
- Lommelen, A., Vettenburg, N., & Tylleman, A. (2011). *Voeding van Paarden*. Brussel : Vlaamse Overheid Beleidsdomein Landbouw en Visserij.
- Minero, M., & Canali, E. (2009). Welfare issues of horses: an overview and practical recommendations . *Italian Journal of Animal Science*, 219-230.
- Nrc. (2019, februari 20). Opgehaald van Nrc.nl: <https://www.nrc.nl/nieuws/2002/11/21/geen-brandmerk-paard-7615084-a41643>
- Overheid.nl. (2018, juli 1). Opgehaald van Wetten.overheid.nl: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0035217/2018-07-01>
- Overheid.nl. (2019, januari 1). Opgehaald van Wetten.overheid.nl: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0030250/2019-01-01>
- Paardenpunt Vlaanderen. (2019, februari 28). Opgehaald van paarden.vlaanderen.nl/home: <http://paarden.vlaanderen.nl/home>
- Partij voor de Dieren. (2019, februari` 23). Opgehaald van partijvoordedieren.nl: <https://www.partijvoordedieren.nl/standpunten/paardrijden>
- (2015). *Removing the Blinkers*. WorldHorseWelfare.
- Rose-Meierhöfer, S., Klaer, S., Ammon, C., Brunsch, R., & Hoffmann, G. (2010). Activity Behavior of Horses Housed in Different Open Barn Systems. *Journal of Equine Veterinary Science*, 624-634.
- Sectorraad paarden. (2011). *Gids voor goede praktijken*.

Tierschutzbund. (2019, februari 20). Opgehaald van tierschutzbund.de:

<https://www.tierschutzbund.de/information/hintergrund/heimtiere/pferde/schenkelbrand/>

Universiteit Utrecht. (2019, februari 20). Opgehaald van uu.nl:

<https://www.uu.nl/organisatie/faculteit-diergeneeskunde/dierenwelzijn>

Wageningen UR Livestock Research. (2012). *Welzijnsmonitor Paardenhouderij-het meetprotocol*.

Wageningen : Wageningen UR Livestock Research.

Wikipedia. (2019). Opgehaald van Wikipedia.org:

https://nl.wikipedia.org/wiki/Keurmerk#Externe_links

World Breeding Federation for Sport Horses. (2019, februari 11). Opgehaald van wbfsh.org:

<http://www.wbfsh.org/GB.aspx>

Bijlagen

Relevante Wetteksten Nederland

Artikel 1.3. Verboden gedragingen ten aanzien van dieren.

Als gedragingen als bedoeld in [artikel 2.1, derde lid, van de wet](#) worden aangewezen:

- **a.** het zich ontdoen van een dier;
- **b.** het schoppen van een dier;
- **c.** het zodanig slaan van een dier dat dit letsel tot gevolg heeft;
- **d.** het onderwerpen van een dier aan een explosieve, bijtende of brandende stof;
- **e.** het weiden van een dier op niet beweidbaar land of, anders dan voor korte duur, weiden op slecht beweidbaar land;
- **f.** het zich vervoeren of verplaatsen, het zich laten vervoeren of laten verplaatsen of een ander doen vervoeren of doen verplaatsen op een dier of in een vervoermiddel dat wordt voortbewogen door een dier, indien dat vervoeren of verplaatsen de krachten van dat dier kennelijk te boven gaat, of indien het dier daartoe kennelijk niet geschikt is;
- **g.** het gebruik van of het vastbinden of aanlijnen van een dier met een voorwerp waarmee het dier door middel van scherpe uitsteeksels pijn kan worden toegebracht.

Artikel 1.6. Houden van dieren

- **1** De bewegingsvrijheid van een dier wordt niet op zodanige wijze beperkt dat het dier daardoor onnodig lijden of letsel wordt toegebracht.
- **2** Een dier wordt voldoende ruimte gelaten voor zijn fysiologische en ethologische behoeften.
- **3** Een dier wordt, indien het niet in een gebouw wordt gehouden, bescherming geboden tegen slechte weersomstandigheden, gezondheidsrisico's en zo nodig roofdieren.
- **4** De houder van een dier dat in een gebouw of kooi wordt gehouden, draagt er zorg voor dat het dier daaruit niet kan ontsnappen.

Artikel 1.7. Verzorgen van dieren

Degene die een dier houdt, draagt er zorg voor dat een dier:

- **a.** wordt verzorgd door een persoon die beschikt over de voor die verzorging nodige kennis en vaardigheden;
- **b.** slechts onder de hoede wordt gesteld van een persoon die kennelijk tot de verzorging in staat is;
- **c.** dat ziek of gewond lijkt onmiddellijk op passende wijze wordt verzorgd;
- **d.** een toereikende behuizing heeft onder voldoende hygiënische omstandigheden;

- **e.** een voor dat dier toereikende hoeveelheid gezond en voor de soort en de leeftijd geschikt voer krijgt toegediend op een wijze die past bij het ontwikkelingsstadium van het dier;
- **f.** toegang heeft tot een toereikende hoeveelheid water van passende kwaliteit of op een andere wijze aan zijn behoefte aan water kan voldoen;
- **g.** voldoende verse lucht of zuurstof krijgt.

Artikel 1.8. Behuizing

- **1** Een ruimte waarin een dier wordt gehouden, wordt voldoende verlicht en verduisterd om aan de ethologische en fysiologische behoeften van het dier te voldoen.
- **2** Behuizingen, waaronder begrepen de vloer, waarin een dier verblijft en inrichtingen voor de beschutting voor een dier zijn op zodanige wijze ontworpen, gebouwd en onderhouden dat bij de dieren geen letsel of pijn wordt veroorzaakt en bevatten geen scherpe randen of uitsteeksels waaraan het dier zich kan verwonden.
- **3** In de ruimte waarin een dier wordt gehouden, worden geen materialen en, in voorkomend geval, bodemdekking gebruikt die ongeschikt of schadelijk zijn voor het dier.
- **4** De materialen, bedoeld in het derde lid, kunnen eenvoudig worden gereinigd en ontsmet.

Artikel 1.3. Intrinsieke waarde

- **1** De intrinsieke waarde van het dier wordt erkend.
- **2** Onder erkenning van de intrinsieke waarde als bedoeld in het eerste lid wordt verstaan erkenning van de eigen waarde van dieren, zijnde wezens met gevoel. Bij het stellen van regels bij of krachtens deze wet, en het nemen van op die regels gebaseerde besluiten, wordt ten volle rekening gehouden met de gevolgen die deze regels of besluiten hebben voor deze intrinsieke waarde van het dier, onverminderd andere gerechtvaardigde belangen. Daarbij wordt er in elk geval in voorzien dat de inbreuk op de integriteit of het welzijn van dieren, verder dan redelijkerwijs noodzakelijk, wordt voorkomen en dat de zorg die de dieren redelijkerwijs behoeven is verzekerd.
- **3** Voor de toepassing van het tweede lid wordt tot de zorg die dieren redelijkerwijs behoeven in elk geval gerekend dat dieren zijn gevrijwaard van:
 - **a.** dorst, honger en onjuiste voeding;
 - **b.** fysiek en fysiologisch ongerief;
 - **c.** pijn, verwonding en ziektes;
 - **d.** angst en chronische stress;
 - **e.** beperking van hun natuurlijk gedrag;

voor zover zulks redelijkerwijs kan worden verlangd.

2. Twaalf richtlijnen voor paardenhouders

De Sectorraad Paarden heeft op 26 april 2011 de 12 richtlijnen voor paardenhouders gepresenteerd aan Staatsecretaris Bleker. In de GvGP zijn de 12 richtlijnen uitgewerkt in 4 hoofdstukken; voeding in hoofdstuk 3, huisvesting en beweging in hoofdstuk 4, gezondheid in hoofdstuk 5 en gedrag in hoofdstuk 6. Per richtlijn is aangegeven in welk hoofdstuk de uitwerking is terug te vinden. De 12 richtlijnen voor paardenhouders zien er als volgt uit.

1. Adequate voeding wordt afgestemd op het individuele dier. Dit wil zeggen: voldoende voeding van goede kwaliteit rekening houdend met het gebruiksdoel en de conditie van het paard.

- Vrije toegang tot voldoende schoon drinkwater;
- Tenminste tweemaal daags voldoende ruwvoer aanbieden, tenzij er sprake is van beweiding in een wei met voldoende gras.

(Uitgewerkt in hoofdstuk 3)

2. Boxoppervlakte voor individuele huisvesting is minimaal $(2 \times \text{stokmaat})^2$ voor pony's kleiner dan 1,56 meter. De boxoppervlakte is minimaal 10 m² voor paarden groter dan 1,56 meter. Per 1 januari 2012 wordt deze standaard opgenomen bij toetsing van aanvragen voor nieuw- en verbouw van stallen. Er geldt een overgangsperiode van 15 jaar voor bestaande stallen om per 1 januari 2027 boxmaten aangepast te hebben.

- De oppervlakte van de box voor hoogdrachtige merries tijdens het veulen en voor een merrie met een veulen is minimaal 12 m² tenzij er minimaal 8 uur weidegang per dag wordt toegepast;

- Stands, waarin paarden permanent aangebonden worden gehouden, per 1 januari 2017 verbieden. Paarden die voor korte tijd worden aangebonden met als doel hoofverzorging, het verrichten van medische handelingen of tijdens pauze bij (buiten)ritten en evenementen/wedstrijden worden in het voorgaande niet meegenomen.

(Uitgewerkt in hoofdstuk 4)

3. Beweging. Paarden in individuele huisvesting krijgen dagelijks minimaal 4 uur beweging buiten de box, tenzij dit niet mogelijk is door specifieke omstandigheden zoals een gezondheidsrisico, ziekte of gebrek.

(Uitgewerkt in hoofdstuk 4)

4. Lichthoeveelheid in stallen is minimaal 80 lux gedurende 8 uur per dag.

(Uitgewerkt in hoofdstuk 4)

5. Stallen en weides zijn deugdelijk en veilig. Er zijn geen uitsteeksels of andere zaken waaraan een paard zich zou kunnen verwonden;

- Verbod op gebruik van prikkeldraad voor afrastering van paardenweides.
- Er is een schuilgelegenheid aanwezig voor paarden die dag en nacht buiten verblijven (schuilstal of bossage in de vorm van bomen of struiken).

(Uitgewerkt in hoofdstuk 4)

6. Adequate preventie en behandeling tegen ziektes of aandoeningen zoals vaccineren en ontwormen.

- Aantekening in het paspoort bij behandelingen die van belang zijn bij uitoefening van de sport;
- Zieke en/of kreupele paarden moeten de mogelijkheid hebben lieflijk te worden afgezonderd van andere paarden;
- Het belasten van het jonge paard geschiedt met mate en aangepast aan de leeftijd. De samenwerkende partijen in de Sectorraad Paarden stellen in hun reglementen leeftijdsgrenzen vast;
- Het beslaan en bekappen van paarden gebeurt door een door de sector erkende hoefsmid;
- Paarden worden alleen door een gediplomeerde gebitsverzorger gecontroleerd en zo nodig behandeld;

- Het is verboden om tastharen volledig te verwijderen;
- Het is niet toegestaan om de haren aan de binnenzijde van de oorschelp af te scheren, omdat deze de uitwendige gehoorgang beschermen. Het is echter geen probleem als overmatig uitstekende haren worden afgeknipt.

(Uitgewerkt in hoofdstuk 5)

7. Couperen. Deelname van paarden met gecoupeerde staarten aan evenementen in Nederland is niet langer toegestaan, indien het paarden betreft die na 2004 geboren zijn, tenzij dit het gevolg is van een veterinair noodzakelijke ingreep.

(Uitgewerkt in hoofdstuk 5)

8. Paardenmarkten mogen alleen gehouden worden als dit gebeurt conform het protocol dat opgesteld is door de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde (KNMvD), Groep Geneeskunde Paard (GGP), de Sectorraad Paarden en de Dierenbescherming.

(Uitgewerkt in hoofdstuk 5)

9. Het houden van één paard is onwenselijk, tenzij dagelijks contact met één of meer soortgenoten mogelijk is.

(Uitgewerkt in hoofdstuk 6)

10. Spenen gaat geleidelijk of spenen gebeurt in een groep van minimaal 2 veulens.

- Spenen gebeurt vanaf een leeftijd van 4 maanden;
- Opfokken gebeurt in een groep van minimaal 2 paarden.

(Uitgewerkt in hoofdstuk 6)

11. Stereotiep gedrag. Stereotiep gedrag mag niet worden belemmerd, mits de gezondheid van het paard niet in het geding komt.

(Uitgewerkt in hoofdstuk 6)

12. Zweepgebruik. Bovenmatig zweepgebruik is verboden. Zweepgebruik is toegestaan om het paard te corrigeren maar niet om te straffen.

(Uitgewerkt in hoofdstuk 6)

Beoordelingslijst Nederland KWP

Bijlage 2 Beoordelingspunten voor KPW

(de specifieke criteria staan in Bijlage 3)

Punten ter bespreking

Mogelijkheden voor voldoende vrije beweging	0 ja	0 twijfelachtig	0 nee
---	------	-----------------	-------

Preventieve gezondheidszorg voldoende	0 ja'	0 twijfelachtig	0 nee
---------------------------------------	-------	-----------------	-------

Bespreking attentiedieren

Aandachtspunten bedrijf/stallen

Rust op het bedrijf 0 ja 0 twijfelachtig 0 nee

anders

0 twijfelachtig

0 nee

Paardveiligheid

0 voldoende

0 twijfelachtig

0 onvoldoende

anders

Paarden buiten (> 6 uur)

schuilgelegenheid

0 ja

0 deels

0 nee

anders

Zichtbare kwaliteit ruwvoer

0 voldoende

0 twiifelachtig

0 onvoldoende

anders

Rantsoen per paard duidelijk

0 alle paarde

0 > 80% paarden

0 niet

anders

Voertijdstippen

[illegible]

Versillen management binnenseizoen (winter) versus buitenseizoen (zomer)

Klimaat in stalgebouw

Buitemtemperatuur Binnentemperatuur Relatieve luchtvochtigheid

Stof	0 weinig risico	0 hoog risico
------	-----------------	---------------

Condens/schimmel	0 geen	0 twijfelachtig	0 aanwezig
------------------	--------	-----------------	------------

Stalgebouwklimaat totaal	0 voldoende	0 twijfelachtig	0 onvoldoende
--------------------------	-------------	-----------------	---------------

Geluidsoverlast	0 geen	0 beperkt	0 te veel
-----------------	--------	-----------	-----------

Aandachtspunten Individuele paard

Naam Leeftijd Geslacht Ras

Paspoort

Paspoort geaccepteerd type 0 ja 0 nee

Paspoort vaccinaties in orde	0 ja	0 nee
------------------------------	------	-------

Paspoort chip in orde	0 ja	0 nee
-----------------------	------	-------

Gebruiksdoel (meerdere opties tegelijk aan te kruisen)

0 managewerk 0 wedstrijd sport (niveau) 0 recreatie 0 gezelschap 0 fokkerij 0 opfok
andere

Beweging

Gecontroleerde beweging aantal dagen per week uren/dag = uren/week
 waarvan aantal maneges/uren/week

Vrije beweging aantal dagen per week uren/dag = uren/week
 0 in groep 0 alleen met zicht op anderen 0 alleen zonder zicht
 anders

Locatie vrije beweging	grootte > 7 paardlengten	0 ja	0 nee	
	beschikbaarheid ruwvoer	0 ja	0 nee	0 n.v.t. (< 6 uur)
	beschikbaarheid water	0 ja	0 nee	0 n.v.t. (< 6 uur)

Huisvesting

	0 individueel	0 groep binnen	0 groep buiten
Huisvesting			

Individueel

Stokmaat boxmaat lengte boxmaat breedte
 boxmaat hoogte oppervlakte
 permanente mogelijkheid hoofd en hals uit box 0 ja 0 nee
 veiligheid box 0 voldoende 0 twijfelachtig 0 onvoldoende

Maat box	0 in orde	0 < 20% te klein	0 te klein
----------	-----------	------------------	------------

Toelichting

Ligkwaliteit voldoende 0 ja 0 twijfelachtig 0 nee

Luchtkwaliteit in de box	0 voldoende	0 twijfelachtig	0 onvoldoende
--------------------------	-------------	-----------------	---------------

Licht in de box	0 voldoende	0 twijfelachtig	0 onvoldoende
-----------------	-------------	-----------------	---------------

Bodembedekking box 0 eetbaar stro 0 anders

Type ruwvoer	0 hooi	0 voordroog	0 kuil	0 anders.....
--------------	--------	-------------	--------	---------------

type reactie:	0 ja	0 twijfelachtig	0 nee
Rantsoen interval in orde	0 ja	0 twijfelachtig	0 nee

	0 ja, altijd	0 deels	0 niet
Slowfeeder	0 ja, altijd	0 deels	0 niet

Hoogte krachtvoerbak passend	0 ja	0 twijfelachtig	0 nee
------------------------------	------	-----------------	-------

Hoogte drinkbak passend	0 ja	0 twijfelachtig	0 nee
-------------------------	------	-----------------	-------

Drinkbak rein en functioneel	0 ja	0 twijfelachtig	0 nee
------------------------------	------	-----------------	-------

Scheiding tussen voerplaatsen buurpaarden	0 ja	0 nee	0 niet nodig
---	------	-------	--------------

Toelichting

Sociaal contact

- achterwand ☐ luik ☐ gesloten
- zijwand links ☐ gedeeltelijk open ☐ tralies ☐ snuffelgat ☐ gesloten
- zijwand rechts ☐ gedeeltelijk open ☐ tralies ☐ snuffelgat ☐ gesloten
- voorwand ☐ deels open ☐ luik ☐ luik met weefrek ☐ tralies ☐ gesloten

- andere paarden zijn te zien ☐ ja ☐ nee
- mogelijk om met andere paarden te 'neuzen' ☐ ja ☐ nee
- andere paarden aan te raken met hoofd hals ☐ ja ☐ nee

Groep

Aantal in groep gemiddelde stokmaat
 Groepsstalmaat ☐ in orde ☐ < 20% te klein ☐ te klein

Ligkwaliteit voldoende ☐ ja ☐ twijfelachtig ☐ nee
 Luchtkwaliteit in de groepsstal ☐ voldoende ☐ twijfelachtig ☐ onvoldoende
 Licht in de groepsstal ☐ voldoende ☐ twijfelachtig ☐ onvoldoende

 Bodembedekking groepsstal ☐ eetbaar stro ☐ anders

 Voldoende ruimte aan het voerhek / feeder ☐ ja ☐ twijfelachtig ☐ nee
 Drinkbak rein, functioneel, bereikbaar ☐ ja ☐ twijfelachtig ☐ nee

Gezondheid

Paard volgt bedrijfsprotocol gezondheid ☐ ja ☐ nee ☐ anders

Bijzonderheden

Dierparameters

Ademhaling ☐ normaal ☐ iets geforceerd ☐ afwijkend
 Hoesten ☐ nee ☐ soms ☐ ja
 Gedrag ☐ normaal ☐ afwijkend
 Gedragsbeïnvloeding (luchtzuigband etc.) ☐ geen ☐

 Body condition score BCS passend bij dier ☐ ja ☐ twijfelachtig ☐ niet
 Uitvloeiing ☐ nee ☐ iets ☐ ja locatie
 Mondhoeken ☐ goed ☐ kleine laesies ☐ onacceptabele laesies
 Snijtanden ☐ geen aanwijzingen voor overmatige slijting ☐ wel aanwijzingen
 Huidproblemen ☐ nee ☐ ja
 Zomereczeem ☐ nee ☐ ja behandeling
 Laesies t.g.v. gebruik ☐ nee ☐ ja

 Rugspiergevoeligheid ☐ nee ☐ twijfelachtig ☐ ja
 Bijzonderheden onderbenen ☐ nee ☐ ja
 Verzorging hoeven ☐ voldoende ☐ onvoldoende
 Monsteren stap ☐ passend bij gebruik ☐ twijfelachtig ☐ onvoldoende
 Monsteren draf ☐ passend bij gebruik ☐ twijfelachtig ☐ onvoldoende
 In het oog springende afwijkingen

Conclusies

Totaal situatie op bedrijf 0 pluswaardig 0 voldoende 0 te verbeteren
.....
0 onvoldoende
.....

Huisvesting van de dieren 0 pluswaardig 0 voldoende 0 te verbeteren
.....
0 onvoldoende
.....

Beweging 0 pluswaardig 0 voldoende 0 te verbeteren
.....
0 onvoldoende
.....

Gezondheid 0 pluswaardig 0 voldoende 0 te verbeteren
.....
0 onvoldoende
.....

Algemene indruk
.....
.....

Eindconclusie

0 voldoende 0 pluswaardig 0 herkeuring na verbeteringen 0 afgewezen

Deutsche Reiterliche Vereinigung e.V. (FN)

Freiherr-von Langen-Straße 13 • D-48231 Warendorf
☎ 02581-6362-0 📠 02581/62144 ✉ fn@fn-dokr.de

Antrag
auf Anerkennung als
„FN-geprüfte Pferdehaltung“

(zugleich Prüfliste und Protokoll)

Allgemeine Hinweise:

Das Kennzeichnungssystem der Deutschen Reiterlichen Vereinigung (FN) sieht zunächst eine Beurteilung der Pferdehaltung in den Vereinen oder Betrieben vor. **Zur Erfassung der „Grunddaten“ und zur Bewertung durch die Prüfungskommission dient dieser Antrag.** (Aufbauend auf der Qualifikation „FN-geprüfte Pferdehaltung“ können weitere Schwerpunkte, zum Beispiel Zucht, Pensionspferde, Reit- und Fahrschule erworben und herausgestellt werden, gegebenenfalls muss zusätzlich der „Zusatz-Antrag“ ausgefüllt werden.)

Die nachfolgende Antrags- u. Prüfliste umfasst einzelne Abschnitte, die mit den Buchstaben A - H gekennzeichnet sind. **Vom Antragsteller müssen nur die Angaben zum Betrieb in den Abschnitten A - B ausgefüllt werden.**

Zur Information: Die Abschnitte C - H unterliegen einer Bewertung durch die Prüfungskommission. Hierbei wird jede zu bewertende Position mit Ziffern von 1 - 3 bewertet, deren Bedeutung wie folgt festgelegt ist:

- 1 = in Ordnung
- 2 = mit Auflage und Fristsetzung
- 3 = erfordert Auflage und Nachbesichtigung

Kleinere Mängel (Bewertung 2) können per Auflage mit Fristsetzung dennoch zur sofortigen Kennzeichnung führen. Grobe Mängel (Bewertung 3) erfordern einen anzusprechenden Nachbesichtigungstermin, so dass die Kennzeichnung erst nach geprüfter Abstellung dieser Mängel erfolgen kann. (Die Fristen-Empfehlung beträgt für bauliche Mängel ½ bis 1 Jahr; für hygienische bzw. gesundheitliche oder Bewegungsmängel 4 - 8 Wochen.)

A. Angaben zum Betrieb

1. Betrieb/Verein:

a) Antragsteller/-in:

Name des Betriebs/Vereins: _____

Inhaber (Eigentümer oder Pächter bzw.
Vorstand oder Gesellschafter): _____

Postanschrift: _____
(Straße)

(PLZ, Ort)

Telefon-Nummer: _____ Fax-Nummer: _____

eMail: _____ Homepage: _____

b) Rechtsform: ☐ Verein ☐ Landwirtschaft ☐ Privatstall
☐ Gewerblicher Reit- / Zuchtstall
☐ Sonstiges _____

c) Weitere oder frühere Kennzeichnungen oder Anerkennungen:

2. Personal

a) Betriebsleiter/-in:

(Name) _____ (Vorname) _____ (Anschrift) _____ (Telefon) _____

geboren am: _____, erlernter/ausgeübter Beruf: _____, im Betrieb tätig seit: _____

Fachliche Qualifikation:

Art der Prüfung	Ort der Prüfung	Datum
_____	_____	_____
_____	_____	_____

b) weitere Ausbilder/-innen:

(Name, Vorname) _____	(geboren am) _____	(Funktion) _____	(Qualifikation) _____
-----------------------	--------------------	------------------	-----------------------

(Name, Vorname) _____	(geboren am) _____	(Funktion) _____	(Qualifikation) _____
-----------------------	--------------------	------------------	-----------------------

(Name, Vorname) _____	(geboren am) _____	(Funktion) _____	(Qualifikation) _____
-----------------------	--------------------	------------------	-----------------------

(Name, Vorname) _____	(geboren am) _____	(Funktion) _____	(Qualifikation) _____
-----------------------	--------------------	------------------	-----------------------

c) Begleitung von Ausritten

(Name, Vorname) (geboren am) (Funktion) (Qualifikation)

(Name, Vorname) (geboren am) (Funktion) (Qualifikation)

d) weiteres Personal (z. B. Pferdepfleger, Futtermeister etc.)

(Name, Vorname) (geboren am) (Funktion) (Qualifikation)

(Name, Vorname) (geboren am) (Funktion) (Qualifikation)

e) Betreuender Tierarzt: _____

f) Hufschmied: _____

g) Aushang am Telefon mit Rufnummer
von Arzt, Tierarzt u. Schmied: ☐ ja ☐ nein

3. Art des Betriebes

a) Schwerpunkte (bitte alle zutreffenden Eigenschaften/Betriebsarten ankreuzen)

☐ Zucht	☐ Aufzucht	☐ Deckstation
☐ Reiten	☐ Schwerpunkt Turniersport ☐ mit Lehrpferden	☐ Schwerpunkt Breitensport ☐ ohne Lehrpferde
☐ Fahren	☐ Schwerpunkt Turniersport ☐ mit Lehrpferden	☐ Schwerpunkt Breitensport ☐ ohne Lehrpferde
☐ Voltigieren	☐ Therapeutisches Reiten	
☐ Rennreiten (Trab- bzw. Galopprennen)		
☐ Sonstiges		

b) Haltungsformen:

☐ Stallhaltung	(Anzahl)
_____	Innenboxen
_____	Außenboxen ohne direkten Auslauf/Paddock
_____	Außenboxen mit direktem Auslauf/Paddock
_____	Innenlaufstall ohne direkten Auslauf/Paddock
_____	Innenlaufstall mit direktem Auslauf/Paddock
_____	Offenlaufstall

☐ Weidegang bzw. Weidehaltung

☐ ja

☐ teilweise

☐ nein

Die Betriebsart ist maßgebende Grundlage für die nachfolgenden Prüfung und Bewertung der Gebäude, Außenanlagen, Haltungsformen

B. Pferdebestand

1. Zucht bzw. Aufzucht

a) Zucht-Stuten:
Großpferde _____
Ponys _____

b) Zucht-Hengste:
Großpferde _____
Ponys _____

c) Nachzucht:
Großpferde _____
Ponys _____

2. Reit- u. Fahrbereich

a) Reitpferde:
Großpferde _____
Ponys _____

b) Fahrpferde:
Großpferde _____
Ponys _____

c) Voltigierpferde:
Großpferde _____
Ponys _____

d) Galopprennpferde _____

d) Trabrennpferde _____

e) Gnadenbrotpferde _____

f) Sonstige _____

3. Zusammenfassung

Gesamtzahl der auf dem Betrieb vorhandenen Pferde: _____

davon betriebseigene Pferde: _____

davon Privat- bzw. Fremdpferde: _____

Ab hier sind die vorhandenen Betriebseinrichtungen bzw. Positionen ausschliesslich durch die Besichtigungskommission zu erfassen!

C. Bewegungsangebot für die Pferde

☐ Weidegang bzw. -haltung:
☐ stundenweise
☐ nur im Sommer

☐ für alle Pferde
☐ tagsüber
☐ ganzjährig

☐ für einige Pferde
☐ Tag und Nacht

☐ Paddock:
☐ stundenweise
☐ nur im Sommer

☐ für alle Pferde
☐ tagsüber
☐ ganzjährig

☐ für einige Pferde

☐ Freilaufen in der Halle:
☐ täglich

☐ für alle Pferde
☐ gelegentlich

☐ für einige Pferde

☐ Reiten/Fahren

☐ Longieren/Voltigieren

☐ Galopp-/Trabrenntraining

☐ Führanlage/Laufband:
☐ täglich
☐ alle 2 - 3 Tage
☐ ein Mal/Woche

☐ für alle Pferde
☐ für alle Pferde
☐ für alle Pferde

☐ für einige Pferde
☐ für einige Pferde
☐ für einige Pferde

- ☐ im Sommer ☐ für alle Pferde ☐ für einige Pferde
☐ im Winter ☐ für alle Pferde ☐ für einige Pferde

Die Arbeit der Pferde erfolgt durch bzw. unter Anleitung eines Ausbilders: ☐ ja ☐ nein

Das Bewegungsangebot wird mit folgender Ziffer bewertet: _____

Eventuelle Auflagen:

D. Gebäude und Anlagen

	Bewertungs-Ziffer, gegebenenfalls Auflagen
<u>1. Reit-/Fahr-/Longier-/Spring-Plätze</u> Anzahl: _____ Größe (m): ____x____, ____x____, ____x____, ____x____ <i>[Kriterien der Bewertung: Größe, Abgrenzung, Einzäunung, Verletzungsgefahren, Beschaffenheit der Tretschicht, (i.O., zu tief, Staub, Nässe, Elastizität, Regelmäßigkeit der Bodenpflege usw.)]</i>	
<u>2. Reit-/Longierhalle(n)</u> Anzahl: _____ Größe (m): ____x____, ____x____, ____x____, ____x____ <i>[Kriterien der Bewertung: Größe, Licht, Bande, Verletzungsgefahren, Beschaffenheit der Tretschicht, (i.O., zu tief, Staub, Nässe, Elastizität, Regelmäßigkeit der Bodenpflege usw.)]</i>	
<u>3. Führanlage/Laufband</u> <i>[Kriterien der Bewertung: Größe, Beschaffenheit des Untergrunds, Abgrenzung, Verletzungsgefahren]</i>	
<u>4. Rennbahn</u> (wenn vorhanden): <i>Kriterien der Bewertung: Größe, Abgrenzung, Einzäunung, Verletzungsgefahren, Beschaffenheit der Tretschicht</i>	
<u>5) Möglichkeiten zur Ausbildung im Gelände</u> • Es bestehen Ausreit/Ausfahr-Möglichkeiten von _____ Kilometern Länge • Kennzeichnungspflicht für Pferde: ☐ ja, ☐ nein ☐ gesetzliche Kennzeichnung ☐ freiwillige Kennzeichnung durch Landesverband Pferdesport	
<u>6. Geländestrecke/Naturhindernisse</u> (wenn vorhanden) <i>(Kriterien der Bewertung: Größe, Abgrenzung, Einzäunung, Verletzungsgefahren, Beschaffenheit der Hindernisse, Beschaffenheit der Tretschicht)</i>	

<u>7. Hindernismaterial</u> [Zustand, Sicherheit]	
<u>8. Paddocks</u> Anzahl: _____ Größe (m): ____x____, ____x____, ____x____, ____x____ [Kriterien der Bewertung: Größe, Beschaffenheit des Untergrunds, Einzäunung, Verletzungsgefahren]	
<u>9. Sattelkammer</u> Anzahl: _____ [Kriterien der Bewertung: Gebisse, Sättel, Geschirre, schonende Unterlagen, sonstige Ausrüstungsgegenstände ⇒ Zustand, Pflege, Sauberkeit]	
<u>9a. Ausrüstung von Pferden/Ponys zu Lehrzwecken</u> (nur für die Kennzeichnung als Reitschule / Ferienbetrieb) [Kriterien der Bewertung: Trense/Sattel Putzzeug für jedes Pferd, gepflegter Zustand]	
<u>9b. Ausrüstung von Pferden/Ponys zu Lehrzwecken</u> (nur für die Kennzeichnung als Fahrschule / Ferienbetrieb) Ausrüstung [Kriterien der Bewertung: Trense/Geschirr Putzzeug für jedes Pferd, gepflegter Zustand]	
<u>9c. Ausrüstung von Pferden/Ponys zu Lehrzwecken</u> (nur für die Kennzeichnung als Voltigierschule / Ferienbetrieb) Ausrüstung [Kriterien der Bewertung: Trense/Voltigiergurt Putzzeug für jedes Pferd, gepflegter Zustand]	
<u>10. Stall-Apotheke</u>	
<u>11. Futterlagerung</u> - Futterkammer, Stroh- und Heulager [Kriterien der Bewertung: Trocken, Sauberkeit/Hygiene, Umsatzfähigkeit]	
<u>12. Dung/Mistlagerung</u> [Kriterien der Bewertung: Nähe, Entfernung, Windrichtung zum Stall, wegen Beeinträchtigung durch Geruch u. Fliegen]	
<u>13) Sonstige Gebäude und Anlagen</u> Einstellplätze für Gästepferde sind vorhanden: ☐ ja, ☐ nein Ein Quarantänestall ist vorhanden: ☐ ja, ☐ nein Ein Unterrichtsraum ist vorhanden: ☐ ja, ☐ nein	

E. Boxenstall und/oder Laufstall

<u>1. Lichtverhältnisse</u> [Kriterien der Bewertung: a) Im Pferdebereich hell genug, ersatzweise Verbesserung durch Tageslichtlampen b) Künstliche Beleuchtung im Pferde-Bereich und auf der Stallgasse ausreichend vorhanden (Absicherung von Kabel u. Lampen)?]	
<u>2. Stallklima</u> [Kriterien der Bewertung: a) <u>Luft-Beschaffenheit</u> (Relative Feuchtigkeit, Schweißwasser, Temperatur-Differenz zur Außentemperatur gering, Ammoniak-Geruch?) b) <u>Luftströmung</u> (zu schwach, richtig, d.h. größer 0,3 m/sec) c) <u>Zusätzliche Lüftungsmöglichkeiten</u> bei Bedarf d) <u>Messungen</u> (nur bei Bedarf): – Luftfeuchtigkeit und -temperatur im Verhältnis Stall zu außen – NH₃-Messung (in 30 cm Höhe) – Keimgehalt (in 30 cm Höhe) e) <u>Wärmedämmung</u> (nur bei Haltung im geschlossenen Stall)	
<u>3. Stallgassen (wenn vorhanden)</u> [Kriterien der Bewertung: a) Höhe, Breite (Der Pferdegröße entsprechend, einreihiger Stall mindestens 2,50 m, zweireihig mindestens 3 m) b) Rutschfester Boden c) Reinigungsmöglichkeit d) Verletzungsgefahren]	
<u>4. Boxen bzw. Laufstall</u> a) <u>Laufstall-Größe (m²):</u> _____, _____, _____ [Kriterien der Bewertung: Grundfläche und Höhe in angemessenem Verhältnis zur Pferdegröße und zum Bewegungsangebot, d.h. mind. 5 m²/Fohlen, 7 m²/Jährling/Pony, 9 m²/Zweijähriger, 11 m²/ältere Pferde) b) <u>Boxen-Größe:</u> Dauerboxen [Grundfläche und Höhe in angemessenem Verhältnis zur Pferde-Größe, zur Haltungsform und zum Bewegungsangebot, Wälzmöglichkeit ?], kleinere Notboxen (sind für Turnier, Lehrgang, kurzfristige Unterbringung möglich) Quarantäneboxen (wenn vorhanden) c) <u>Boden</u> [etwa niveaugleich mit dem Gang, wenn nicht: Verletzungsgefahr? Untergrund = Naturboden, Steine, Asphalt, Zement, griffig] d) <u>Boxen-/Laufstall-Zwischenwände:</u> – unten/Schlagbereich (Mauer, Holz mit/ohne Schlitz), Gitterstäbe: lichte Abstände maximal 5 cm oder größer 20 cm, unterer horizontaler Trennwandspalt maximal 5 cm, bei Fohlen maximal 2 cm	

– oben/Kopfbereich (Mauer, Holz, Gitterstäbe, lichte Abstände kleiner 5 cm, gleich 17 cm oder größer 35 cm) e) <u>Türen</u> (Stabil, 1-2 Verschlüsse, unten kein Durchtreten möglich, für Menschen leicht und für Pferde schwer zu öffnen, unterer und-seitlicher Türspalt maximal 5 cm, bei Fohlen maximal 2 cm, Tür-Breite mindestens 1,20 m, statt Tür schlauchüberzogene Kette) f) <u>Luftaustausch im unteren Boxen-/Liegebereich</u> (gewährleistet? durch Schlitz, Gitter) g) <u>Außenfenster</u> (mit/ohne Gitter, gesichert gegen Verletzung an Scheibe bzw. Verhängen der Hufe im Gitter, zu öffnen für Kopf und Hals zum Herausschauen, verschließbar) h) <u>Krippe/Trog/Bodentrog</u> (nicht zu hoch, sauber, leicht zu reinigen, leicht beschaubar, möglichst von Stallgasse aus zu befüllen) i) <u>Tränke</u> (nicht zu hoch, sauber, richtige Laufgeschwindigkeit, möglichst weit entfernt von Krippe/Trog, evtl. auch Eimer oder Wanne) j) <u>Einstreu</u> (Dicke/Auflage in der Mitte der Box, Feuchtigkeit der Streu, bei Matratzenstreu muss Oberfläche trocken sein. Untergründe müssen trocken und gut zu reinigen sein!) k) <u>Sicherheit/Verletzungsgefahren</u> (an Leckstein, Tränke, Trog, Fenster, Gitterstäben mit falschen Abständen bzw. zu leicht zu verbiegen, Kanten, Splitter, Nägel, fehlende oder defekte Bretter usw.) l) <u>Sozialkontakte zu Artgenossen</u> – Einzelboxen (zur Seite, zum Stallgang, über Außenbox, Sicht- oder auch Berührungskontakte) – Laufstall (Wechsel in der Gruppenzusammensetzung häufig = schlecht, selten = gut) m) <u>Absonderung</u> einzelner bzw. kranker Pferde muss im Laufstall möglich sein!	
<u>5. Fütterung</u> a) Art und Qualität des Kraftfutters: b) Art/Qualität der Saft- und Ergänzungsfutter: c) Raufutter und dessen Qualität: d) Futtermenge angemessen (zu wenig/zu viel) e) Fütterungs-Intervalle: - bei Einzelboxen mindestens 3 x täglich - bei Laufstall mit guter Stroh-Einstreu mindestens 2 x täglich	
<u>6. Hygiene u. Sauberkeit</u> a) Waschbox/Waschplatz (Möglichkeit zum Abspritzen muss drinnen oder zumindest draußen vorhanden sein): b) Putzplätze (nicht in der Box): c) Sauberkeit im Stallbereich insgesamt: d) Reinigung / Desinfektion (wie oft?):	
<u>7. Kontakt zu Menschen</u> (z.B. täglich, 3 x wöchentlich)	

F. Weide/Weidehaltung

<u>1. Größe</u> (Grundfläche in angemessenem Verhältnis zum Besatz, d.h. für Erhaltungsbedarf in der Vegetationszeit ca. 0,25 - 0,50 ha/Pferd, bei gleichzeitiger Winterfuttergewinnung ca. 0,50 - 1,0 ha/Pferd. Bei Weidehaltung muss jede Weide /-Einheit eine Mindestgröße von 2 ha aufweisen, um notwendige Galoppiermöglichkeit zu erfüllen)	
<u>2. Einzäunung</u> - Ausbruch-Sicherheit (Höhe je nach Größe 1,20-1,80 m, Hengste: höheres Maß, Pfahlabstand 2,50 m bis 4,00 m, Stabilität) - Verletzungsgefahr ?	
<u>3. Tore</u> (Stabil, 1 - 2 Verschlüsse für Menschen leicht, für Pferde schwer zu öffnen, abgeschlossen ?)	
<u>4. Tränke / Wasserqualität</u> (mindestens 20 - 60 Liter/Tag/Pferd)	
<u>5. Schutzmöglichkeiten gegen Regen, Wind u. Sonne</u> (Weideunterstände, Größe, Schutzfunktion, Einstreu, baulich sicher, Verletzungsgefahr, Bäume, Knicks, Sträucher)	
<u>6. Zustand</u> (Nässe, Zustand der Grasnarbe, Art der Gräser Weidel-, Liesch-, Knaul-Gras und Wiesenschwingel, Kräuter)	
<u>7. Bewirtschaftung/Pflege der Weiden</u> (Bei Wechsel von Heugewinnung/Beweidung, gemeinsame/ wechselweise Nutzung mit Rindern Ruhephasen, d.h. mindestens drei-Teilung der Fläche, rechtzeitige Nachsaat, regelmäßiges Nachmähen, Walzen, Abschleppen, Verteilen oder Absammeln der Pferdeäpfel)	
<u>8. Nährstoffversorgung/Düngung</u> (Nach Ausbringung 5-10 Tage keine Beweidung, Bedarf/Mengen über Bodenprobe ermitteln. Streuzeitpunkte: N = ganzjährig, P = Frühjahr/Herbst, Ka = Frühjahr, Ca = alle 3-4 Jahre im Herbst)	
<u>9. Zufutter</u> (sofern erforderlich) - Trocken unter Dach! - Art/Qualität des Kraft- bzw. Ergänzungsfutters - Raufutter und dessen Qualität	

10. Möglichkeit zur Absonderung einzelner z.B. kranker Pferde	
11. Wechsel in der Gruppenzusammensetzung (häufig = schlecht / selten = gut)	

G. Zustand der Pferde

1. Ernährungszustand	
2. Pflege	
3. Hufe, Ausschneiden, Beschlag (wie oft?)	
4. Haut u. Haarkleid	
5. Grobsinnlich wahrnehmbare Schäden (z.B. Mauke, Sattel- oder Geschirr-Druck, Verletzungen Maulwinkel, Flanken, Extremitäten)	
6. Atmungsapparat (Nasenausfluss, Husten?)	
7. Häufige Krankheiten	
8. Tierärztl. Betreuung (regelmäßig / nur nach Bedarf)	
9. Gesundheitsvorsorge (Entwurmung/Impfungen = bestandsweise, Dokumentation ?)	
10. Verhalten der Pferde (ruhig, schreckhaft, Störungen wie Koppen, Weben usw.)	

H. Gesamteindruck des Betriebes

- Zufahrt, - Ordnung, Sauberkeit, - Abstellung von Material und Maschinen - Sicherheit/Verletzungsgefahren	
---	--

Unterschrift des Betriebsleiters bezüglich der Richtigkeit seiner Angaben:

(Datum)

(Name)

Prüfungs-Ergebnis:

Der Betrieb hat folgende Bewertung erreicht:

- ☐ Gesamtbewertung ohne die Vergabe der Bewertungsziffer 2 oder 3 und damit Kennzeichnung des Betriebes als „**FN-geprüfte Pferdehaltung**“
- ☐ Durch die ein-/mehrmalige Vergabe der Bewertungsziffer 2 hat der Betrieb die Anforderungen der Kennzeichnung mit Auflagen erfüllt, erhält aber dennoch das Prädikat „**FN-geprüfte Pferdehaltung**“, wobei die protokollierten Auflagen bis zum _____ erfüllt werden müssen.
- ☐ Durch die ein-/mehrmalige Vergabe der Bewertungsziffer 3 erfüllt der Betrieb die Anforderungen der Kennzeichnung z. Zt. nicht, so dass zunächst keine Kennzeichnung erfolgt. Der Betriebsinhaber/-leiter beabsichtigt, die festgestellten Mängel nicht / bis zum _____ zu beheben und meldet den Vollzug unaufgefordert.

Ort: _____ Datum: _____

Unterschrift der Prüfer:

Beoordelingslijst België

BEDRIJFSONDERDEEL : MANAGEMENT (Manege)			
Thema	Onderwerp	Criteria	Gewicht
ADMIN	Verzekering	Het bedrijf verplicht manege- en pensionklanten om een verzekering te nemen voor lichamelijke ongevallen, medische kosten en burgerlijke aansprakelijkheid.	3
PAARD	Diergeneeskundige handelingen	Het bedrijf werkt met één of meerdere bedrijfsdierenartsen.	8
KLANT	Communicatie	Actuele informatie zoals openingsuren, prijzen, activiteiten en nieuwsberichten wordt digitaal verspreid via een website, facebook, een nieuwsbrief, etc.	2
KLANT	Communicatie	Informatie zoals openingsuren, prijzen, activiteiten en nieuws wordt op het bedrijf duidelijk uitgedragen op een plaats die voor iedereen bereikbaar is.	2
ADMIN	Uitbating	De uitbating beschikt over voldoende kennis van paardenhouderij.	9
ADMIN	Uitbating	De uitbater heeft een positieve houding ten opzichte van kwaliteitsverbetering.	2
ADMIN	Huishoudelijk reglement	Het bedrijf heeft een huishoudelijk reglement.	2
ADMIN	Huishoudelijk reglement	Het huishoudelijk reglement is gekend door personeel, klanten en bezoekers.	2
ADMIN	Huishoudelijk reglement	Het huishoudelijk reglement bevat de nodige regels en afspraken.	2
VEILIG	Helm	Het bedrijf verplicht klanten tot het dragen van een geschikte veiligheidshelm.	7
VEILIG	Gevaarlijk paardengedrag	Indien een paard gedragingen vertoont waar klanten in het belang van hun veiligheid beter van op de hoogte zijn, ziet de uitbater erop toe dat zij gewaarschuwd worden.	4
ADMIN	Sensibilisering	Het bedrijf neemt geregeld initiatieven omtrent sensibilisering en vorming.	3
KLANT	Prijsbeleid	De prijzen voor pensionstalling, lessen en andere verrichte diensten zijn duidelijk en transparant.	2
KLANT	Betalingsmogelijkheden	Het is mogelijk om pensiegeld of lessen via overschrijving of digitaal te betalen.	2
Totaal			50

BEDRIJFSONDERDEEL : ERF EN GEBOUWEN (Manege)			
Thema	Onderwerp	Criteria	Gewicht
VEILIG	Algemene indruk	Het erf en de gebouwen zijn veilig.	4
ADMIN	Algemene indruk	Het erf en de gebouwen zijn netjes, verzorgd en afgewerkt.	4
VEILIG	Elektriciteit	De elektriciteitsvoorzieningen werden gekeurd en positief beoordeeld.	4
VEILIG	Waterleiding	De watervoorzieningsinstallaties zijn veilig en degelijk.	4
KLANT	Toegankelijkheid	De uitbating treft voorzieningen om het bedrijf goed toegankelijk te maken voor mensen die slecht te been zijn, personen met een beperking, ouders met buggy's,...	4
VEILIG	Afsluitbaarheid site	De site kan volledig afgesloten worden.	2
VEILIG	Verlichting	De accommodatie is voldoende verlicht.	4
VEILIG	Verlichting	Er is noodverlichting aanwezig in de gebouwen.	2
VEILIG	Ondergronden	De vloeren zijn effen (geen putten en ongelijkmatigheden) en schoon.	2
VEILIG	Ondergronden	De ondergrond waarop paarden lopen is slijbestendig of opgeruwd om uitglijden te voorkomen.	2
VEILIG	Doorgangen	De doorgangen en gangpaden worden vrijgehouden.	2
VEILIG	Gereedschap	Mestvorken en ander gereedschap staan op een veilige plek, zodat mensen en paarden zich hier niet aan kunnen verwonden.	2
VEILIG	Risicolocaties	Het bedrijf beschermt klanten en paarden tegen ongevallen op eventuele risicolocaties op het bedrijf (bv. putten, opslagplaats chemisch materiaal, etc.)	2
VEILIG	Scherpe materialen	Er wordt geen gebruik gemaakt van prikkeldraad of andere scherpe materialen.	8
VEILIG	Brandveiligheid	Het bedrijf neemt maatregelen om het erf en de gebouwen zo brandveilig mogelijk te houden.	4
VEILIG	Brandveiligheid	In de gebouwen en op het erf bevinden zich voldoende, functionele, gekeurde, brandblusapparaten, op duidelijk zichtbare plaatsen.	8
PAARD	EHBO	In de nabijheid van de boxen en de piste is ten allen tijde een EHBO-box voor paarden beschikbaar.	4
VEILIG	EHBO	Er is een complete EHBO-kist voor mensen aanwezig (of meerdere).	6
VEILIG	EHBO	De EHBO-kist is snel en eenvoudig toegankelijk vanuit de piste, de stallen en de rest van de gebouwen.	2
VEILIG	EHBO	De EHBO-kist en de inhoud zijn in goede staat en worden correct bewaard.	2
VEILIG	EHBO	Op nuttige plaatsen bevindt zich een lijst met belangrijke telefoonnummers.	2
KLANT	Parking	Het bedrijf beschikt over een aangesloten parking, aangepast aan het aantal klanten en de activiteiten die er plaatsvinden.	2
KLANT	Parking	De parking is verhard en goed bewandeld- en berijdbaar.	2
KLANT	Onthaal	Er is een onthaal voorzien waar bezoekers, (potentiële) klanten, nieuwelingen,... verder geholpen worden.	2
KLANT	Onthaal	Het onthaal staat duidelijk aangegeven.	2
VEILIG	Bereikbaarheid	Het bedrijf is veilig bereikbaar voor gemotoriseerd verkeer, fietsers, ruiters/menners en voetgangers.	2
Totaal			84

BEDRIJFSONDERDEEL : VERBRUIKS- OF ONTMOETINGSRUIMTE (Manege)			
Thema	Onderwerp	Criteria	Gewicht
KLANT	Verbruiksruimte	Er is een verbruiksruimte aanwezig.	4
ADMIN	FAVV	Het bedrijf heeft een toelating of registratie van het FAVV voor de verbruiksruimte, zoals wettelijk voorgeschreven.	2
KLANT	Algemene indruk	De verbruiksruimte is netjes en proper.	2
KLANT	Toezicht	In de verbruiksruimte is er toezicht en controle door de uitbater en/of daartoe aangestelde personen.	1
ADMIN	Informatie	In de verbruiksruimte liggen informatieve folders en brochures ter beschikking over paardenhouderij, verzorgen van paarden, omgaan met paarden,...	1
KLANT	Zitgelegenheid	In de verbruiksruimte is er zitgelegenheid.	1
KLANT	Openingstijden	Tijdens de openingsuren is de verbruiksruimte geopend.	1
KLANT	Drinkgelegenheid	In de verbruiksruimte kunnen klanten iets drinken.	1
Totaal			13

BEDRIJFSONDERDEEL : PAARDENBOXEN (Manege)			
Thema	Onderwerp	Criteria	Gewicht
PAARD	Algemene indruk	De paardenboxen zijn hygiënisch en goed verzorgd.	7
PAARD	Grootte	De paardenboxen zijn aangepast aan de grootte van de paarden.	7
PAARD	Grootte	De deuren of deuropeningen zijn aangepast aan de grootte van de paarden.	4
PAARD	Degelijkheid	De paardenboxen zijn van degelijke makelij en in goede staat.	6
PAARD	Degelijkheid	De deuren zijn van degelijke makelij en in goede staat.	4
PAARD	Bodem	De bevloering is egaal, schoon en niet glad.	4
PAARD	Bodem	De bodem is gevuld met voldoende kwalitatief stro, vlasleem, houtkrul,...	6
PAARD	Bodem	De ondergrond is droog.	4
PAARD	Watervoorziening	Elke box is voorzien van een werkende, veilige, hygiënische en degelijke watervoorziening.	6
PAARD	Voedervoorziening	Boxen van paarden die krachtvoer krijgen, zijn voorzien van een veilige en degelijke voedervoorziening.	4
PAARD	Licht	De paardenboxen zijn licht genoeg.	6
PAARD	Luchtkwaliteit	De boxen zijn goed verlucht.	6
PAARD	Toegang	Rond de boxen is het voldoende (vaak) rustig. Niet iedereen kan steeds zomaar bij de paarden.	4
Totaal			68

BEDRIJFSONDERDEEL : PAARDEN (Manege)			
Thema	Onderwerp	Criteria	Gewicht
PAARD	Algemene indruk	De paarden ogen gezond en gedragen zich normaal, of worden opgevolgd en behandeld.	9
PAARD	Activiteit	Paarden worden voor lessen ingezet rekening houdend met hun conditie, leeftijd en temperament en de rijcapaciteiten en lichaamsbouw van de klanten.	6
PAARD	Activiteit	De paarden werken maximaal 4u per dag (met onderbrekingen) en 20u per week.	6
PAARD	Activiteit	Op rusttijden zijn de paarden volledig afgetuigd.	6
PAARD	Voeding	De paarden worden meermaals per dag gevoederd met ruw- en eventueel krachtvoer, en dit volgens een correct tijdschema.	9
PAARD	Voeding	De voeding is aangepast aan de grootte, behoefte en conditie van de paarden.	6
PAARD	Voeding	De krachtvoeding wordt bewaard in een veilige, droge opslagplaats.	4
PAARD	Voeding	Hooi, stro, lemen en voordroog worden beschermd tegen regen en wind.	4
PAARD	Water	De paarden hebben voldoende water ter beschikking, zowel qua hoeveelheid als gedurende de dag.	6
PAARD	Water	Het drinkwater is van goede kwaliteit, zowel in de weide als op stal.	6
PAARD	Water	Het drinkwater wordt aangeboden en, indien van toepassing, opgeslagen in propere reservoirs, zowel op stal als in de weide.	4
PAARD	Vaccinatie	Alle paarden worden na de primovaccinatie minstens jaarlijks door een dierenarts gevaccineerd voor griep -tetanus en bij voorkeur ook rhinopneumonie.	7
PAARD	Ontworming	De paarden worden regelmatig of, bij voorkeur, gericht ontwormd.	7
PAARD	Tandverzorging	Er wordt aandacht besteed aan tandverzorging.	4
PAARD	Hoefverzorging	De uitbating ziet erop toe dat alle paarden een degelijke hoefverzorging krijgen.	7
PAARD	Ontspanning	Het bedrijf neemt maatregelen om stalondeugden te vermijden.	4
PAARD	Ontspanning	De paarden krijgen voldoende vrije loop, aangepast aan hun noden.	8
PAARD	Wasruimte	Er is een wasruimte aanwezig waar paarden op een veilige manier afgespoeld kunnen worden met water.	6
PAARD	Wasruimte	Er is warm water beschikbaar om paarden te wassen.	3
Totaal			112

BEDRIJFSONDERDEEL : MATERIAAL EN GETUIG (Manege)			
Thema	Onderwerp	Criteria	Gewicht
KLANT	Poetsmateriaal	Het bedrijf stelt poetsmateriaal voor de paarden beschikbaar aan klanten.	2
KLANT	Getuig	Het getuig voor de bedrijfspaarden is compleet.	4
PAARD	Getuig	Het getuig is paardvriendelijk en aangepast aan de paarden.	6
PAARD	Getuig	De zadels passen goed aan bij de paarden.	6
VEILIG	Getuig	Het getuig voor de bedrijfspaarden is stevig en toont geen grote tekenen van slijtage.	6
VEILIG	Veilige ruitruiting	Het bedrijf stelt een veilige ruitruiting beschikbaar voor degenen die hier niet over beschikken.	4
Totaal			28

BEDRIJFSONDERDEEL : WEIDE - PADDOCK (Manege)			
Thema	Onderwerp	Criteria	Gewicht
PAARD	Weide	Het bedrijf heeft weiland ter beschikking waar de paarden vrije loop op krijgen.	7
PAARD	Algemene indruk	De weide is in goede staat met gezond grasland.	6
PAARD	Paddock	Het bedrijf heeft een paddock ter beschikking.	3
PAARD	Locatie	De paddock ligt aangesloten aan het bedrijf.	3
PAARD	Locatie	Het weiland ligt aangesloten aan het bedrijf.	3
PAARD	Grootte	De hoeveelheid weiland of paddock is groot genoeg om voldoende bewegingsvrijheid aan de paarden te geven in functie van hun aantal en grootte.	7
PAARD	Watervoorziening	Elke weide en paddock heeft een veilige en stevige watervoorziening.	6
PAARD	Giftige planten	Rond en in de weides of paddocks staan geen giftige planten.	7
PAARD	Omheining	De omheiningen van de weide(s) en paddock(s) zijn geschikt en veilig voor paarden.	6
PAARD	Omheining	Er wordt nergens gebruik gemaakt van prikkeldraad.	9
PAARD	Omheining	De omheiningen zijn degelijk, duurzaam en in goede staat. Er kunnen geen paarden ontsnappen.	7
PAARD	Omheining	De omheiningen hebben de geschikte hoogte voor de paarden die er in staan.	6
VEILIG	Omheining	Er is elektrische geleiding op de omheiningen van de weides en/of paddocks.	4
VEILIG	Omheining	De poorten van het weiland en de paddocks werken eenvoudig	3
Totaal			77

BEDRIJFSONDERDEEL : PISTE (Manege)			
Thema	Onderwerp	Criteria	Gewicht
KLANT	Buitenpiste	Er is een buitenpiste aanwezig.	6
KLANT	Buitenpiste	De buitenpiste is minimaal 20x40m of 800m ² groot.	7
KLANT	Buitenpiste	De buitenpiste is voldoende verlicht.	4
KLANT	Binnenpiste	Er is een binnenpiste aanwezig.	6
KLANT	Binnenpiste	De binnenpiste is minimaal 20x40m of 800m ² groot.	7
VEILIG	Binnenpiste	In de binnenpiste(s) staan jumpinghindernissen alleen op plaatsen waar de minimale hoogte 3.5m is.	6
KLANT	Pistemateriaal	Er zijn pisteaanduidingen (letters, symbolen, â€¦) beschikbaar.	2
VEILIG	Pistemateriaal	Er staan geen objecten in de piste(s) die er niet nodig zijn (bv. tractor).	4
VEILIG	Pistemateriaal	Het pistemateriaal is van degelijke kwaliteit.	4
PAARD	Bodem	De bodem van alle rijbanen is geschikt voor de paardensport qua draagkracht, vlakligging en vering. Bij vriestemperaturen, en/of noodweer voldoet minstens 1 piste aan dit criterium.	6
VEILIG	Bodem	De bodem van geen enkele aanwezige piste bevat scherpe voorwerpen.	6
VEILIG	Wanden	De omwandingen van alle aanwezige pistes zijn degelijk en veilig.	4
VEILIG	Wanden	Alle pistes zijn volledig afsluitbaar.	8
KLANT	Toeschouwers	Het is mogelijk om naar de activiteiten in de piste te kijken. Toeschouwers kunnen dit doen op een veilige, afgebakende, plaats.	2
Totaal			72

BEDRIJFSONDERDEEL : LESSEN EN WEDSTRIJDEN (Manege)			
Thema	Onderwerp	Criteria	Gewicht
KLANT	Lespaarden	De lespaarden zijn geschoold, ervaren en aangepast aan de doelgroep.	4
KLANT	Lesuren	Er wordt minstens 6 uren per week lesgegeven (groepslessen).	4
ADMIN	Lesgevers	De lesgevers - dit kunnen ook de uitbaters zijn - beschikken minimaal over een diploma van initiator.	7
VEILIG	Niveau	De lessen zijn aangepast aan de doelgroep en het niveau.	4
KLANT	Buitenritten	Klanten krijgen de mogelijkheid om door een lesgever begeleide buitenritten te maken. Verkeersveiligheid en een goede voorlichting rond verkeersregels staan hierbij centraal.	2
VEILIG	Buitenritten	De uitbating laat enkel verzekerde klanten die aan de te respecteren wettelijke leeftijdsvereisten voldoen en over de nodige vaardigheden beschikken toe om deel te nemen aan buitenritten.	2
KLANT	Brevetten	Het bedrijf neemt deel aan de door de overheid erkende brevettenwerking om klanten de kans te geven een erkend certificaat te behalen.	2
KLANT	Wedstrijden	Het bedrijf organiseert wedstrijden.	2
Totaal			27

BEDRIJFSONDERDEEL : WETGEVING (Manege)			
Thema	Onderwerp	Criteria	Gewicht
ADMIN	Bouwvergunning	Het bedrijf legt de nodige bouwvergunningen voor.	6
ADMIN	Milieuvergunning	Het bedrijf legt de nodige milieuvergunningen voor.	6
ADMIN	Mestdecreet	Het bedrijf doet, indien nodig, jaarlijks een correcte mestbankaangifte.	6
ADMIN	Mesthoop	De mesthoop/mesthoven voldoen aan de regelgeving.	6
ADMIN	Personeelsadministratie	Er wordt geen zwartwerk vastgesteld.	8
ADMIN	Verzekering	Het personeel en de uitbaters zijn verzekerd voor burgerlijke aansprakelijkheid (uitbating), arbeidsongevallen en brand.	6
ADMIN	Activiteitencode	Het bedrijf staat bij de kruispuntbank van ondernemingen ingeschreven onder de juiste rubriek(en) ingeschreven.	6
ADMIN	Identificatie paarden	Alle op het bedrijf gestalde / geweide paarden zijn in regel met de verplichte identificatie en registratie.	6
ADMIN	Identificatie paarden	Het bedrijf voldoet aan de regelgeving rond de aanwezigheid en beschikbaarheid van paardenpaspoorten.	6
ADMIN	Diergeneeskundige handelingen	De diergeneeskundige handelingen, zoals vaccinaties, worden enkel door dierenartsen uitgevoerd.	3
ADMIN	Fiscaliteit	Het bedrijf respecteert de btw-regelgeving.	6
ADMIN	Rookverbod	Het rookverbod in de gebouwen wordt gerespecteerd.	6
ADMIN	Rookverbod	Het rookverbod wordt duidelijk aangegeven.	3
Totaal			74

Literatuurlijst Equilabel

3.2.1. ALGEMEEN

POLICY RESEARCH CORPORATION(2008) *De paardensector als economische en maatschappelijke actor in Vlaanderen. Een analyse van het economisch en sociaal-maatschappelijk profiel en belang van de Vlaamse paardenhouderij*. Policy Research Corporation, Antwerpen

Leefomstandigheid dieren

DE SUTTER, R. & SONCK, B. (2009) *Veiligheid, gids paardenhouderij*. Vlaamse overheid, Departement Landbouw en Visserij, Brussel

DEPREZ, P. et. AL. (2012) *Paarden gezond houden*. Vlaamse Overheid, Departement Landbouw en Visserij, Brussel

LOMMELEN, A. & VETTENBURG, N. & TYLLEMAN, A.(2011) *Voeding van paarden*. Vlaamse Overheid, Departement Landbouw en Visserij, Brussel

COOMANS, D. & ROMBOUTS, G. & VETTENBURG, N. (2009) *Grasland voor paarden*. Vlaamse Overheid, Departement Landbouw en Visserij, Brussel

FFE QUALITÉ (2012) Cahier Qualité

GO! (2012) *Leerplan 3de graad Paardrijden- en verzorging*. Koninklijk Atheneum Bilzen

Wettelijke verplichtingen

LINDEBRINGS, A. (2009) *Veiligheid in de paardensector*. FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg, Brussel

HUYBRECHTS, R. & STROSSE, V. (2011) *Paardenhouderij en stedenbouwkundige vergunningen in het agrarisch gebied*. Vlaamse overheid, Departement Landbouw en Visserij, Brussel

COPPIN, M. & RAUW, A. & VLAMYNCK, L. (2010) *Ruiterbrevetten, paardrijden*,vzw Vlaamse Hippische Sportbond, Oud-Heverlee

VAN GANSBEKE, S. & VAN DEN BOGAERT, T. & VETTENBURG, N. (2010) *Huisvesting van paarden*. Vlaamse Overheid, Departement Landbouw en Visserij, Brussel

VLAAMSE LANDMAATSCHAPPIJ (2009) *Mestdecreet*. Brussel

VLAAMSE LANDMAATSCHAPPIJ (2009) *Milieuvergunningen*. Brussel

VLAAMSE OVERHEID, DEPARTEMENT LANDBOUW EN VISSERIJ (2011) *De randvoorwaarden in het gemeenschappelijk landbouwbeleid*. Vlaamse Overheid, Departement Landbouw en Visserij, Brussel

VLAAMSE OVERHEID, DEPARTEMENT LANDBOUW EN VISSERIJ (2012) *Checklist in het kader van de randvoorwaarden*. Vlaamse Overheid, Departement Landbouw en Visserij, Brussel

Klantvriendelijkheid

FFE QUALITÉ (2012) *Cahier Qualité*

GO! (2012) *Leerplan 3de graad Paardrijden- en verzorging*. Koninklijk Atheneum Bilzen

GYMNASTIEKFEDERATIE VLAANDEREN vzw (2009) *Op weg naar kwaliteit. Kwaliteitshandboek voor gymnastiekclubs*, Gent

NAVEMA (g.d.) *standaardformulier voor een manege-klantcontract*

Voorbeelden huurovereenkomst paardenbox 'De Paardenhoeve'

Veiligheid

DE SUTTER, R. & SONCK, B. (2009) *Veiligheid, gids paardenhouderij*. Vlaamse overheid, Departement Landbouw en Visserij, Brussel

LINDEBRINGS, A. (2009) *Veiligheid in de paardensector*. FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg, Brussel

JAMBON, B. & VLP werkgroep menbrevetten (2009) *Menbrevetten*. Vlaamse Liga Paardensport, Zwijnaarde

COPPIN, M. & RAUW, A. & VLAMYNCK, L. (2010) *Ruiterbrevetten, paardrijden*. vzw Vlaamse Hippische Sportbond, Oud-Heverlee

VAN GANSBEKE, S. & VAN DEN BOGAERT, T. & VETTENBURG, N. (2010) *Huisvesting van paarden*. Vlaamse Overheid, Departement Landbouw en Visserij, Brussel

<http://www.veiligpaardrijden.nl/pages/veiligheidscertificaat.php>; geraadpleegd op 16 oktober 2012

TEEKENS, M. (2012). *Check de stal op veiligheid*. in *Veiligheid special*, speciale uitgave van Bit, De Paardenkrant en horses.nl, editie oktober 2012

GO! (2012) *Leerplan 3de graad Paardrijden- en verzorging*. Koninklijk Atheneum Bilzen

JAMBON, B. & VLP werkgroep menbrevetten (2009) *Menbrevetten*. Vlaamse Liga Paardensport, Zwijnaarde

COPPIN, M. & RAUW, A. & VLAMYNCK, L. (2010) *Ruiterbrevetten, paardrijden*. vzw Vlaamse Hippische Sportbond, Oud-Heverlee

GO! (2012) *Leerplan 3de graad Paardrijden- en verzorging*. Koninklijk Atheneum Bilzen

G-Sport

VLP (2009) *Paardrijden voor personen met een handicap*, Vlaamse Liga Paardensport, Zwijnaarde

Vakantieplezier

<http://www.logereninvlaanderen.be/nl/info/6114/Ruitervriendelijk-verblijf.html>; geraadpleegd op 16 oktober 2012

<http://www.vlaanderen.be/int/artikel/toeristische-logiesdecreet>; geraadpleegd op 8 november 2012

Hippotherapie

HIPPOCAMPUS (g.d.) *De Nederlandse stichting Helpen met Paarden, Equithérapie SHP-E(NL)*

Opleidingscentrum Syntra

Syntra en Navema (2006) *Checklist Kwaliteitslabel manege*

Syntra en Navema (2006) *Checklist Kwaliteitslabel sport- & africhtingsstal*

Wandelplezier

VLAAMSE VERENIGING RUITERTOERISME(g.d.) *Code of Conduct*

VLAAMSE VERENIGING RUITERTOERISME(2005) *Huishoudelijk reglement*

Propere stal

VAN GANSBEKE, S. & VAN DEN BOGAERT, T. & VETTENBURG, N.(2010) *Huisvesting van paarden*. Vlaamse Overheid, Departement Landbouw en Visserij, Brussel

POLICY RESEARCH CORPORATION (2008) *De paardensector als economische en maatschappelijke actor in Vlaanderen. Een analyse van het economisch en sociaal-maatschappelijk profiel en belang van de Vlaamse paardenhouderij*. Policy Research Corporation, Antwerpen

Tabellen

Tabel 12 BSC Nederland

Score	Lendenen	Ribben	Staart wortel	Schoft	Nek	Schouder
1 Uitgemergeld	Doorn- en dwarsuitsteeksels tekenen scherp af	Ribben zijn te tellen steken uit	Staartwortel, zitbeenknobbels en heupbotten steken sterk af	Botstructuur is goed te zien	Botstructuur is goed te zien, geen vetweefsel	Botstructuur is goed te zien
2 Erg dun	Weinig vet aan basis doorn- en dwarsuitsteeksels. Beide tekenen scherp af	Ribben zijn nog te tellen, weinig vet	Staartwortel steekt duidelijk af	Botstructuur is redelijk goed te zien	Botstructuur nog goed te zien	Schouder scherp afgetekend
3 Dun	Vet tot halverwege doornuitsteeksels nog goed te zien. Dwarsuitsteeksels niet meer te zien	Beetje vet op de ribben. Ribben zijn goed te zien	Startwortel duidelijk. Individuele wervels niet te zien. Heupbotten afgerond en goed te zien. Zitbeenknobbels niet te zien	Schoft geaccentueerd	Nek geaccentueerd	Schouder geaccentueerd
4 Vrij dun	Lendenen hebben vorm van een dakje	Nog vaag te zien	Duidelijkheid hangt af van bouw, wel voelbaar. Heupbotten niet te zien	Schoft niet opvallend dun	Nek niet opvallend dun	Schouder niet opvallend dun
5 Gemiddeld	Lendenen vlak	Niet te zien, goed te voelen	Vet rond staartwortel sponzig te worden	Afgerond over doornuitsteeksels	Nek gaat vloeiend over in het lichaam	Schouder gaat vloeiend over in het lichaam
6 Matig stevig	Kan een licht geultje ontstaan	Vet voelt sponzig, ribben goed te voelen	Vet voelt zacht	Er is wat vet	Vet langs de nek	Er is wat vet
7 Stevig	Geul kan ontstaan	Ribben minder te voelen	Vet erg zacht. Vet aan de binnenkant van de billen	Vet langs schoft	Nek duidelijk verdikt	Vet afzetting langs schouder
8 Dik	Geul op de rug	Bijna niet te voelen	Meer vet aan binnenkant bil	Gebied langs schoft gevuld met vet	Nek duidelijk verdikt	Gebied achter schouder volledig opgevuld
9 Obese	Duidelijk geul op de rug	Niet meer voelbaar	Uitpuilend vet rond staartwortel. Vet aan binnenkant billen kan langs elkaar schuren	Uitpuilend vet	Uitpuilend vet. Nekaanzet niet meer te onderscheiden van lichaam	Uitpuilend vet

Tabel 13 Afmetingen individuele huisvesting KWP

Stokmaat in cm	Minimale oppervlakte in m ²	Kortste zijde in m	Hoogte in m	Minimale oppervlakte met open luik	Niet acceptabel
<100	4.0	150	200	4.0	<4.0
100	4.0	150	200	4.0	<4.0
<105	4.4	157.5	205	4.0	<4.0
<110	4.8	165	210	4.0	<4.0
<115	5.3	172,5	215	4.0	<4.0
<120	5.8	180	220	4.3	<4.3
<125	6.3	187,5	225	4.8	<4.8
<130	6.8	195	230	5.3	<5.3
<135	7.3	202.5	235	5.8	<5.8
<140	7.8	210	240	6.3	<6.3
<145	8.4	217,5	245	6.9	<6.7
<150	9.0	225	250	7.5	<7.2
<155	9.6	232,5	255	8.1	<7.7
<160	10.2	240	260	8.7	<8.2
<165	10.9	247.5	265	9.4	<8.7
<170	11.6	255	270	10.1	<9.2
<175	12.3	262.5	275	10.8	<9.8
<180	13.0	270	280	11.5	<10.4
<185	13.7	277.5	285	12.2	<11.0
<190	14.4	285	290	12.9	<11.6

Paardenboxen

Tabel 14 Onderdeel Paardenboxen

Thema	Criteria	Indicatoren	Gewicht
Paardenvriendelijkheid	Paardenboxen zijn hygiënisch en goed verzorgd	Boxen niet overladen met mest, boxen zijn geveerd, degelijke materialen, geen teken van grote slijtage	7
Paardenvriendelijkheid	De paardenboxen zijn aangepast aan de grootte van de paarden	Boxen zijn minimaal (2xstokmaat)2, boxen zijn breed genoeg dat de paarden comfortabel kunnen liggen	7
Paardenvriendelijkheid	De deuren of deuropeningen zijn aangepast aan de grootte van de paarden	Betekent deuren voor onbereden warmbloedpaarden zijn min, 1,2-1,3m breed en 2,4-2,5m hoog(1,4xstokmaat). Voor trekpaarden breder deuren en voor pony's kleinere deuren. Voor een bereden paard is een hoogte van 3,7m vereist.	4
Paardenvriendelijkheid	De paardenboxen zijn van degelijke makelij en in goede staat	Gebouwd met degelijke materialen geen loshangende objecten en geen tekenen van grote slijtage	6
Paardenvriendelijkheid	De deuren zijn van degelijke makelij en in goede staat	De deuren zien er stevig uit en zijn voorzien van een veilig sluitsysteem. Ook zijn er geen tekenen van slijtage	6

Paardenvriendelijkheid	De bevloering is egaal, schoon en niet glad	Ook als de box is leeg gehaald moet de bevloering egaal en niet glad zijn	4
Paardenvriendelijkheid	De bodem is gevuld met voldoende kwalitatief goed stro, vlas, houtkrullen.	Elke box waar een paard instaat moet een bodembedekking hebben en in de bodembedekking mag geen rot zitten	6
Paardenvriendelijkheid	De ondergrond is droog	Geen natte bodembedekking	4
Paardenvriendelijkheid	Elke box is voorzien van een werkende, veilige, hygiënische en degelijke watervoorziening	De voorzieningen zijn functioneel, degelijk en proper. Voorbeelden zijn emmer en automatische drinkbakken	6
Paardenvriendelijkheid	Boxen van paarden die krachtvoer krijgen zijn voorzien van een veilige en degelijke voedervoorziening	Indien de voorziening niet vastgemaakt is aan de box wordt ze elke keer na het eten verwijderd. De bovenrand van de voorziening mag niet hoger zijn dan de halsaanzet van het paard	4
Paardenvriendelijkheid	De paardenboxen zijn licht genoeg	De boxen hebben voldoende natuurlijk licht of kunstlicht welke natuurlijk oogt.	6
Paardenvriendelijkheid	De boxen zijn goed verlucht	De optimale luchtvochtigheid ligt tussen 60%-70%, de maximale norm voor ammoniak bedraagt 10ppm wat ongeveer de waarnemingsdrempel van de mens is. De temperatuur is aangenaam, er is niet teveel stof en geen schimmel aanwezig.	6
Paardenvriendelijkheid	Rond de boxen is het voldoende (vaak) rustig, niet iedereen kan zomaar steeds bij de paarden	Voor pensionstallen geldt dat de toegang beperkt is tot de eigenaren van de paarden.	4

Paarden

Tabel 15 Onderdeel paarden

Thema	Criteria	Indicatoren	Gewicht
Paardenvriendelijkheid	De paarden ogen gezond en gedragen zich normaal, of worden opgevolgd en behandeld.(rode kaart)	Ogen gezond, gezond gewicht, gezonde vacht, geen letsels	9
Paardenvriendelijkheid	Paarden worden voor lessen ingezet rekening houdend met hun conditie, leeftijd en temperament en de rijcapaciteiten en lichaamsbouw van de klanten.	Bedrijf kan een weekplanning tonen waarop het aantal lessen per week is weergegeven, uit de planning moet blijken dat er rekening gehouden wordt met leeftijd, conditie en cetera	6
Paardenvriendelijkheid	De paarden werken maximaal 4u per dag (met onderbrekingen) en 20u per week.	Bedrijf moet planning voorleggen die het aantal uren per dag en per week aantoont	6

Paardenvriendelijkheid	Op rusttijden zijn de paarden volledig afgetuigd.	Bedrijf moet planning voorleggen, tijden dat de paarden opgetuigd staan tellen als werktijd	6
Paardenvriendelijkheid	De paarden worden meermaals per dag gevoederd met ruw- en eventueel krachtvoer, en dit volgens een correct tijdsschema.	Paarden zijn in goede voedingsconditie en er is voldoende voorraad van ruw- en krachtvoer, ook moet er een voerschema zijn (uithangen of mondeling toegelicht worden), de paarden moeten tijdens de inspectie ruwvoer hebben en ook moet ruwvoer voorafgaand krachtvoer gevoerd worden.	9
Paardenvriendelijkheid	De voeding is aangepast aan de grootte, behoefte en conditie van de paarden.	Gekeken wordt naar voedingsschema en de conditie van de paarden	6
Paardenvriendelijkheid	De krachtvoeding wordt bewaard in een veilige, droge opslagplaats.	Opslagplaats is droog en kan afgesloten worden	4
Paardenvriendelijkheid	Hooi, stro, lemen en voordroog worden beschermd tegen regen en wind.	Ideaal is het als het binnen wordt opgeslagen	4
Paardenvriendelijkheid	De paarden hebben voldoende water ter beschikking, zowel qua hoeveelheid als gedurende de dag.	Watervoorziening is gevuld, automatische watervoorziening heeft degelijke waterleiding, bij niet automatische watervoorziening wordt regelmatig water aangeboden	6
Paardenvriendelijkheid	Het drinkwater is van goede kwaliteit, zowel in de weide als op stal.	Water heeft geen geur of kleur, de paarden krijgen leidingwater of indien ander water is er een wateranalyse uitgevoerd	6
Paardenvriendelijkheid	Het drinkwater wordt aangeboden en, indien van toepassing, opgeslagen in propere reservoirs, zowel op stal als in de weide.	Drinkbakken zijn schoon, reservoirs worden regelmatig gecontroleerd en open gemaakt	4
Paardenvriendelijkheid	Alle paarden worden na de primovaccinatie minstens jaarlijks door een dierenarts gevaccineerd voor griep -tetanus en bij voorkeur ook rhinopneumonie.	Bedrijf moet dat kunnen aantonen doormiddel van de paspoorten of attest van een dierenarts of facturen van een dierenarts.	7
Paardenvriendelijkheid	De paarden worden regelmatig of, bij voorkeur, gericht ontwormd.	Moet aantoonbaar zijn uitgevoerd doormiddel van ontwormingsschema/mestonderzoek of aantoonbaar door een attest van de dierenarts	7

Paardenvriendelijkheid	Er wordt aandacht besteed aan tandverzorging.	Attest van de dierenarts, factuur van de dierenarts en de conditie van de paarden laten zien dat er aandacht besteed wordt aan tandverzorging	4
Paardenvriendelijkheid	De uitbating ziet erop toe dat alle paarden een degelijke hoefverzorging krijgen.	De aanwezige paarden hebben verzorgde hoeven, indien nodig door medische of gebruikstechnische reden een aangepast beslag. Ook factuur van hoefsmid kan als aantoon middel dienen	7
Paardenvriendelijkheid	Het bedrijf neemt maatregelen om stalondeugden te vermijden.	Indicatoren zijn mogelijkheden van het uiten van sociaal gedrag door de paarden zoals zichtcontact, mogelijkheid naar buiten te kijken, paarden kunnen op een weiland bij voorkeur in een groep. Paarden die weven krijgen een weefrek in de stal en er hangen likstenen en of speeltjes om de paarden bezig te houden.	4
Paardenvriendelijkheid	De paarden krijgen voldoende vrije loop, aangepast aan hun noden. (gele kaart)	Paarden krijgen de mogelijkheid wanneer omstandigheden het toelaten meerder uren dagelijks vrij te bewegen in een rijbaan, paddock of weide. Hierbij moeten ze ook in galop kunnen bewegen In een pensionsstal worden de klanten aangespoord hun paarden vrij laten te bewegen doormiddel van bijvoorbeeld het huisreglement, het contract, sensibiliseringsmateriaal...	8
Paardenvriendelijkheid	Er is een wasruimte aanwezig waar paarden op een veilige manier afgespoeld kunnen worden met water.	Toegang tot stromend water in de wasruimte	6
Paardenvriendelijkheid	Er is warm water beschikbaar om paarden te wassen.	Boiler-of warmt installatie aanwezig	3

Materiaal en getuig

Tabel 16 Onderdeel materiaal en getuig

Thema	Criteria	Indicatoren	Gewicht
Paardenvriendelijkheid	Het getuig is paard vriendelijk en aangepast aan de paarden.	Getuig is veilig en stoort het paard niet. Er zijn geen verwondingen bij de mond of drukplekken bij de rug te zien.	6
Paardenvriendelijkheid	De zadels passen goed aan bij de paarden.	Bij een manege wordt tijdens de beoordeling ook een les bekeken. Hierbij stelt de evaluator vast of de zadels passend zijn.	6

Weide en paddock

Tabel 17 Weide en paddock

Thema	Criteria	Indicatoren	Gewicht
Paardenvriendelijkheid	Het bedrijf heeft weiland ter beschikking waar de paarden vrije loop krijgen.	Weiland is aanwezig en paarden kunnen vrij lopen.	7
Paardenvriendelijkheid	De weide is in goede staat met gezond grasland.	Het weiland beschikt over voldoende gras zodat de paarden kunnen grazen, het bedrijf kan facturen laten zien dat ze aan weilandonderhoud doen.	6
Paardenvriendelijkheid	Het bedrijf heeft een paddock ter beschikking.	Paddock is aanwezig	3
Paardenvriendelijkheid	De paddock ligt aangesloten aan het bedrijf.	De paddock ligt niet aan de andere kant van een weg	3
Paardenvriendelijkheid	Het weiland ligt aangesloten aan het bedrijf.	De paddock ligt niet aan de andere kant van de weg	3
Paardenvriendelijkheid	De hoeveelheid weiland of paddock is groot genoeg om voldoende bewegingsvrijheid aan de paarden te geven in functie van hun aantal en grootte.	Het is mogelijk voor de paarden te galopperen	7
Paardenvriendelijkheid	Elke weide en paddock heeft een veilige en stevige watervoorziening.	De paarden moeten in elk weiland en paddock kunnen drinken, er staat een watervoorziening	6
Paardenvriendelijkheid	Rond en in de weides of paddocks staan geen giftige planten.	De eigenaar van de stal heeft voldoende kennis over giftige planten en er zijn geen giftige planten aanwezig	7
Paardenvriendelijkheid	De omheiningen van de weide(s) en paddock(s) zijn geschikt en veilig voor paarden	Geen prikkeldraad gebruiken, palen van hout, metaal, rubber, beton en glasfiber zijn toegestaan. Draad of linten moeten goed zichtbaar zijn	6
Paardenvriendelijkheid	Er wordt nergens gebruik gemaakt van prikkeldraad (rode kaart)	Geen prikkeldraad gebruikt voor omheining	9
Paardenvriendelijkheid	De omheiningen zijn degelijk, duurzaam en in goede staat. Er kunnen geen paarden ontsnappen.	Het is volledig omheint en goed afgewerkt	7
Paardenvriendelijkheid	De omheiningen hebben de geschikte hoogte voor de paarden die er in staan.	Voor paarden van gewone hoogte is de minimaal hoogte van de omheining 1,20m, als er kleine pony's op de wei of de paddock staan moet de onderste balk niet hoger dan 40cm zijn.	6

Piste

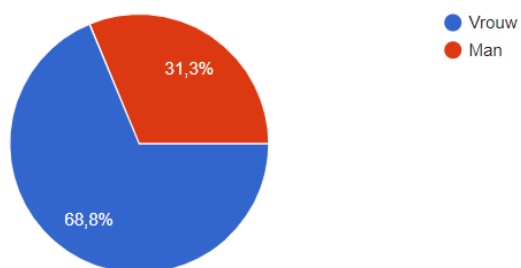
Thema	Criteria	Indicatoren	Gewicht
-------	----------	-------------	---------

Paardenvriendelijkheid	De bodem van alle rijbanen is geschikt voor de paardensport qua draagkracht, vlakligging en vering. Bij vriestemperaturen, en/of noodweer voldoet minstens 1 piste aan dit criterium.	De bodem is vlak en de hoefslag niet uitgehold. Ook is de bodem niet te droog of te nat	6
-------------------------------	---	---	---

Vragen en uitslagen Enquête Nederland

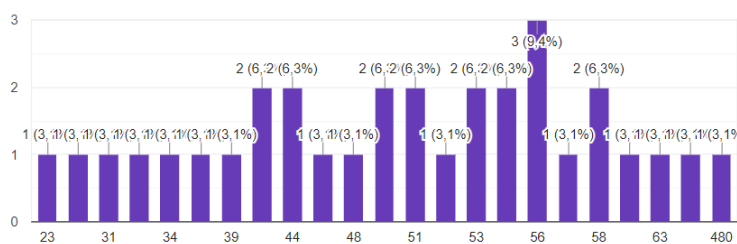
Wat is uw geslacht?

32 antwoorden

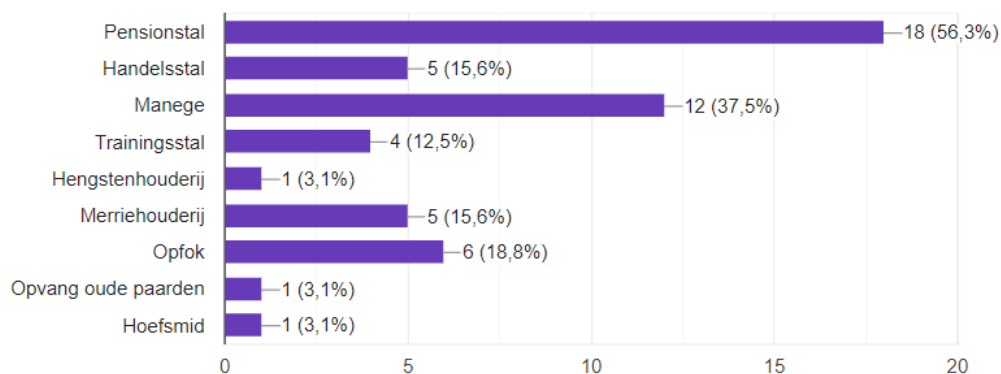
Wat is uw leeftijd?

32 antwoorden

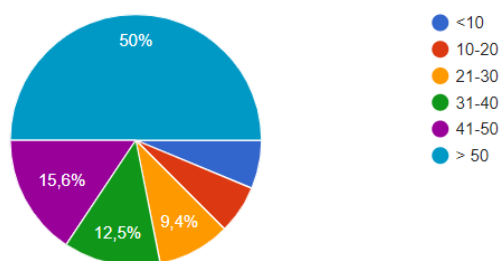
Wat voor soort hippisch bedrijf heeft u?

32 antwoorden

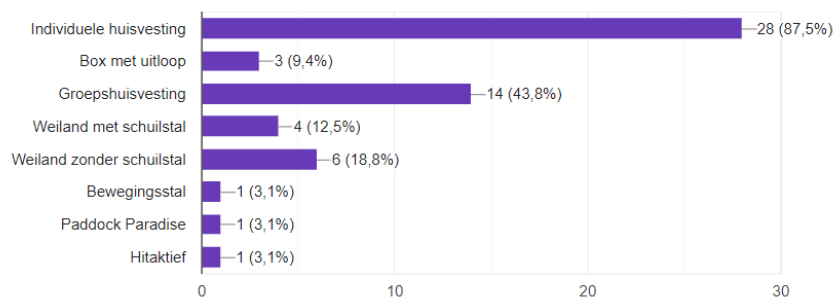
Hoeveel paarden staan op het moment bij u op stal?

32 antwoorden

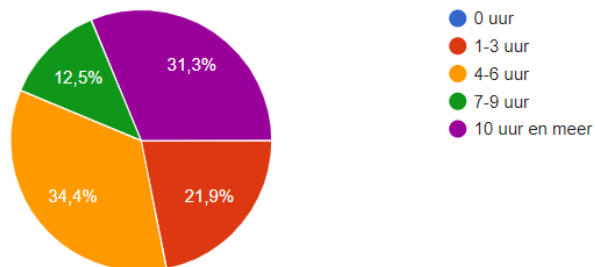
In welke huisvestingsvorm worden de paarden gehouden?

32 antwoorden

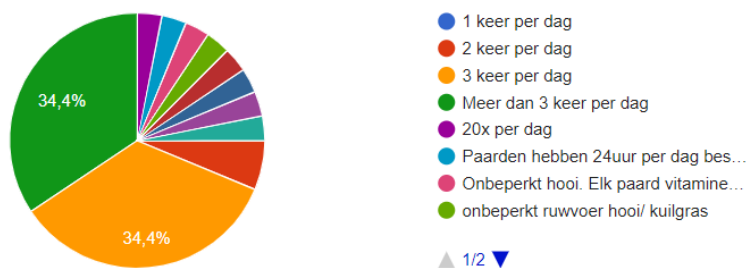
Hoeveel uur per dag kunnen de paarden in uw stal vrij bewegen? (paddock, weiland...)

32 antwoorden

Hoe vaak per dag worden de paarden gevoerd?

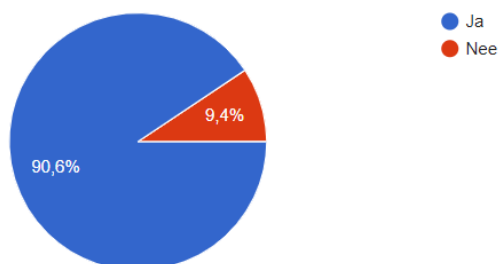
32 antwoorden

▲ 1/2 ▼

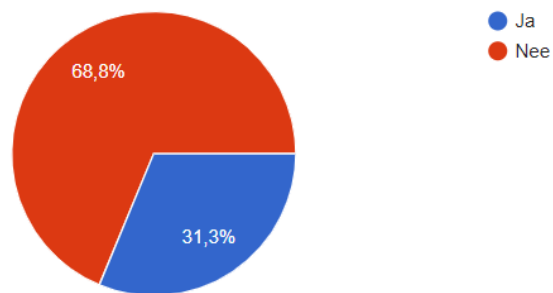
Bent u bekend met een welzijnskeurmerk voor paarden?

32 antwoorden

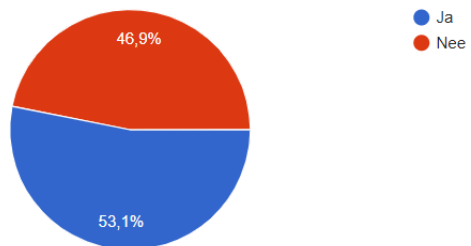
Bent u in bezit van een welzijnskeurmerk?

32 antwoorden

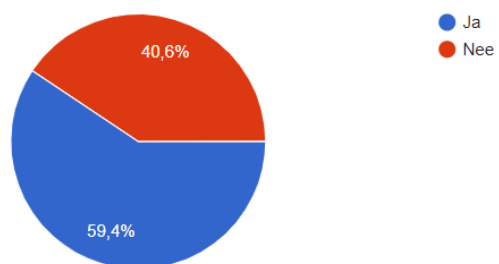
Bent u van mening dat het extra klanten kan opleveren als u in bezit bent van een welzijnskeurmerk?

32 antwoorden

Zou u interesse hebben in het behalen en/of verlengen van een welzijnskeurmerk?

32 antwoorden

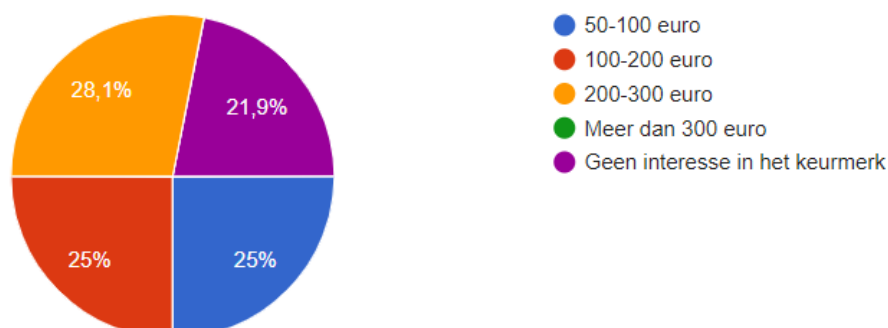
Indien bij de vorige vraag met nee beantwoord welke reden heeft u hiervoor?

9 antwoorden

Ik zie de extra waarde van een keurmerk niet.
De meeste nieuwe klanten zien de bordjes bij de deur wel, maar weten niet wat ze betekenen. De klanten die er al langer zijn, weten dat wij goed voor de paarden zijn en vertellen dat door. Dat doet meer als een bordje!
Wij zijn al een 5 sterren FNRS bedrijf
N.V.T.
mijn klanten komen via mond op mond reclame en krijgen zo en via mijn website een goede indruk van de manier waarop paarden hier worden gehouden
zolang er geen toezicht is op het naleven van het keurmerk heeft het voor mij geen waarden
Zie er geen meerwaarde van
Mond-tot-mond reclame heeft veel meer invloed als een bordje bij de deur, onze klanten weten dat we goed voor de paarden zorgen
Klanten zijn tevreden hoe het op het moment is

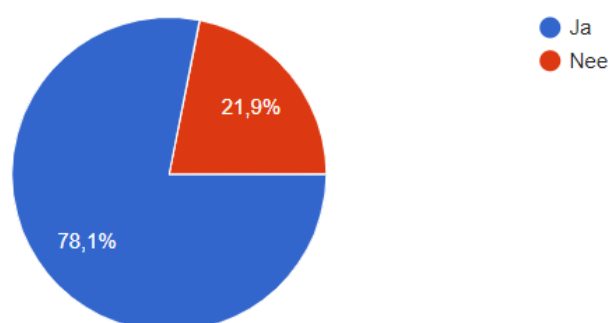
Wek bedrag zou u bereid zijn te betalen voor een keurmerk met een looptijd van 3 jaar?

32 antwoorden

Bent u van mening dat het uitgeven van welzijnskeurmerken kan helpen het welzijnsniveau in de paardensector te verbeteren?

32 antwoorden

Ziet u voordelen in het verkrijgen van een welzijnskeurmerk, zo ja welke?

20 antwoorden

Was 1 van de eerste welke het Keurmerk mocht ontvangen

Het moet een onafhankelijk keurmerk worden, niet zoals nu dat de slager zijn eigen vlees keurt....

Denk dat er in deze tijd steeds meer gekeken wordt naar paardenwelzijn. Het lijkt mij nuttig om aan te kunnen geven dmv een keurmerk dat mijn bedrijf aan bepaalde punten voldoet in het belang van paardenwelzijn.

Welzijnsverbetering voor de paarden. Bewustwording bij de pensionhouders en paardenrigenaren.

je bent onderscheidend tov. andere bedrijven

Positief voor jouw bedrijf

Welzijn paard verbeteren geeft tevreden klanten

Vooraf voordelen voor mensen die geen verstand hebben van paarden zodat deze kunnen zien aan het keurmerk dat de dieren het goed hebben

Welzijn Vrij bewegen van de paarden

mensen, die verstand van paarden hebben zullen het belangrijk vinden, maar de meerderheid van beginnende ruiters heeft helemaal geen idee waar het om gaat.

Positieve PR

Ik zie geen voordelen. De bedrijven die het dan willen gaan halen zijn al bezig met welzijn. Het zal geen nieuwe verbeteringen geven. Het verkrijgen van het keurmerk is erg duur. Dat geld steek ik liever in de verzorging van de paarden. Je zou eigenlijk als je het welzijn van de paarden voorop stelt als beloning een keurmerk moeten krijgen, niet afgestraft worden door er duur voor te moeten betalen.

Ja er zijn voordelen, maar ik vind dat zo'n keurmerk gratis moet zijn. Wij voldoen aan alle eisen van het keurmerk maar toch heb ik besloten om het niet te doen omdat het zoveel kost per jaar.

het uitdragen naar buiten, voor derden

waarborg dat het goed gaat naar de klanten.

nee, zolang de dierenarts vind dat mijn paarden er goed bij staan, mijn paarden tevreden zijn en de pony's bijna allemaal de 30 halen hoef ik geen keurmerk

Als de eisen te mild zijn, en iedereen er aan kan voldoen zie ik geen voordelen. Met stengere eisen bied dit een onderscheidend vermogen wat voor mij meer waarde heeft.

Goed voor publieke opinie, meer klanten, verbetering van paardenwelzijn

Het kunnen onderscheiden van andere bedrijven

Ziet u nadelen in het verkrijgen van een welzijnskeurmerk, zo ja welke?

12 antwoorden

Huidige opzet is niet goed.

Nee

Vaak hoge kosten voor controlerende instantie

Kosten

De richtlijnen zijn niet altijd tbv het welzijn van de paarden.

Ik zie geen voordelen, maar ook geen grote nadelen, behalve de prijs voor het verkrijgen van een bordje op de muur waar 95 % van de nieuwe mensen niets van snapt. ik zie meer in een landelijke campagne om aan leken kenbaar te maken waar ze op moeten letten voor wat betreft paardenwelzijn. Dan kunnen zij zelf het kaf van het koren scheiden als ze op zoek gaan naar een manege. Dan zullen de bedrijven die hun zaakjes goed voor elkaar hebben vanzelf profijt hebben. Ik merk dat nu al na de actie van Dier en recht en Frederieke Schouten. Na deze actie gingen mensen kritischer naar de maneges in de omgeving kijken en dat heeft ons geen windeieren gelegd!!
Op zich is er best al een duidelijke goede regelgeving, het zou strenger gehandhaafd mogen worden. (laatste zin naar aanleiding van de onderste vragen)

Nee

Ik vind het dubbel op en daarom kostbaar

De richtlijnen zijn niet altijd tbv het welzijn van de paarden.

Ik zie geen voordelen, maar ook geen grote nadelen, behalve de prijs voor het verkrijgen van een bordje op de muur waar 95 % van de nieuwe mensen niets van snapt. ik zie meer in een landelijke campagne om aan leken kenbaar te maken waar ze op moeten letten voor wat betreft paardenwelzijn. Dan kunnen zij zelf het kaf van het koren scheiden als ze op zoek gaan naar een manege. Dan zullen de bedrijven die hun zaakjes goed voor elkaar hebben vanzelf profijt hebben. Ik merk dat nu al na de actie van Dier en recht en Frederieke Schouten. Na deze actie gingen mensen kritischer naar de maneges in de omgeving kijken en dat heeft ons geen windeieren gelegd!!
Op zich is er best al een duidelijke goede regelgeving, het zou strenger gehandhaafd mogen worden. (laatste zin naar aanleiding van de onderste vragen)

Nee

Ik vind het dubbel op en daarom kostbaar

Wat is precies welzijn?

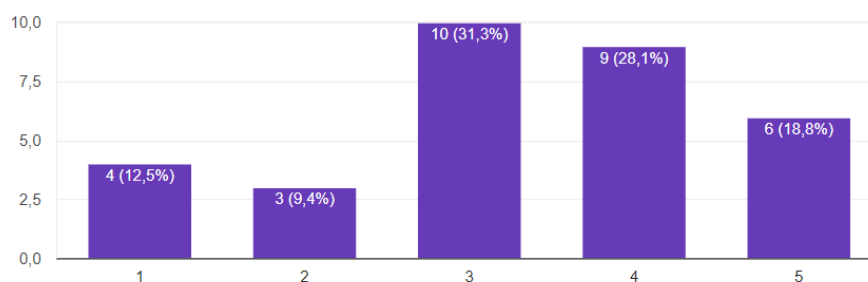
geen. Ik mis in het geheel een welzijnskeurmerk voor de niet professionele paardenhouder

tijdelijk mooi weer spelen

Moeilijk welzijn van paarden objectief te beoordelen

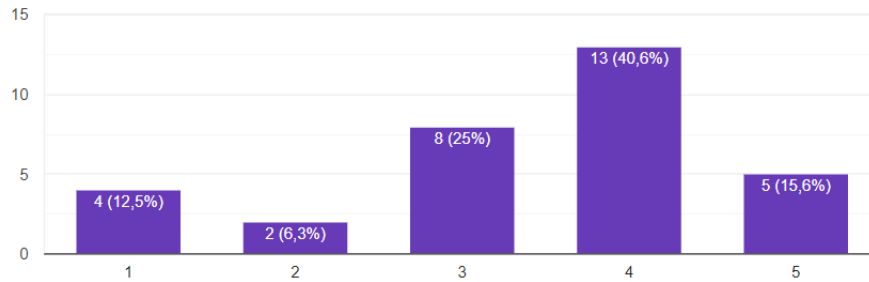
Hoe belangrijk vindt u het behalen en/ of behouden van een welzijnskeurmerk voor paarden?

32 antwoorden

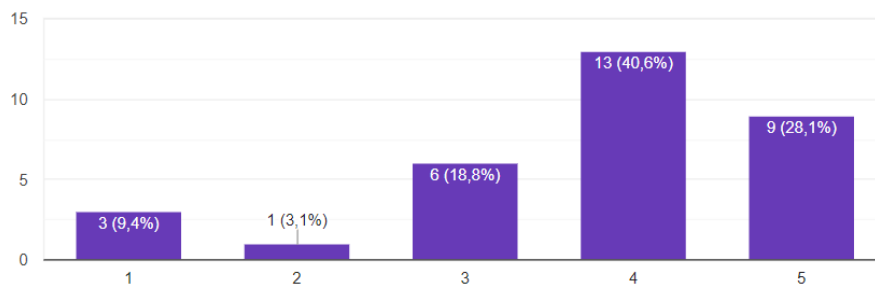
Wat is u mening met betrekking tot de volgende uitspraak (1=Niet mee eens 5=Helemaal mee eens): Er moet binnen de paardenhouderij uitgebreider en strengere regelgeving komen met betrekking tot het welzijn van paarden

32 antwoorden

Wat is u mening met betrekking tot de volgende uitspraak (1=Niet mee eens 5=Helemaal mee eens): Er moeten meer en strengere controles komen met betrekking tot het welzijn van paarden

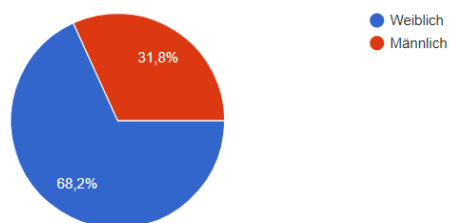
32 antwoorden

Duitsland

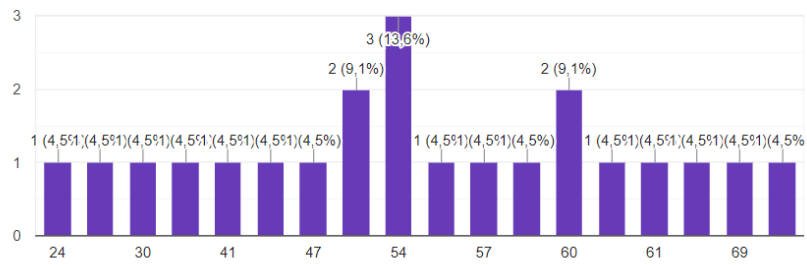
Sie sind...

22 antwoorden

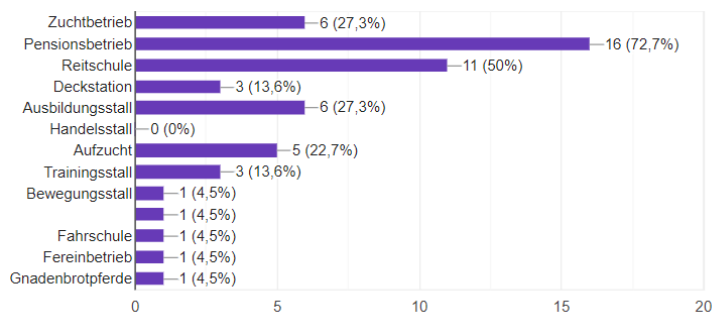
Wie alt sind Sie?

22 antwoorden

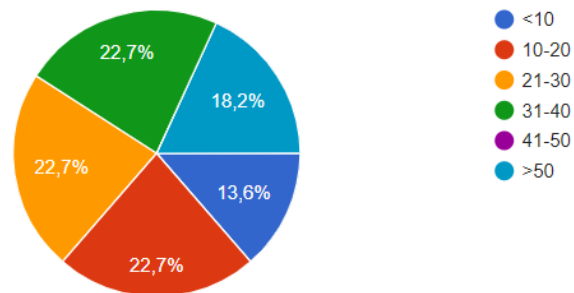
Was für einen Betrieb haben Sie?

22 antwoorden

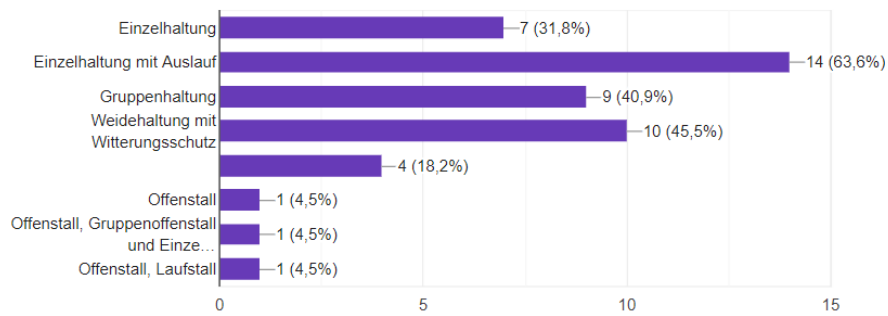
Wie viele Pferde stehen momentan in Ihrem Stall?

22 antwoorden

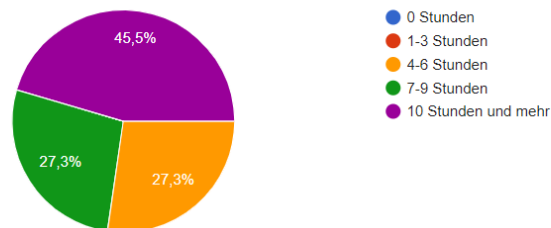
Wie werden Ihre Pferde gehalten?

22 antworten

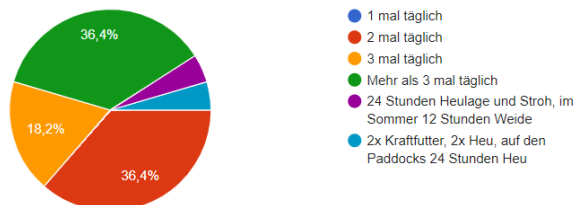
Wie viel Stunden am Tag können sich die Pferde frei bewegen (Paddock, Weide...)

22 antworten

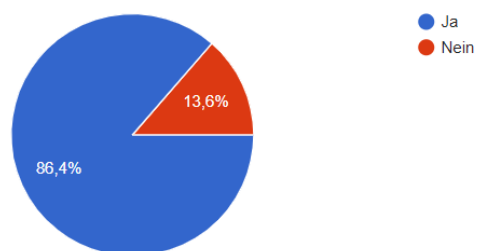
Wie viele Fütterungen gibt es pro Tag?

22 antworten

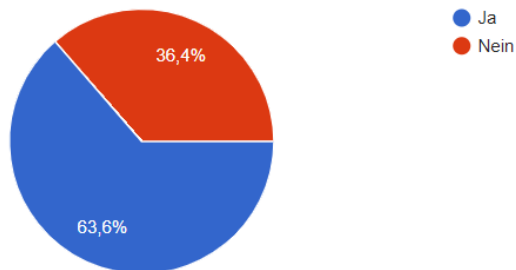
Haben Sie schon einmal von einem Prüfsiegel für artgerechte Pferdehaltungen gehört?

22 antworten

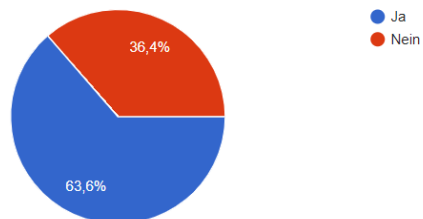
Sind Sie im Besitz von so einem Prüfsiegel?

22 antwoorden

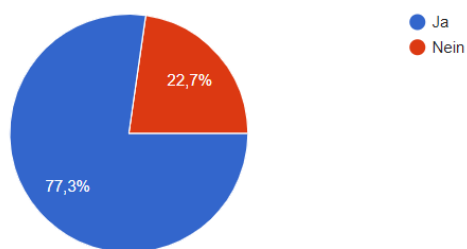
Sind Sie der Meinung das es extra Kunden anziehen kann wenn man im Besitz von einem Prüfsiegel ist?

22 antwoorden

Haben Sie Interesse in dem erhalten und/oder verlängern von so einem Prüfsiegel?

22 antwoorden

Wenn Sie bei der vorherigen Frage mit Nein geantwortet haben, können sie hierfür Gründe nennen?

4 antwoorden

Betrieb besteht seit 46 Jahren, haltungsform in der Umgebung bekannt

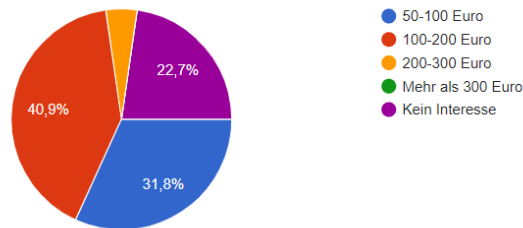
Wir haben einen FN geprüften Reitstall. Dazu einen landwirtschaftlichen Betrieb mit 120ha, voll Cross Compliance pflichtig. Wir werden kontrolliert bis zum Erbrechen. Durch die Landwirtschaftskammer, das Laves, die Polizei. Und da möchten wir noch eine Kontrolle, für die wir noch bezahlen sollen? Erbarmen. Fangt mal an die ganzen Hobby Halter auf den nassen Wiesen zu kontrollieren. Da gibt es Arbeit genug.

In unserer Branche sind zufriedene Kunden die beste Werbung und das Stallklima unter den Einstellern untereinander ist wichtig. Letzteres wird häufig vergessen. Man muss sich nicht nur gut um die Pferde kümmern, sondern auch gut mit den Menschen umgehen können, die bezahlen einen.

Kundenentscheidung wird erst nach Besichtigung des Stalls getroffen.

Wie viel wären sie bereit zu bezahlen für ein Prüfsiegel mit einer Laufzeit von 3 Jahren?

22 antwoorden

Sehen Sie Vorteile in einem Prüfsiegel für artgerechte Pferdehaltung, so ja welche?

12 antwoorden

Selbstüberprüfung seiner Anlage, Keine Betriebsblindheit

orientierung für Neukunden und Neueinsteiger. Allerdings sollte man nach persönlicher Besichtigung sich ein eigenes Bild machen.

verantwortungsvoller Umgang mit dem Pferd

bessere Kontrolle

Pferde mehr draussen & artgerecht leben

Grundsätzlich ja, so das nicht jeder der einen leeren Stall hat, ihn mit Pferden vollpacken kann. Aber letztendlich entscheidet der Pferdebesitzer wo er sein Pferd hinstellt, Geiz ist geil, Hauptsache die Stallmiete ist günstig.

Einfache Beurteilung der Pferdehaltung für Kunden. Verbesserung der Standards.

Transparenz für den Kunden

Die Idee ist sicher charmant, allerdings lässt sich die Haltung in der Praxis oft nicht objektiv überprüfen.

Es kann eine Zertifizierung darstellen und dokumentieren.

Qualitätssicherung

Qualitätssicherung

Guter Überblick für suchende Kunden nach Qualität

Sehen Sie Nachteile in einem Prüfsiegel für artgerechte Pferdehaltung, so ja welche?

7 antwoorden

Menschen ohne Kenntnisse in Pferdehaltung können durch ein Siegel über schlechte Bedingungen hinweggetäuscht werden

wird leider nicht ohne Anmeldung kontrolliert

Prüfung muss die baulichen Gegebenheiten berücksichtigen & die gesetz. & baurechtl. Möglichkeiten- sonst wirkt es negativ

Das Problem mit ständigen Kontrollen kenne ich aus der Schweinehaltung, es werden die Kosten in die höhe getrieben, die Kleinen Betriebe hören auf weil die Auflagen ständig angehoben werden, und immer mehr Bürokratie den Betriebsablauf belastet.
Daher ein vernünftiges Maß an Auflagen und Kontrollen.

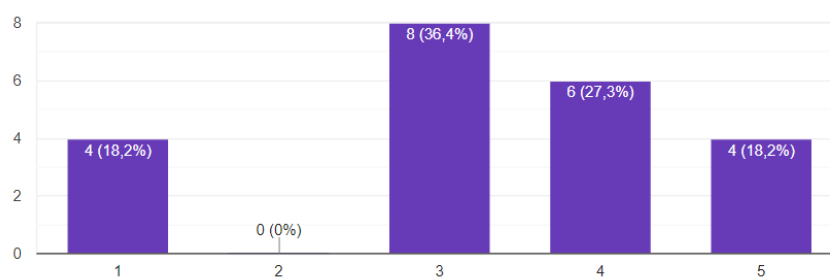
Nein

Ich setze mehr auf Ausbildung und Aufklärung als auf Siegel und noch mehr Regeln.

Das System muss Vertrauen finden und zuverlässig gelebt werden.

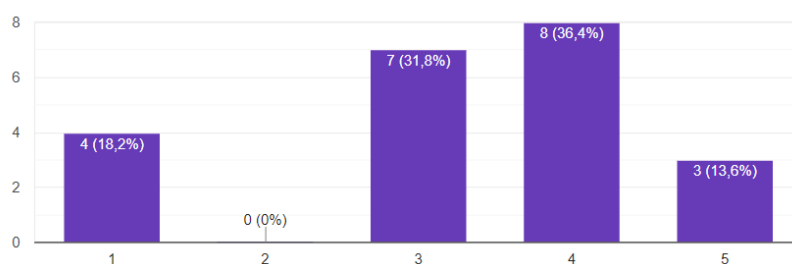
Wie wichtig finden Sie das erhalten und /oder behalten von einem
Prüfsiegel für artgerechte Pferdehaltung?

22 antwoorden

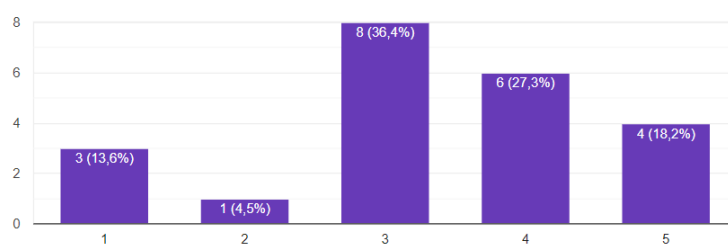
Was ist Ihre Meinung im Bezug auf folgender Aussage: Es müssen
ausführlichere und strengere Regeln eingeführt werden im Bezug auf
artgerechte Pferdehaltung und dem Wohlbefinden von Pferden

22 antwoorden

Was ist Ihre Meinung im Bezug auf folgender Aussage: Es müssen öfter
und strengere Kontrollen durchgeführt werden im Bezug auf artgerechte
Pferdehaltung und dem Wohlbefinden von Pferden

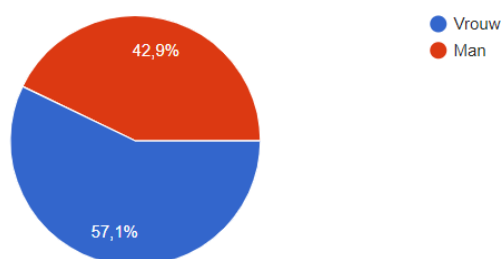
22 antwoorden

België

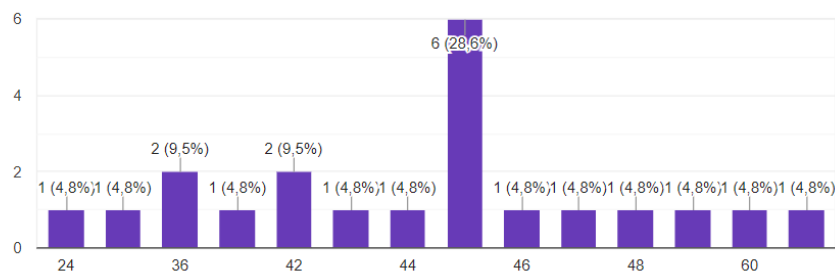
Wat is uw geslacht?

21 antwoorden

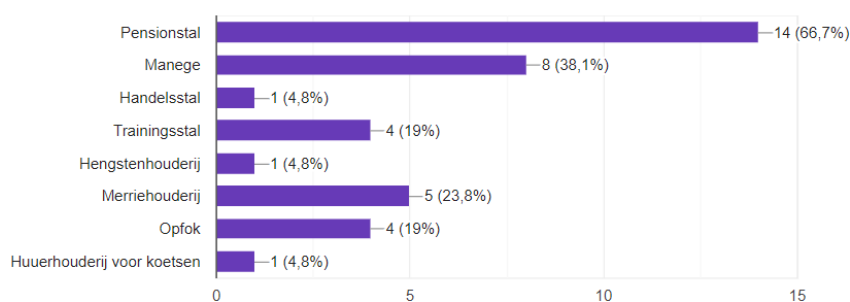
Wat is uw leeftijd?

21 antwoorden

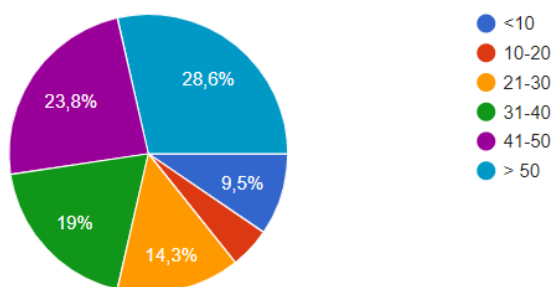
Wat voor soort hippisch bedrijf heeft u?

21 antwoorden

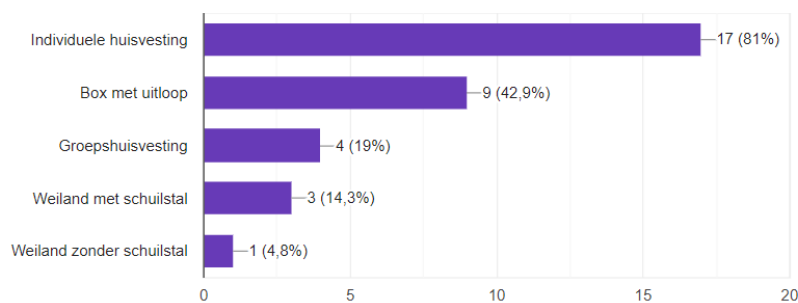
Hoeveel paarden staan op het moment bij u op stal?

21 antwoorden

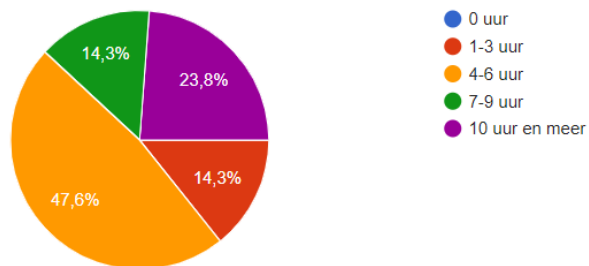
In welke huisvestingsvorm worden de paarden gehouden?

21 antwoorden

Hoeveel uur per dag kunnen de paarden in uw stal vrij bewegen?
(paddock, weiland...)

21 antwoorden

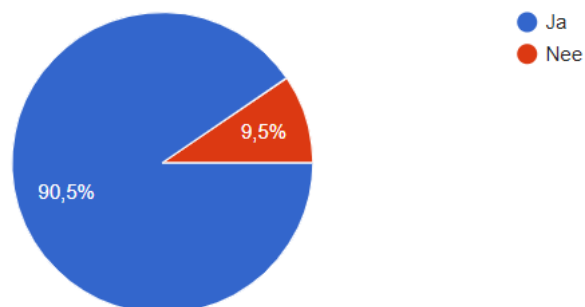
Hoe vaak per dag worden de paarden gevoerd?

21 antwoorden

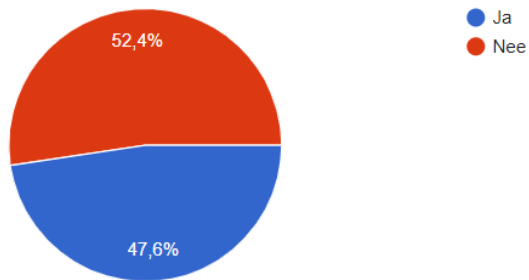
Bent u bekend met een welzijnskeurmerk voor paarden?

21 antwoorden

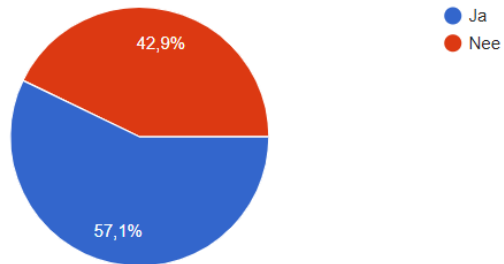
Bent u in bezit van een welzijnskeurmerk?

21 antwoorden

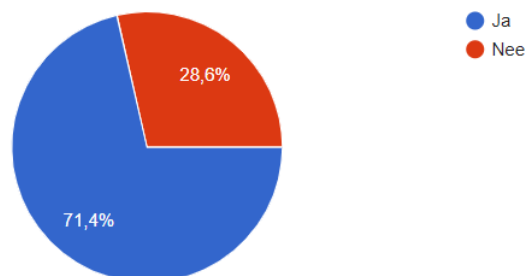
Bent u van mening dat het extra klanten kan opleveren als u in bezit bent van een welzijnskeurmerk?

21 antwoorden

Zou u interesse hebben in het behalen en/of verlengen van een welzijnskeurmerk?

21 antwoorden

Indien bij de vorige vraag met nee beantwoord welke reden heeft u hiervoor?

5 antwoorden

omdat wij merken dat het voor de pensionant geen enkel verschil uitmaakt of je over een welzijnskeurmerk bezit of niet. Wij hebben er al heel wat tijd in gestoken om heel wat zaken te optimaliseren, maar jammergenoeg moeten wij merken dat wij daardoor geen extra klanten aantrekken.

Iedere evaluatie kost weer extra en is geen meerwaarde

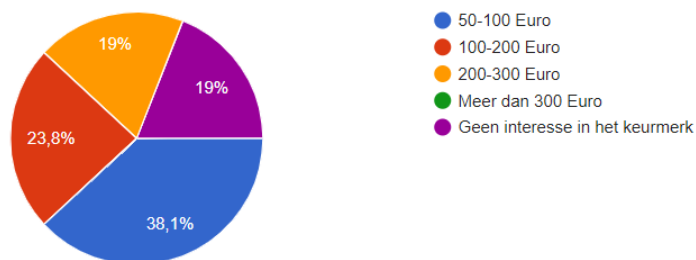
Zie geen meerwaarde

Zie er geen meerwaarde van

Mijn klanten weten dat mijn paarden het goed hebben bij mij

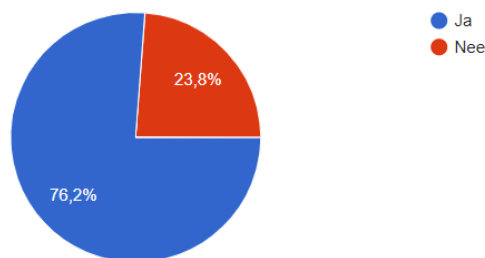
Welk bedrag zou u bereid zijn te betalen voor een keurmerk met een looptijd van 3 jaar?

21 antwoorden

Bent u van mening dat het uitgeven van welzijnskeurmerken kan helpen het welzijnsniveau in de paardensector te verbeteren?

21 antwoorden

Ziet u voordelen in het verkrijgen van een welzijnskeurmerk, zo ja welke?

8 antwoorden

Geeft de klant toch vertrouwen
Garantie voor klanten
Goed voor publieke opinie
Verbetering paardenwelzijn
Het zou geen optie moeten zijn maar een vereiste binnen de paardensector. Als dit het geval is zie ik een enorm voordeel voor de paarden
Kan helpen in het verbeteren van paardenwelzijn
Onderscheiden van andere bedrijven
Kan helpen met de transparantie van de sector

Ziet u nadelen in het verkrijgen van een welzijnskeurmerk, zo ja welke?

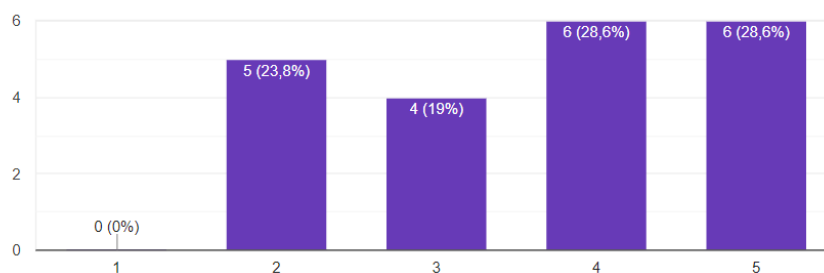
6 antwoorden

Neen
Het behaalde keurmerk is geen garantie nadien
Extra kosten aan verbonden
Kost geld en biedt geen garantie
Het welzijnskeurmerk geeft weinig voordelen voor de professionele paardenhouder die vaak zijn zaken goed voor elkaar heeft, en verbetering van paardenwelzijn zou vooral in de niet professionele paardensector aangepakt moeten worden
Veel extra controles waarheen tegen privé paardenhouders nooit gecontroleerd worden

Hoe belangrijk vindt u het behalen en/of behouden van een welzijnskeurmerk voor paarden?

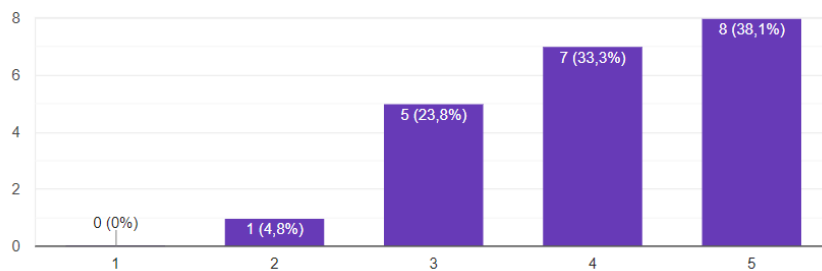

21 antwoorden

Wat is u mening met betrekking tot de volgende uitspraak (1=Niet mee eens 5=Helemaal mee eens): Er moet binnen de paardenhouderij uitgebreider en strengere regelgeving komen met betrekking tot het welzijn van paarden

21 antwoorden

Wat is u mening met betrekking tot de volgende uitspraak (1=Niet mee eens 5=Helemaal mee eens): Er moeten meer en strengere controles komen met betrekking tot het welzijn van paarden

21 antwoorden

